

Varsinais-Suomen maaseudun nykytila ja tulevaisuus

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
OSA I: Varsinais-Suomi lyhyesti	6
1. Perustiedot	6
2. Väestö, elinkeinorakenne ja työvoima	7
2.1 Väestön rakenne	7
2.2 Elinkeinorakenne	8
2.3 Työvoima ja sen koulutustaso	9
3. Toimintaympäristö ja toimijat	11
3.1 Kunnat ja seutukunnat	11
3.2 Kylät	12
3.3 Toimintaryhmät	12
4. Maaseutu asuin- ja elinympäristönä	13
4.1 Asuminen	13
4.2 Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus	13
4.3 Kulttuuri	13
OSA II: Varsinais-Suomen maaseudun nykytila	14
1. Elinkeinot	14
1.1 Maatilatalous	14
1.2 Metsätalous	16
1.3 Puutarhatalous	16
1.4 Kalatalous	16
1.5 Teollisuus	17
1.6 Matkailu- ja palveluyrittäjyys	19
2. Infrastrukturi	19
2.1 Pääliikenneväylät ja joukkoliikenne	19
2.2 Alempi tieverkosto ja saaristoliikenne	20
2.3 Tietoliikenneyhteydet	20
2.4 Vesihuolto	21
3. Sosiaali- ja terveyspalvelut, koulutus ja muut julkiset palvelut	21
3.1 Sosiaali- ja terveyspalvelut	21
3.2 Koulutus	22
3.3 Muut julkiset palvelut	24
4. Ympäristö ja luonnonvarojen käyttö	24
4.1 Maa-alueet	24
4.2 Vesialueet	25
4.2.1 Vesistöjen hajakuormitus	25
4.3 Luonnonvarojen käyttö	26
OSA III: Kipupisteet	27
OSA IV: Varsinais-Suomen maaseutu tulevaisuudessa	28
1. Väestöön ja työvoimaan liittyvät tavoitteet	28
1.1 Väestö	28
1.2 Työvoiman saatavuus	29

2. Toimintaympäristöön ja toimijoihin liittyvät tavoitteet	30
2.1 Kunnat ja seutukunnat	30
2.2 Kylät	30
2.3 Toimintaryhmät	31
3. Maaseudun asuin- ja elinympäristön kehittäminen	31
3.1 Asuminen	31
3.2 Kaupungin ja maaseudun välinen vuorovaikutus sekä yhteisöllisyys	32
3.3 Kulttuuri	33
4. Elinkeinojen kehittäminen	34
4.1 Maaseudun yritys rakenne	34
4.2 Jatkajat	34
4.3 Yrittäjyyskasvatus ja -koulutus	35
4.4 Yritystuet	36
4.5 Seutukuntien elinkeinopoliittiset ohjelmat	36
4.6 Seudullinen yritys palvelupiste ja muita seudullisia toimenpiteitä	37
4.7 Perinteiset elinkeinoalat	38
4.7.1 Alkutuotantoalat	38
4.7.2 Teollisuus	40
4.7.3 Matkailu- ja palveluyrittäjyys	41
4.8 Tulevaisuuden toimialat	42
5. Infrastruktuurin kehittäminen	45
5.1 Pääliikenneväylät ja joukkoliikenne	45
5.2 Alempi tieverkosto ja saaristoliikenne	46
5.3 Tietoliikenne yhteydet	46
5.4 Vesihuolto	47
6. Julkisten palvelujen järjestäminen	48
6.1 Palvelurakenne ja yhteistyö	48
6.2 Uudet koulutus ratkaisut	49
6.2.1 Kouluyhteistyö ja seutukoulu	49
6.2.2 Ammatillisen koulutuksen houkuttelevuus	50
6.2.3 Korkeakoulutus	51
6.2.4 Aikuiskoulutus	51
6.3 Muiden julkisten palveluiden kehittämistarpeet	51
7. Ympäristön ja luonnonvarojen kestäväan käyttöön liittyvät tavoitteet	52
7.1 Alueellinen ympäristöstrategia ja -ohjelma	52
7.2 Vesistöjen hajakuormitus	53
7.3 Biopolttoaineet	53
7.4 Luonnonvarojen hallittu ja kestävä käyttö	54
OSA V: Lähivuosien toimet	55
LIITTEET	57
Liite 1 Väestötaulukko, kunnat ikäryhmittäin	58
Liite 2 Työpaikkojen määrät toimialoittain ja arvio eläkkeelle jäävistä Varsinais-Suomen seutukunnissa	60
Liite 3 Koulutus	66
Liite 4 Maaseudun pienyritysten ja maatilojen rakenne v. 2005 Varsinais-Suomessa	67

JOHDANTO

Varsinais-Suomen maaseudun nykytila ja tulevaisuus -julkaisun teko lähti liikkeelle Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2001–2004 arvioinnista ja uuden maakuntaohjelman laadintaprosessista. Varsinais-Suomen maakuntaohjelmassa 2001–2004 maaseutua käsiteltiin kahdessa erillisessä teematarkastelussa, maaseutu- ja saaristopolitiikka sekä kaupunkien ja maaseudun välinen vuorovaikutus. Turun kauppakorkeakoulun Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskuksen tekemässä maakuntaohjelman arvioinnissa nämä teematarkastelut jäivät lähes huomiotta, koska niiden suhde varsinaisiin toimintalinjoihin ja toimenpiteisiin oli alun perin jäänyt irralliseksi. Kokonaisuudessaan maakuntaohjelman suhde maaseudun kehittämiseen jäi varsin kapeaksi.

Uutta maakuntaohjelmatyötä aloitettaessa maaseutuasiat otettiin mukaan tiiviimmin varsinaisiin kehittämistoimenpiteisiin. Voimassa olevassa maakuntaohjelmassa 2005–2008 huomiota on kiinnitetty muun muassa maaseutuelinkeinojen kehittämiseen, työvoiman saannin turvaamiseen, kyläverkoston edistämiseen sekä kattavien liikennejärjestelmäsuunnitelmien tekoon. Erääksi toimenpiteeksi nostettiin Varsinais-Suomen maaseutuselvityksen teko. Selvityksen tekemisen lähtökohtana oli tarve päivittää Varsinais-Suomen maaseutua koskeva tieto ja hahmottaa tulevaisuuden näkymät. Työ päätettiin tehdä Varsinais-Suomen liitossa projektirahoituksella. Rahoitus saatiin alueellisesta maaseutuohjelmasta VALMAsta sekä maakunnan kehittämisrahasta. Omarahoitusosuudet maksoi Varsinais-Suomen liitto.

Varsinais-Suomen maaseudun nykytila ja tulevaisuus -julkaisun alkupuoli (osat I ja II) ovat läpileikkaus maakunnan maaseudusta ja sen toimintaympäristöstä. Loppuosa (osat III ja IV) käsittelee maaseudun kokonaisvaltaiseen kehittämiseen liittyviä asioita ja hahmottaa tulevaisuuden tavoitteita ja mahdollisia kehityskulkuja. Lopuksi käsitellään yleiseen alueelliseen kehittämiseen liittyviä muutoksia ja niiden vaikutuksia maaseudun kehittämisen suunnitteluun.

Maakunnan alueella on useita voimassaolevia strategioita ja ohjelmia, jotka on merkitty tekstissä vahvennuksella. Kunkin asiakirjan sisältämät tiedot tarkentavat omalla sektorillaan kuvaa maaseudun elinkeinoista, kehittämiskohteista ja muista erityisasioista. Tämän vuoksi ko. asioiden käsittely tässä julkaisussa on jätetty vähemmälle huomiolle.

Maakunnallisten tarpeiden lisäksi työn tekemiseen vaikuttivat kansalliset prosessit. Neljäs maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008 sekä uuden EU-ohjelmakauden kansallinen maaseutuohjelma ja siihen liittyvän maakunnallisen maaseutuohjelman teko ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että maakuntatasolla on haluttu tarkastella maaseutualueiden nykytilaa ja tulevaisuutta. Vaikutuksensa oli myös sillä, että edellinen ohjelma on vuodelta 1994. **Varsinais-Suomen maaseutuohjelma 2007–2013** on EU-osarahoitteinen ohjelma, joka ohjaa käytännön toimia. Varsinais-Suomen maaseutuselvityksen tuloksena on syntynyt Varsinais-Suomen maaseudun nykytila ja tulevaisuus -julkaisu toimii sen sijaan pohja-asiakirjana sille työlle mitä jatkossa maakuntatasolla tehdään.

OSA I: Varsinais-Suomi lyhyesti

1. Perustiedot

Varsinais-Suomessa kaupunki- ja maaseutualueet sijaitsevat tiiviisti suhteessa toisiinsa. Alueelliset vaihtelut ovat kuitenkin varsin suuret pienellä alueella, lyhyen matkan sisällä ovat niin syrjäinen maaseutu kuin kaupunkien läheinen maaseutu sekä kaupunkien keskustat. Saariston kaukaisemmilta asutuilta alueilta, Turun seudun tiheään asutulle kaupungin läheiselle maaseudulle on kilometreissä vain alle sata kilometriä, mutta erilaiset toimintaympäristöt luovat hyvin erilaiset elinolosuhteet. Fyysinen välimatka ei ole sama asia kuin matka-ajallinen, toiminnallinen tai henkinen välimatka.

Varsinais-Suomen maakunta sijaitse Suomen lounaisosassa ja on maapinta-alaltaan 10 624 km². Varsinais-Suomen rannikkoalue ja saaristo kuuluvat hemiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeen eli tammivyöhykkeeseen. Vastaavanlainen tammivyöhyke jatkuu itään päin Uudellamaalla rannikkoa pitkin Porvoon tienoille asti. Muutoin maakunta luetaan eteläboreaalisen vyöhykkeeseen.

Varsinais-Suomen erikoisuus verrattuna muihin maakuntiin on laaja ja ainutlaatuinen saaristo. Itämeren suurin saaristo on sata kilometriä leveä suurten ja pienten saarten, karien ja luotojen muodostama alue. Saariston luonto vaihtelee isoista, useiden hehtaarien saarista ulkosaariston paljaisiin kallioluotoihin. Vesialueita on noin 9 690 km² ja saaria noin 22 500, joista asuttuja 150.

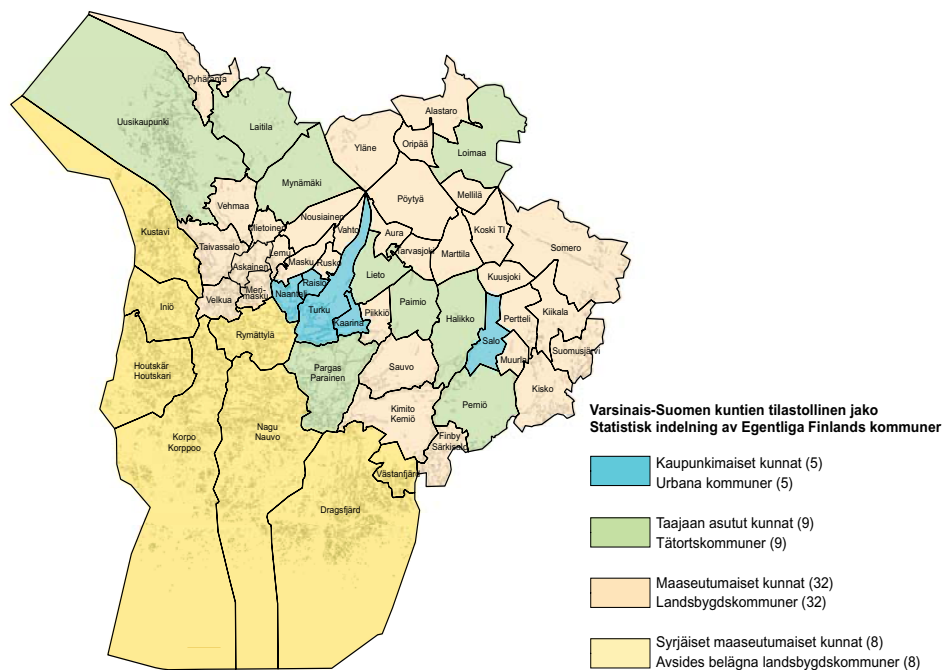
Vuoden 2006 alussa Varsinais-Suomen väkiluku oli noin 455 600. Äidinkielenään ruotsia puhuvia on yli 26 000. Heistä suurin osa asuu joko Turunmaalla tai Turussa. Muunkielisiä on yhteensä noin 14 000. Varsinais-Suomessa on kahdeksan kaksikielistä kuntaa (Dragsfjärd, Houtskari, Iniö, Kemiö, Korppoo, Nauvo, Parainen, Västankfjärd), joissa enemmistön kieli on ruotsi. Lisäksi on kaksi muuta kaksikielistä kuntaa (Särkisalo ja Turku), joissa enemmistö puhuu suomea. Varsinais-Suomessa ruotsinkielinen kielivähemmistö on kuitenkin vahvasti kaksikielinen, yhdistäen näin myös kaksi kulttuuripiiriä. Muunkielisistä suurimman ryhmän muodostavat venäjän kieltä puhuvat.

Verrattuna muuhun Suomeen Varsinais-Suomi on asukastiheydeltään varsin tiheään asuttua aluetta (keskiarvo 42,7 asukasta neliökilometrillä), mutta erot maakunnan sisällä ovat suuret, vaihdellen Turun yli 700 asukkaasta neliökilometrillä, Iniön alle neljään asukkaaseen neliökilometrillä (maa-alueet huomioon ottaen). Kun otetaan huomioon Varsinais-Suomen laajat merialueet, huomataan maakunnan saaristoalueiden erityisolosuhteet. Yli puolella kunnista on merenrantaa, mutta suurimmat merialueet ovat Dragsfjärdillä, Korppoolla, Nauvolla ja Uudellakaupungilla. Näiden kuntien merialueet muodostavat yli 70 % koko maakunnan merialueista. Laskettaessa näiden kuntien asukastiheyksiä merialueet huomioon ottaen, Iniön, Korppoon ja Nauvon asukastiheydet painuvat alle yhteen asukkaaseen neliökilometrillä. Dragsfjärdissä luku on 1,5 asukasta neliökilometrillä ja Uudessakaupungissa vain reilut kahdeksan asukasta neliökilometrillä.

Kuntien jako kaupunkiin ja maaseutuun voidaan suorittaa monella tavalla. Luokitteletut voivat perustua tilastollisiin materiaaleihin esim. asukastiheyteen, tuotantokenteeseen, alueiden syrjäisyyteen suurista keskuksista tai työssäkäyntialueeseen.

Luokittelut voivat myös perustua poliittisiin päätöksiin. Luokittelut eivät ole ongelmattomia, sillä ne rajoittuvat usein vain kuntarajoihin, jolloin kuntien sisäiset erot jäävät huomiotta. Lisäksi tukipoliittiset rajaukset, esim. kansalliset tukialueet ja EU-tukialueet, määritellään erikseen.

Tässä yhteydessä on pohjana käytetty Tilastokeskuksen tilastollista kuntaryhmitystä (kaupunkimainen, taajaan asuttu ja maaseutumainen kunta). Lisäksi maaseutumaisista kunnista on erikseen merkitty syrjäiset maaseutumaiset kunnat.

Kuva 1. Varsinais-Suomen kuntien tilastollinen jako

2. Väestö, elinkeinorakenne ja työvoima

2.1 Väestön rakenne

Varsinais-Suomen väestönkehitys on ollut viimeisen kymmenen vuoden aikana yleisesti ottaen positiivinen. Kaupunkimaisten kuntien, joihin kuuluvat Kaarina, Naantali, Raisio, Salo ja Turku, väkiluku on kasvanut 6,7 prosentilla, mutta taajaan asuttujen kuntien (Halikko, Laitila, Lieto, Loimaa, Mynämäki, Paimio, Parainen, Piikkiö ja Uusikaupunki) väkiluku on kasvanut vain 1,4 prosentilla. Maaseutumaisissa kunnissa väkiluku on pysynyt lähes samalla tasolla kuin kymmenen vuotta sitten. Erityisesti huomioitavaa on se, että yhdeksässä taajaan asutussa kunnassa on saman verran asukkaita kuin 40 maaseutumaisessa kunnassa. Väestön keskittyminen kaupunkeihin ja niiden läheisiin kuntiin korostuu.

	1995	2000	2005
Kaupunkimaiset kunnat (5)	241 314	253 579	259 771
Taajaan asutut kunnat (9)	96 000	96 720	97 866
Maaseutumaiset kunnat (40)	97 805	96 804	97 947
joista syrjäiset maaseutumaiset kunnat (8)	11 118	10 667	10 449
Yhteensä	435 119	447 103	455 584

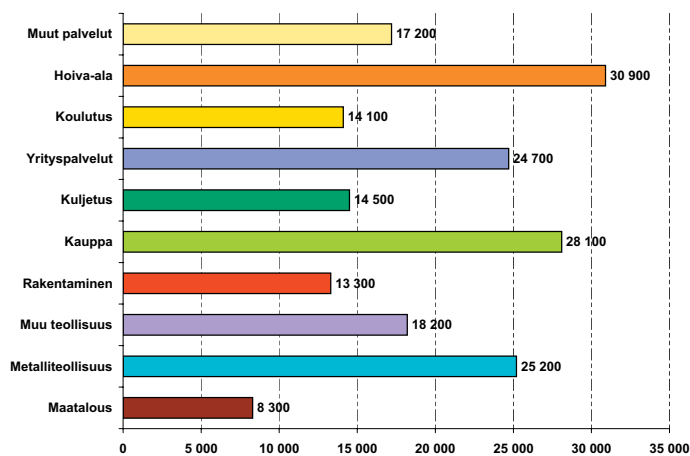
Kuva 2: Varsinais-Suomen väestön kehitys tilastollisesti jaotelluissa kunnissa 1995 - 2005

Tulevaisuudessa ongelmaksi on muodostumassa maaseutumaisten kuntien ikärakenne. Luonnollinen väestön kasvu on hiipumassa. Vuonna 2004 Varsinais-Suomen 31:ssä kunnassa kuolleisuus oli syntyvyyttä korkeampaa, näistä viisi oli taajaan asuttua kuntaa ja 26 maaseutumaisia kuntia. Kaikissa syrjäisissä maaseutumaisissa kunnissa kuolleisuus oli syntyvyyttä korkeampaa. Pienempien kuntien osalta syntyneiden absoluuttiset luvut ovat todella pieniä. Vuonna 2004 yhdeksässä kunnassa syntyi alle kymmenen lasta ja yhdessätoista kunnassa 11–20 lasta. Yhdessä kunnassa ei syntynyt lainkaan vauvoja.

Vuonna 2004 väestötietojen mukaan Varsinais-Suomessa oli jokaista yli 64-vuotiasta kohden 3,6 työikäistä (20–64-vuotiaat). Tilastokeskuksen trendiennusteen mukaan vuoteen 2015 mennessä yli 64-vuotiaiden lukumäärä kasvaa yli 27 000:lla ja silloin jokaista yli 64-vuotiasta kohden on 2,7 työikäistä. Eri maaseutualueilla tämän tarkoittaa seuraavaa: kaupunkimaisissa kunnissa huoltosuhde on lähes 2,9 vuonna 2015, taajaan asutuissa kunnissa hieman yli 2,5 ja maaseutumaisissa kunnissa hieman alle 2,4. Kun lasketaan syrjäisempien maaseutukuntien huoltosuhde, huomataan alueen (=saaristo) synkkinen tilanne: huoltosuhde on ennusteen mukaan laskemassa vuoden 2004 lähes 2,1:stä vuoden 2015 hieman yli 1,7:än. (Liite 1)

2.2 Elinkeinorakenne

Varsinais-Suomen elinkeinorakenne on monipuolinen, joskin hyvin samankaltainen kuin yleisesti koko maassa. Teollisuuden ja etenkin metalliteollisuuden työllistävyys on suhteessa korkeampaa Varsinais-Suomessa kuin muualla maassa. Myös rakennusala työllistää maakunnassa enemmän kuin maassa keskimäärin. Sen sijaan alkutuotannolle paremmat olosuhteet eivät näy suhteellisesti suurempana työllistävyysosuutena. Myös kaupan ja muiden palveluiden suhteellinen osuus on maakunnassa alle maan keskitason.

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

työpaikkoja yhteensä 197 600

Kuva 3: Työlliset aloittain Varsinais-Suomessa vuonna 2004

Kun tarkastellaan työpaikkojen absoluuttista määrää seutukunnallisten työmarkkina-tilastojen pohjalta, huomataan, ettei suuria muutoksia työllistävien alojen järjestyksen suhteen ole tapahtunut muualla kuin Loimaan seutukunnassa (liite 2). Loimaan seutukunnassa maa- ja metsätalouden työpaikat ovat rajusti vähentyneet, mutta vastaavasti teollisuuden ja yhteiskunnallisten palveluiden (sosiaali- ja terveydenhuolto, koulutus, muut julkiset palvelut) työpaikat ovat lisääntyneet. Loimaan seutukunnasta onkin tullut varsin teollisuus- ja palveluvetoinen seutukunta. Salon seutukunnassa ja Vakka-Suomessa teollisuuden työpaikkojen määrä on myös rajusti kasvanut, vaikka viimeisinä vuosina on tapahtunut myös päinvastaista kehitystä.

Maaseudun elinkeinorakenne on muotoutumassa kohti kaupunkialueiden elinkeinorakennetta. Perinteisten maatilojen määrä tulee vähenemään Varsinais-Suomessa. Maatilat muuttuvat monialaisiksi ja pienyritysten määrä kasvaa maaseudulla. Toimeentuloa hankitaan yhä enemmän monelta eri toimialalta. Vaikka maaseudulla maa- ja metsätalouden kansantaloudellinen merkitys on laskenut rajusti ja sektorien työpaikat ovat vähentyneet, on muille aloille syntynyt korvaavia työpaikkoja. Maaseudun elinkeinorakenteessa näkyvät luontaisten olosuhteiden vaikutukset, mutta eivät niin suuressa määrin kuin ennen. Myös maaseudulla palvelusektorin merkitys tulee kasvamaan tulevaisuudessa entisestään.

2.3 Työvoima ja sen koulutustaso

Maakunnan työvoima on noin 215 000 henkeä. Työttömyysaste oli vuonna 2005 koko maakunnassa keskimäärin 9,2 %, mutta seutukunnissa luvut vaihtelivat jonkin verran (Loimaa 7,7 %, Salo 7,6 %, Turku 9,8 %, Turunmaa 6,9 %, Vakka-Suomi 10,0 %). Vuoden 2004 kesästä lähtien työttömyys on yhtäjaksoisesti vähentynyt Varsinais-Suomessa.

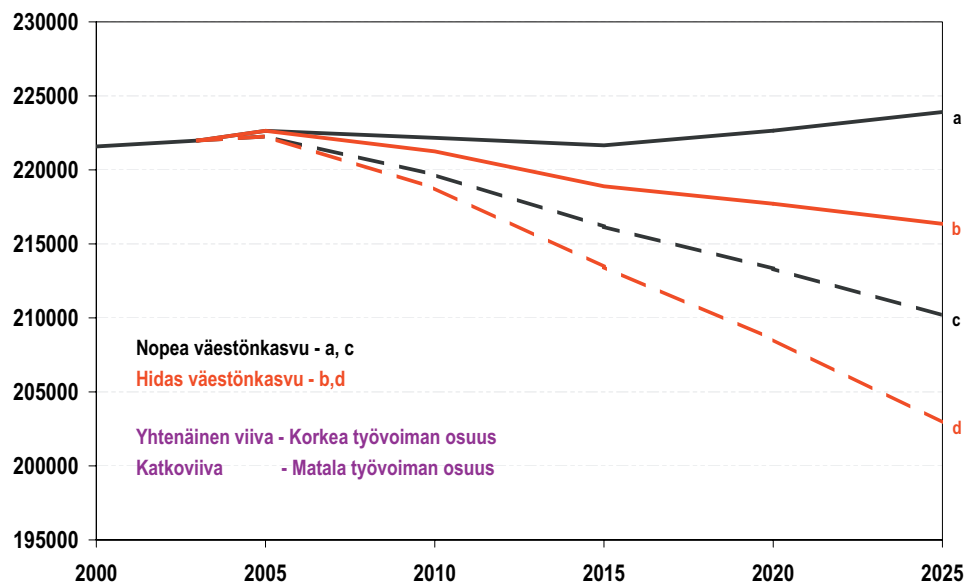
Maakunnan työvoimasta on alkanut poistua viime aikoina enemmän väkeä kuin sinne on tullut. Työelämän poistumamäärät kiihtyvät tulevina vuosina ennätyskorkeiksi, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Varsinais-Suomen työmarkkinoilta poistuu seuraavan

kymmenen vuoden aikana absoluuttisesti eniten työvoimaa sosiaali- ja terveystaloudesta, koulutuksesta, rakentamisesta ja maataloudesta. (Liite 2)

Poistumasta huolimatta pitkäaikaistyöttömyys on pysynyt korkeana. Samanaikaisesti työministeriön Tilastokeskuksella teettämän työnantajahaastattelun mukaan rekrytointiongelmien alueella ovat lisääntyneet. Vuoden 2005 toteutuman mukaan niiden toimipaikkojen määrä, joilla on ollut vaikeuksia löytää hakemaansa työvoimaa, tulee nousemaan noin neljä prosenttiyksikköä vuodesta 2004. Samalla aikavälillä pitkäaikaistyöttömyys väheni vain 3,4 %. Työn ja työntekijöiden kohtaamattomuus onkin yksi suurimmista maakuntaa vaivaavista ongelmista. Merkittävimmät rekrytointiongelmien johtuvat työnhakijoiden ominaisuuksista, esimerkiksi riittämättömästä ammatillisesta koulutuksesta tai työkokemuksen puutteesta. Ammattialoista rekrytointiongelmia oli eniten teollisessa työssä, terveydenhuollon ja sosiaalialan töissä sekä palvelutyössä.

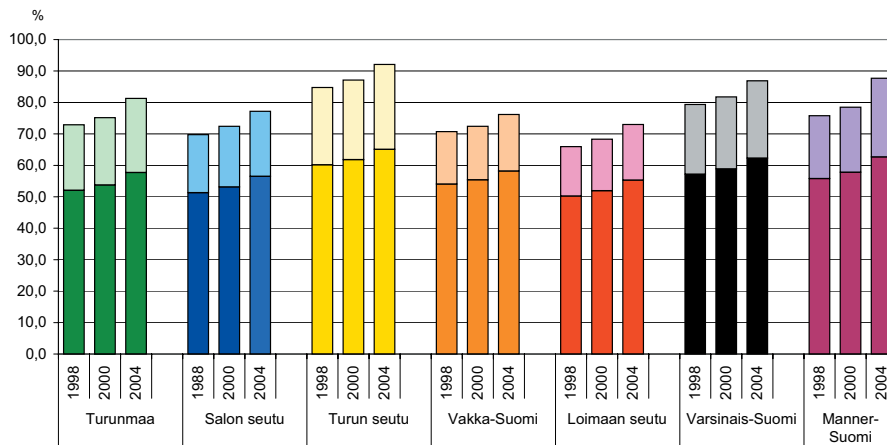
Varsinais-Suomen pitkän ajan kokonaistyövoima määrästä esitetään Maakunnan tilastokatsauksessa 1/2005 useita erilaisia laskelmia aina vuoteen 2025 asti. Näissä laskelmissa on tehty oletuksia parhaimman mahdollisen kehityksen (a) ja huonoimman mahdollisen kehityksen väliltä (d) (Kuva 4). Parhain kehityskulku edellyttää nykyistä parempaa työssäjaksamista ja korkeaa positiivista muuttovoittoa. Tällöin on mahdollista kasvattaa työvoiman määrää (korkea työvoiman osuus). Huonoimmassa mahdollisessa kehityskulussa työssäjaksaminen pysyy nykyisellä tasolla eikä muuttovoitto nykyisestä kohene. Tällöin työvoiman määrä laskee rajusti (matalan työvoiman osuus). Työssäjaksamisen kohentaminen nostaa työvoiman määrää huomattavasti enemmän kuin pelkkä muuttovoiton kasvattaminen entisestään. Myös työvoiman ikärakenne muuttuu. Vuoteen 2010 saakka työikäisten määrä kasvaa, mutta kasvua tapahtuu lähes yksinomaan yli 55-vuotiaiden ikäluokassa.

Kuva 4. Kokonaistyövoiman määrän erilaisia laskelmia vuoteen 2025 asti.

Varsinais-Suomessa väestön koulutustaso, kun tarkastellaan tutkinnon suorittaneita, on hieman alhaisempi verrattuna Manner-Suomen keskiarvoon. Naapurimaakunnista Uudellamaalla ja Pirkanmaalla väestön koulutustaso tutkinnoilla mitattuna on korkeampi, mutta Satakunnassa alhaisempi. Koko Varsinais-Suomessa 15-vuotta täyttäneistä tutkinnon on suorittanut 62,3 %.

Maaseutumaisten kuntien väestön tutkinnon suorittaneiden osuus on lähes kymmenen prosenttiyksikköä alempi kuin kaupunkimaisten kuntien väestön. Osaamistarpeet ovat kuitenkin maaseutuammateissa nousemassa, joten jatkuvia ponnisteluja koulutuksen alueellisen kattavuuden puolesta täytyy tehdä.

Kuva 5. Tutkinnon suorittaneet Varsinais-Suomessa ja Manner-Suomessa 1998, 2000 ja 2004, osuus 15-vuotta täyttäneistä. Palkin yläosa kuvaa korkean asteen tutkinnon suorittaneiden osuutta ja alaosa alemman tutkinnon suorittaneiden osuutta kaikista tutkinnon suorittaneista. (kts. tarkemmin liite 3)

3. Toimintaympäristö ja toimijat

3.1 Kunnat ja seutukunnat

Varsinais-Suomessa on 54 kuntaa. Kunnat ovat sekä pinta-alaltaan että asukasluvultaan pieniä. Puolet Varsinais-Suomen kunnista kuuluu maamme sadan pienimmän kunnan joukkoon. Alle 2000 asukkaan kuntia on 22. Kuntaliitoksia on alueella tapahtunut useita, ensimmäinen jo 1940-luvulla. Eniten liitoksia tapahtui 1960-luvun loppupuolella ja 1970-luvulla, jolloin 14 kuntaa hävisi kartalta. Viimeisimmät muutokset tapahtuivat 2005 kun Karinainen ja Pöytyä yhdistyivät Pöytyäksi sekä Loimaa ja Loimaan kunta yhdistyivät Loimaaksi. Vuoden 2007 alussa yhdistyvät Mynämäki ja Mietoinen Mynämäeksi.

Seutukuntia Varsinais-Suomessa on viisi: Loimaan, Salon ja Turun seutukunnat sekä Turunmaa ja Vakka-Suomi. Seutukunnat tekevät ja toteuttavat alueellaan kehittämissuunnitelman sekä muita ohjelmia. Salon ja Turun seutukunnat sekä Vakka-Suomi toteuttavat alueellaan aluekeskussuunnitelmaa, jonka tavoitteena on vahvistaa seudun aluerakennetta kehittämällä alueen omia vahvuuksia sekä osaamista ja yhteistyötä. Loimaan seutukunta

---

ja Turunmaa ovat puolestaan mukana sisäasiainministeriön ja Suomen Kuntaliiton käynnistämässä Seutukuntien tuki -hankkeessa (SEUTU-hanke).

3.2 Kylät

Kylät ovat viime vuosina muuttuneet entisistä maarekisteriin merkityistä kylistä ihmisten itsensä mieltämiksi alueiksi, joilla on yhteistoimintaa. Toiminnallisuus ei ole sidottu rekisteröityyn kyläyhdistysmuotoon, vaan kylätoimintaa voivat harjoittaa rekisteröimättömät kyläyhdistykset, asukasyhdistykset ja muut toimijat. Kylätoimintaa on niin maaseudulla kuin kaupungeissakin. Varsinais-Suomessa uudenlainen kylätoiminta on vielä varsin nuorta, mutta aktiivisuus on lisääntymässä. Kyliä lasketaan olevan yhteensä 286. Tällä hetkellä rekisteröityneitä kyläyhdistyksiä on yhteensä 116, rekisteröimättömiä kyläyhdistyksiä 86, asukasyhdistyksiä 49 ja muita (kotiseutuyhdistyksiä, pienviljelijäyhdistyksiä, nuorisoseuroja) 35. Todella ruohonjuuritason toimijoina kyläyhdistyksillä on haastava tehtävä saada maaseudun väki mukaan aktiiviseen toimintaan.

Varsinais-Suomen Kylät ry. toimii maakunnallisena kylien yhteenliittymänä, joka luo kylätoiminnalle suuntaviivoja, neuvoo ja opastaa kyliä sekä pyrkii lisäämään kylätoiminnan vaikuttavuutta. Sen palveluksessa on yhteinen kyläasiamies. Varsinais-Suomen Kylät r.y. on jäsenenä valtakunnallisessa Suomen Kylätoiminta ry:ssä (SYTY), joka edistää valtakunnallisesti kylätoimintaa ja muuta paikallislähtöistä kehittämistä.

3.3 Toimintaryhmät

Varsinais-Suomessa on toiminut vuodesta 1996 lähtien viisi paikallista toimintaryhmää. I samma båt- samassa veneessä rf/ry toimii saaristoalueella ja Lounais-Suomen Maaseudun Kehittämisyhdistys ry. lähinnä Salon seutukunnan kunnissa. Maaseudun Kehittämisyhdistys Ravakka ry pääaluetta on Vakka-Suomi ja muutama Rauman seudun kunta. Varsin Hyvä ry. aluetta on Turun ympäristökunnat ja Yläne. Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry. levittäytyy Loimaan ja Salon seutukuntien alueille. Ohjelmakaudella 2000–2006 kaksi toimintaryhmää toteutti Leader+ -yhteisöaloitetta ja kolme muuta toimintaryhmää toteutti Varsinais-Suomen alueellista maaseutuohjelmaa (VALMA).

Paikalliset toimintaryhmät eli maaseudun kehittämissyhdistyksen ovat laatineet uudet kehittämissyhdistyksen ohjelmakaudelle 2007–2013. Kehittämissyhdistyksen ohjelma on pohja niille toimille, joita sitten hankkeiden avulla toteutetaan. Tavoitteena on, että hankkeet ovat uutta luovia ja ihmisten lähiympäristöä koskevista tarpeista lähteviä. Yleinen hyvinvointi, uudet työpaikat ja yritykset, asukkaiden viihtyvyys ja alueen vetovoimaisuus ovat tärkeimpiä päämääriä toimintaryhmien hankkeissa. Maaseudun ihmisten toimintatarpeita on saatu kanavoitua uudella tavalla toimintaryhmätyön avulla. Lähellä olevana toimijana, toimintaryhmät ovat saaneet uudenlaisen ja erilaisen kosketuksen ihmisiin sekä toimintatapansa että hankkeiden kautta. Toimintaryhmät ovat osaltaan vahvistaneet kansalaisyhteiskuntaa.

---

4. Maaseutu asuin- ja elinympäristönä

4.1 Asuminen

Maaseutu ja etenkin kaupunkien läheinen maaseutu asuin ympäristönä houkuttelevat yhä useampia ihmisiä. Timo Aron väitöskirjatutkimus osoittaa, että Varsinais-Suomen kunnat jakautuvat neljään ryhmään sen mukaan, millainen on niiden muuttoliikkeen määrä ja rakenne/laatu. Ryhmistä kaksi ääripäätä ovat ”kermankuorijakunnat”, jotka saavat paljon hyvin koulutettua ja työssäkäyvää väkeä ja ”krooniset muuttotappiokunnat”, jotka menettävät hyvin koulutettuja asukkaita. Ensimmäiseen ryhmään kuuluu useita taajaan asuttuja maaseudun kuntia ja jälkimmäiseen syrjäisemmän maaseudun kuntia.

Tutkimusten mukaan ihmisten maallemuuttohalukkuus on edelleen korkeaa, mutta hyvin riippuvaista työpaikoista ja muusta toimeentulosta. Varsinais-Suomen mantereella työssäkäyntialueet ovat voimakkaasti laajentuneet, mutta muutos ei vielä ole saavuttanut kaikkein syrjäisimpiä alueita. Pääasiassa saaristossa sijaitsevat kakkos- ja loma-asunnot luovat kuitenkin uusia palvelualan työpaikkoja, mikä osaltaan saattaa ehkäistä poismuuttoa.

Varsinais-Suomessa ja erityisesti sen saaristossa on sekä määrällisesti että suhteellisesti eniten kesämökkejä koko maassa. Monien saaristokuntien väkimäärä nelin-, viisinkertaistuu varsinkin kesälomakautena. Varsinais-Suomessa mökkien määrä on noin 45 000 ja niissä asuvia mökkiläisiä on noin 180 000. Mökkiläiset viettävät eniten pidempiä aikoja mökkipaikkakunnalla ja ovat ostoksineen sekä kiinteistöveron maksajina merkittävä taloudellinen tekijä mökkiläiskunnissa.

4.2 Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus

Ihmisten, palveluiden ja tavaroiden liike maaseudun ja kaupungin välillä on perinteistä maaseudun ja kaupungin välistä käytännön vuorovaikutusta. Maaseutu tarjoaa monia sellaisia palveluja, kokemuksia ja elämyksiä, joita ei kaupungista saa ja päinvastoin. Vuorovaikutusmuodoista tärkeimpiä ovat pendelöinti, loma- ja kakkosasuminen sekä monipuolinen harrastetoiminta. Tällaista laajaa vuorovaikutusta leimaa yksilöliikkeitä ja yksilön tekemät valinnat.

Vuorovaikutuspolitiikalla tarkoitetaan vuorovaikutusnäkökulman tietoista huomioonottamista kehittämisen eri tasoilla kaupunki-maaseutu-akselilla. Tällöin otetaan huomioon kaupunki- ja maaseutupolitiikan linjaukset ja alueiden kehittämissuunnitelmat sekä kaupunki- ja maaseututoimijoiden välinen yhteistyö. Konkreettisenä toimena vuorovaikutuspolitiikasta voidaan pitää kaupungin ja maaseudun välisiä kehittämissuunnitelmia. Näitä kehittämissuunnitelmia kutsutaan myös suppeaksi vuorovaikutukseksi, jossa aktiivisten yhteistyö- ja kumppanuusjärjestelyjen onnistuminen on olennaista.

4.3 Kulttuuri

Maaseudun kulttuuri pohjautuu talonpoikauskulttuurin ja maanviljelyksen kautta muotoutuneeseen elämäntapaan. Paikalliskulttuuri muodostuu tietyn alueen paikannimisistä alkaen kaikista siitä mitä ihminen on toiminnallaan luonut lähiympäristössään. Nopeat teknologiset kehitykset näkyvät myös maaseudun kulttuurissa ja etenkin kulttuurimaisemassa.

Varsinais-Suomessakin maaseudun pienipiirteisyys ja omaleimaisuus ovat häviämässä. Koska kulttuuri on kokonaisuudessaan maaseudun henkisen maiseman kuvaaja, joka antaa asukkaille identiteetin rakennuspuuta ja erilaisia samaistumisen kohteita, on sen monipuolinen vaaliminen tärkeää. Omaleimaisena ja elävänä säilyvä kulttuuri- ja perin-nemaisema edistää ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja asumisviihtyvyyttä.

Kulttuurilla on maaseudulle monia merkityksiä. Rikkaan korkea- ja kansankulttuuri-perinnön vaaliminen ja siirto tuleville sukupolville innostaa ihmisiä mukaan kotiseutu-, kulttuuri- ja perinneyhdistysten toimintaan. Eri alojen taitelijat ammentavat inspiraatiota maaseudun kulttuuriympäristöstä ja lisäävät teoksillaan maaseudun sekä henkistä että taloudellista hyvinvointia. Matkailulle omaleimainen kulttuuri antaa monia hyödynnet-täviä vetovoimatekijöitä.

OSA II: Varsinais-Suomen maaseudun nykytila

1. Elinkeinot

1.1 Maatilatalous

Varsinais-Suomessa on noin 13 % koko maan peltopinta-alasta ja tilojen keskimääräinen peltopinta-ala on kasvanut yli 39 hehtaariin, joka on toiseksi suurin Uudenmaan tilojen jälkeen. Pellervon taloudellisen tutkimuskeskuksen (PTT) ennusteiden mukaan vuonna 2013 Varsinais-Suomessa on 28 % vähemmän maatiloja kuin vertailuvuonna 2003. Vastaavasti tilakohtainen keskipeltopinta-ala nousee 28 %:lla vastaavassa ajassa. Tämä tarkoittaa, että vuonna 2013 Varsinais-Suomessa ennustetaan olevan alle 6000 maatilaa, joiden keskipeltopinta-ala on yli 50 hehtaaria. Ennusteet perustuvat nykyisiin tiedossa oleviin EU-päätöksiin ja viljelijöiden keskuudessa tehtyihin kyselyihin.

Päätuotantosuunnat Varsinais-Suomessa ovat viljanviljely ja erikoiskasvien viljely (vuonna 2005 viljeli viljaa 4 227 tilaa, erikoiskasvien viljelyä oli 940 tilalla) sekä sikatalous (666 tilaa). Maatilatalouden taloudellinen kannattavuuskehitys on kaikkien tuotantosuuntien kohdalla heikentynyt viime vuosina. Varsinais-Suomelle tärkeiden viljatilojen kannattavuus on heikentynyt rajusti. Maatilatalouden sisäisissä kannattavuusvertailuissa käytetään kannattavuuskerrointa. Se saadaan jakamalla maataloustulo oman työn palkka- ja oman pääoman korkovaatimuksen summalla. Varsinais-Suomen kahden tukialueen viljatilojen kannattavuuskerroin vaihtelee 0,42–0,45 välillä. Tämä tarkoittaa, että työlle ja pääomalle jää alle puolet tuntipalkka- ja korkovaatimuksista. Muilla kasvinviljelytiloilla vastaavat luvut ovat 0,48–0,63 ja sikatiloilla 0,48–0,51 välillä. Tiedot perustuvat kirjanpito-tilojen kannattavuuskirjanpitoihin.

Yleisesti ottaen maatilatalouden velkataakka on kasvanut ja velat kasaantuvat yhä harvemmille. Viljatilojen velat ovat keskittyneet pienelle osalle tiloista; 10 %:lla tiloista on 62 %:ia veloista. Sikatiloilla tuotanto on keskittynyt velkoja nopeammin ja ne, jotka velkaa ovat ottaneet, ovat saaneet lisättyä tuotantomääriä nopeasti. Sikatiloilla uudet investoinnit vaikuttavat nopeasti tuotantomäärien nousuun, mutta uudet investoinnit viljatiloi-lla eivät lisää tuotantoa välttämättä lainkaan, vaikka tuotanto-olosuhteet sinänsä paranevat. Viljan hinnanmuodostus ei juuri houkuta tekemään uusia investointeja. Myös

---

pellon erittäin korkea hinta Varsinais-Suomessa hidastaa viljanviljelytilojen tuotannon kasvua.

Maatila- ja metsätaloutta voidaan yhä pitää maaseutuelinkeinojen perustana, vaikka niiden prosentuaalinen osuus maaseudun työpaikoista on vähentynyt rajusti. Maatila- ja metsätalouden välilliset ja kerrannaisvaikutukset maaseutuun ovat monin kerroin suuremmat kuin niiden taloudellinen merkitys. Näkyvin vaikutus muodostuu viljelysten, metsäpalstojen sekä ympäristön- ja maisemanhoidon kautta. Maaseutu on mitä suurimmassa määrin esteettinen kokemus ja merkittävä osa kulttuuriamme.

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) Lounais-Suomen toiminnot keskittyvät Piikkiöön. Yksikkö vastaa toiminta-alueen maataloustuotannon erityistarpeisiin tutkimalla ja kehittämällä alueellisesti tärkeitä tuotannonaloja sekä välittämällä tutkittua tietoa sidosryhmille. Koepaikaksi muuttuneella Lounais-Suomen tutkimusasemalla Mietoisissa koetoiminta jatkuu, mutta siellä keskitytään peltoviljelyn lajikekokeisiin. Loimaalla toimii Elintarviketurvallisuusviraston (Evira) Siementarkastus- ja luomuvalvontayksikkö. Turussa Eviralla on Kasvitarkastusyksikkö.

Luonnonmukaisella elintarviketuotannolla on Suomessa varsin lyhyet perinteet. Luonnonmukaisen tuotannon pinta-alat kasvoivat ripeästi 1990-luvulla, mutta 2000-luvulla luomun pinta-ala kasvu pysähtyi. Varsinais-Suomessa kaikista maataloista noin 5 % harjoittaa luomutuotantoa, viljelyalasta 4,7 % on luomutuotannossa. Viimeisimmän tutkimuksen mukaan Lounais-Suomessa noin 7 % tiloista on kiinnostunut siirtymään luomutuotantoon. Kiinnostus on heikentymässä, koska heikko kannattavuus, markkinointiongelmien ja tiukentuneet ehdot rasittavat luomutuotantoa. Eniten luomuhehtaareita on monivuotisen säilörehunurmen, kauran ja kevätvehnän käytössä. Näiden kasvien viljely on kuitenkin niin laajaa Varsinais-Suomessa, etteivät prosentuaaliset määrät nouse kovin korkeiksi. Sen sijaan vähämerkityksellisistä kasveista kuten valkoapilan siemenestä ja härkäpavusta suurin osa tuotetaan luomuna.

Suomalaisen luomuelintarvikkeen tunnistaa joko Leppäkerttumerkistä tai Aurinkomerkitä. Leppäkerttumerkki kertoo, että tuote on 95 %:sti luonnonmukaisesti tuotettu alkutuote tai jaloste. Suomalaisuusaste alkutuotteissa on täydet 100 % ja jalosteissa 75 %. Merkin haltija, myöntäjä ja valvoja on Luomuliitto ry. Varsinais-Suomessa merkkiä saa käyttää yli 70 tuottajaa, yli 200 tuotteessa. Luomu - valvottua tuotantoa merkki (ns. Aurinko-merkki) on suomalaisen viranomaisen valvontamerkki. Varsinais-Suomessa ns. Aurinko-merkkiä saa käyttää tällä hetkellä 43 tuottajaa. Suoramyyntitiloja, joissa myydään Aurinko-merkittyä luomuelintarvikkeita, on maakunnassa yksitoista.

Maatila, joka harjoittaa maa- ja metsätalouden lisäksi jonkun muun toimialan yritystoimintaa, kutsutaan monialaiseksi maatilaksi. Varsinais-Suomessa on muuhun maahan verrattuna määrällisesti paljon monialaisia maatiloja, mutta prosentuaalisesti tiloja (29,4 %) on alle maan keskiarvon (32 %). Vuoden 2003 maatalouden rakennetutkimuksessa varsinaissuomalaiset maatilat ilmoittivat ulkopuolisten työntekijöiden määräksi 1 531 henkeä. Näiden työntekijöiden työpanos vastasi 676 henkilötyövuotta.

Vuonna 2000 varsinaissuomalaisia viljelijöitä oli lähes 9 200, joista lähes kolmasosa oli sivutoimisia viljelijöitä eli saivat toimeentulonsa pääosin tilan ulkopuolelta. Vuonna 2003 viljelijöiden määrä oli vähentynyt alle 8 500, mutta edelleen lähes kolmasosa oli sivutoimisia viljelijöitä. Myös niiden määrä, jotka käyvät tilan ulkopuolella töissä sivutoimisesti on säilynyt lähes samana, noin 16 prosentissa.

1.2 Metsätalous

Varsinais-Suomen (pl. Turunmaa) alueella on metsätalouden maata noin 520 000 hehtaaria. Varsinais-Suomen metsien maapohjien kivisyys ja kallioisuus näkyy puuston mäntyvaltaisuuksena (46,8 %). Kuusta on 39,2 % ja lehtipuita 14 % koko puustosta. Huolimatta edullisesta ilmastosta lehtipuiden osuus on pienempi Varsinais-Suomessa kuin Satakunnassa (16,3 %). Uudistuskypsi metsien osuus on Varsinais-Suomessa suuri. Tästä kertoo esimerkiksi puuston tukkiosuus, joka on Varsinais-Suomessa yli 40 % puustosta. Lähtökohdat kestäväälle metsätaloudelle ovat olemassa, sillä metsien puusto on lisääntynyt ja sen kasvu sekä terveys ovat melko hyvät.

Lounais-Suomen metsäkeskuksen alueella (Satakunta ja Varsinais-Suomi) metsien omistus on jakautunut siten, että suurin metsänomistajien ryhmä ovat eläkeläiset, toiseksi suurin maatalousyrittäjät ja palkansaaajat tulevat kolmantena omistajaryhmänä. Omistajia on myös määrällisesti paljon. Osittain omistuksellisista syistä metsänhoitoon ja -parannukseen liittyviä toimenpiteitä ei ole Varsinais-Suomessa pystytty suunnitelmien mukaan toteuttamaan. Myös uudistunut metsävero ja päätöksentekijöiden eri intressit vaikuttavat metsänhoitoon. Ajan kuluessa paineet toimenpiteiden tekemiseen kumuloituvat ja osa tarpeellisista toimenpiteistä jää kokonaan tekemättä, aiheuttaen näin negatiivista kehitystä metsien kunnossa ja puun laadussa.

1.3 Puutarhatalous

Puutarhakasvien viljely on lähes 340 tilan päätuotantosuunta Varsinais-Suomessa. Tämä kattaa sekä avomaakasvit että kasvihuoneviljelyn. Viimeisen kymmenen vuoden aikana perunan ja vihannesten sekä marjojen viljelyalat ovat kokonaisuudessa laskeneet Varsinais-Suomessa. Suhteellisesti eniten on laskenut perunan viljelyalat, mutta myös mansikanviljely on vähentynyt huomattavasti. Omenanviljelyssä on havaittavissa pientä nousua aivan viime vuosina. Kasvihuoneviljelmien määrä on pysynyt kymmenen vuoden aikana melko tasaisena, mutta kasvihuoneviljelyn viljelyala on noussut jonkin verran koko 2000-luvun. Nousun taustalla ovat etenkin suurien, yli 10 000 m² kasvihuoneiden yleistymisen.

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) tutkimusyksikkö Piikkiössä on keskittynyt puutarhatuotannon tutkimukseen. Se kattaa hedelmä-, marja-, vihannes-, koriste- ja viherrakentamiskasvien viljelytutkimukset sekä hedelmä-, marja- ja viherrakentamiskasvien jalostuksen. Viime vuosina tutkimuksessa on keskitytty tuotannon tehostamiseen. Kasvihuonekasvien osalta on tutkittu ympärivuotista viljelyä, tuotannon taloudellisuutta ja uusia tuotantomenetelmiä. Avomaakasvien osalta on tutkittu kastelun ja lannoituksen tarkentamista tuotannon ohjauksessa.

1.4 Kalatalous

Varsinais-Suomi on maamme tärkeimpiä kalatalouden keskittymiä. Ammattikalastuksen saalis on vuositasolla n. 14 milj. kg silakkaa ja 1,2 milj. kg suomukalaa. Tämä vastaa noin viidennestä koko maan merialueen ammattikalastuksen silakka- ja suomukalasaalista. Esimerkiksi yli puolet maamme merialueen ammattikalastuksen kuha- ja ahvensaaliista pyydetään Varsinais-Suomesta. Kalankasvatus aloitettiin suuremmissa mittakaavoissa vasta 1970-luvulla ja kasvatuspaikkojen määrä oli huipussaan 1980-luvulla. Tällä

---

hetkellä Varsinais-Suomen alueella on 24 ruokakala- tai poikastuottajaa. Merialueilla kasvatetaan lähinnä kirjolohta, mutta jonkin verran myös siikaa. Runsaat kalavarat ovat synnyttäneet alueelle kalanjalostusyhtiöitä, erityisesti Vakka-Suomeen. Pelkästään Vakka-Suomessa kalatalouden toimialan suoran työllistävän vaikutuksen on arvioitu olevan noin 280 ja epäsuoran 150 henkilötyövuotta.

Varsinais-Suomi ja erityisesti sen merialue on suosittu virkistys- ja vapaa-ajankalastajien keskuudessa. Alueella virkistyskalastaa noin 300 000 henkilöä vuosittain. Kalastajien palvelut ovat vuosi vuodelta parantuneet ja kalastusturismi on alueella kehittyvä toimiala.

1.5 Teollisuus

Varsinais-Suomessa teollisuuden osuus työpaikoista on maan keskiarvon yläpuolella. Teollisuussektorin (ml. energiahuolto) työpaikkoja on yli 46 000 eli yli 23 % työpaikoista, kun maan keskiarvo on vain vähän yli 20 %. Yksistään metalliteollisuus työllistää yhtenä teollisuuden alana maakunnassa yli 25 000 henkeä. Muusta teollisuudesta merkittävimmät ovat sähkötyöteollisuus (matkapuhelimet), kone- ja laitteeteollisuus, metallituoteollisuus ja kulkuneuvoteollisuus kokonaisuudessaan.

Varsinais-Suomen maaseudun elinkeinorakenteessa teollisuudella on varsin vaihteleva asema eri seutukunnissa. Suuret tehtaot ovat keskittyneet isoihin keskuksiin, mutta niiden vaikutukset ympäröivään maaseutuun tuntuvat etenkin Salon seutukunnassa ja Vakka-Suomessa.

Puutuoteollisuus on merkittävä työllistäjä erityisesti maaseutualueilla, vaikka ala ei muutoin ole ns. painopisteala Varsinais-Suomessa. Maakunnassa on useita alan yrityksiä, jotka menestyvät sekä kotimaassa että viennissä. Maakuntana Varsinais-Suomi on Suomen keskitasoa puutuoteollisuuden työllistävyydessä, yritysten määrässä ja tuotevalikoimassa. Toimialan rakenne on monipuolinen ja yritysten tuotteet ovat kilpailukykyisiä. Tällä hetkellä erityisesti rakentamista palveleva rakennuspuusepänteollisuus vetää hyvin asuntorakentamisen nousun myötä.

Maaseudun elinkelpoisuuden kannalta puutuoteollisuus on merkittävä lisäansioiden antaja. Merkittävä osa maataloudenharjoittajista käy töissä puualan yrityksissä, joille taas työvoiman saatavuus on elintärkeää varsinkin matalan automaation tuotannossa. Kun otetaan huomioon koko metsään liittyvä liiketoiminta, metsäklusteri ja puun arvoketju metsätöineen, kuljetuksineen ja sivutuotteineen, on sen työllistävyyttä tärkeää varsinaissuomalaiselle maaseudulle. Metsäomistajien neuvonta kokonaisuudessaan on tässä ketjussa merkittävässä asemassa.

Puutuoteollisuuden kehittämiseksi Varsinais-Suomessa on perustettu puualan yritysten ja muiden alasta kiinnostuneiden yhteis- ja etujärjestö Varsipuu ry. Perustamisestaan lähtien eli vuodesta 1998 yhdistyksen jäsenmäärä on kasvanut 140 jäseneseen. Yhdistys on toteuttanut useita puutuoteollisuuden kehittämishanketta ja painopiste on ollut maaseudun puualan yrityksissä. Jäseniä on Varsinais-Suomen lisäksi Satakunnasta, Uudeltamaalta ja Hämeestä. Yhdistys luo kontakteja jäsenyrityksilleen, järjestää koulutuksia ja opintomatkoja sekä edistää jäsentensä markkinointia, tuotekehitystä ja vientiä. Jäsenenä on sekä pieniä että suuria puunjalostuksen ammattilaisia ja alasta kiinnostuneita yksityisiä henkilöitä ja yhteisöjä. Varsipuu ry:llä on laaja alueellinen tietokanta alan yrittäjistä ja toimijoista. Yhdistyksellä on merkittävä rooli puutuotealan aktivoijana ja koordinoijana Varsinais-Suomessa.

Teknologioteollisuuden yritykset toimivat kolmella päätoimialalla: elektroniikka- ja sähköteollisuus, kone- ja metallituoteteollisuus sekä metallien jalostus. Varsinais-Suomen maaseudulla on monipuolista teknologioteollisuutta. Erilaisia toimialoja on metallin jalostus, metallituoteteollisuus, kone- ja laiteollisuus, sähkötekninen teollisuus, kulkuneuvoteollisuus ja tekniset palvelut. Loimaan seudulle monipuolinen metalliteollisuus on erittäin tärkeä. Seutukunnan metallialan yrityshakemistosta löytyy yli 100 yrityksen yhteystiedot. Metalliteollisuus- ja konerakennusteollisuus tuottaa noin puolet seudun teollisuuden arvonlisäyksestä. Edellä mainittujen lisäksi teollisuusautomaatio, hydraulikka, teräsrakenteet ja alihankinta muodostavat Loimaan seudulle vahvan metallialan osaamiskeskittymän. Vakka-Suomessa kulkuneuvojen valmistus on erityisen merkittävää Valmet Automotive tehtaan ansiosta. Vakka-Suomen maaseutualueiden teknologioteollisuuden yritykset tekevät paljon alihankintaa sekä auto- että laivateollisuudelle. Myös omaa kone- ja laitevalmistusta sekä teknisiä palveluja löytyy Vakka-Suomesta.

Varsinais-Suomen elintarviketeollisuus on tunnettu pitkälti suurten yritysten ansiosta. Suurimmista elintarvikealan yrityksistä pääpaikka tai toimintaa Varsinais-Suomessa on Raisio Oyj:llä, Lännen Tehtailla ja Vaasan & Vaasan -leipomolla. Maakunnassa on toiseksi eniten elintarvikealan toimipaikkoja verrattuna muihin maakuntiin, yli 13 % koko maan elintarviketeollisuuden toimipaikoista (noin 400 vuonna 2006). Vain Uudellamaalla yrityksiä on enemmän. Varsinais-Suomessa ainoastaan kymmenen prosenttia elintarviketeollisuuden yrityksistä sijaitsee asemakaava-alueella. Suurin osa kaikista elintarvikealan toimipaikoista työllistää alle viisi henkilöä.

Elintarvikealan vahvuutena alueella ovat oma raaka-ainetuotanto (maatalous- ja puutarhatuotanto sekä kalatalous), alan tutkimus ja koulutus Turun yliopistossa ja ammattikorkeakoulussa ja muissa oppilaitoksissa. Elintarvikealan nousua arvellaan tapahtuvan esim. puolivalmisteita (mm. leipomotuotteet) tuottavalla pk-sektorilla sekä terveysvaikutteisia elintarvikkeita ja niiden komponentteja valmistavalla paikallisella teollisuudella. Maaseudulla lisääntyy lähiruuan ja alueen erikoisuuksia valmistava yritystoiminta.

Varsinais-Suomessa elintarviketeollisuuden välitön työllistävyys on ollut laskusuuntaisen. Varsinais-Suomen asema elintarviketeollisuudessa on ollut merkittävä, mutta viimeaikaiset päätökset ovat laskeneet Varsinais-Suomen aseman valtakunnalliseen tasoon. Toimintansa lopettava Leaf on alueelle iso menetys, ja ensi vuonna uusia vähennyksiä on tiedossa lihajalostusteollisuudessa. Sucroksen Salon sokeritehtaan alasajo tulee heijastumaan myös sokeriviljelykseen ja alueen muuhun toimintaan. Mutta kun laskeaan yhteen alan välilliset vaikutukset (kuljetus, pakkaus- ja koneteollisuus, kauppa yms.), voidaan todeta elintarvikesektorin olevan edelleen erittäin merkittävä. Elintarviketeollisuuden ja alkutuotannon vahvasta yhteydestä kertoo se, että teollisuuden käyttämistä raaka-aineista 85 % on kotimaisia.

Tällä hetkellä 20 % kotitalouksista ilmoittaa käyttävänsä säännöllisesti luomutuotteita. Satunnaisostajat ja kokeilijat ryhmän kuuluu 40 % kotitalouksista. Loput eli 40 % ilmoittaa, ettei lainkaan käytä luomutuotteita. Luomumyynnin jakautuminen Suomessa on varsin pääkaupunki ja Uusimaa-painotteista, 25 % luomuostoista tehdään tällä alueella. Kaikista luomuostoista Varsinais-Suomessa tehdään vain 7 %. Tämä on neljänneksi pienintä verrattuna muihin alueisiin.

1.6 Matkailu- ja palveluyrittäjyys

Yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan Varsinais-Suomen maaseutualueilla oli vuonna 2003 yli 570 majoitus- ja ravitsemispalveluja tuottavaa yritystä. Suhteellisesti eniten alan työpaikkoja on Turunmaalla. Osa näistä yrityksistä on profiloitunut selkeästi maaseutumatkailuyrityksiksi, joiden palvelutarjonta on monipuolista. Ongelmallista näiden yritysten suhteen on se, että kaksi kolmasosaa niistä jää virallisen tilastoinnin ulkopuolelle. Vuonna 2003 maatilakytkentäisiä matkailu-, majoitus- ja virkistyspalveluja tarjoavia yrityksiä oli Varsinais-Suomessa 306. Maaseutumatkailuyritysten järjestäytyminen ei ole vielä kovin laajaa, sillä vain 30 yritystä Varsinais-Suomesta kuuluu Suomen Maaseutumatkailuyrittäjiin.

Karkeasti laskettuna palveluyrittäjyyden työpaikat työllistivät 48 % maakunnan kokonaisyöllisyydestä vuonna 2003. Tilastot eivät kuitenkaan kerro kaikkein pienimpien alojen työllisyysprosentteja, joten luku saattaa olla todellisuudessa hieman korkeampi. Luvussa ovat mukana myös keskukset eli Salo ja Turku, joten maaseudun palveluyrittäjyyden selvittämiseksi seutukuntien lukujen tarkasteleminen antaa oikeamman kuvan: Loimaan seutu 34 %, Salon seutu 32 %, Turun seutu 54 %, Turunmaa 40 % ja Vakka-Suomi 28 %.

Maaseudun palveluyrittäjyys on perinteisesti ollut ruokakauppoja, kuljetus- ja kiinteistöpalveluita tarjoavia yrityksiä, vaate- ja erikoisliikkeitä, partureita ja muita tavalliseen arkielämään liittyneitä tavaroita ja palveluja tarjoavia yrityksiä. Palveluyrittäjyys on pääosin ollut paikallisiin tarpeisiin ja markkinoihin tukeutunutta yrittäjyyttä, jossa suuret kasvuodotukset tai uudet merkittävät työllistämismahdollisuudet ovat olleet rajoittuneita. Tieto- ja viestintäteknologinen kehitys, vapaampi kilpailu ja julkisen palvelutarjonnan kaventuminen on kuitenkin muuttanut toimintaympäristöä niin, että uudelle palveluyrittäjyydelle on syntynyt paremmat mahdollisuudet.

2. Infrastrukturi

2.1 Pääliikenneväylät ja joukkoliikenne

Varsinais-Suomen osalta tiehallinto on luokitellut valtatie 1, 8, ja 9, sekä kantatie 40:n runkotieverkkoon luettaviksi. Vilkkaisiin ja tärkeisiin pääteihin kuuluu valtatie 10 ja lyhyt osuus valtatiestä 2. Henkilöliikennettä palvelevaa rautatietä on Turusta Helsingin ja Tampereen suuntaan. Rautatie Turun ja Uudenkaupungin välillä palvelee nykyään vain tavaraliikennettä. Turun lentokenttä on maakunnan ainoa kotimaan ja ulkomaiden lentoliikennettä hoitava kenttä. Se on matkustajamääriltään Suomen kolmanneksi vilkkain lentoasema. Kiikalassa ja Oripäässä sijaitsevat pienlentokentät harrasteilmailua varten. Satamat ja laivaliikenne ovat keskittyneet Turkuun ja Naantaliin. Pääliikenneväylät palvelevat myös maaseutuliikennettä, vaikka poikittaisliikenteessä olisi kehittämisen varaa.

Varsinais-Suomessa joukkoliikennepalvelut ovat muuhun maahan verrattuna varsin hyvät. Ostoliikenteen osuus koko joukkoliikenteen tarjonnasta on suhteellisen pieni, koska vahva väestöpohja luo hyvät edellytykset kannattavalle joukkoliikenteelle lukuun ottamatta saaristoa. Vuonna 2004 linjaliikennettä ajettiin Varsinais-Suomen maaseudulla 5,9 miljoonaa kilometriä. Maaseudulla joukkoliikennetarjonta on lähinnä kouluvuorojen

---

varassa, jolloin sekä ilta- ja viikonloppuvuoroja että kesäaikaisia vuoroja on vähemmän. Junaliikenne on keskittynyt Turkuun, josta lähtee päivässä seitsemäntoista vuoroa Helsinkiin ja kymmenen vuoroa Tampereelle. Ainoastaan Salon ja Loimaan läheiset maaseudut voivat enemmän hyödyntää junaa joukkoliikennevälineenä.

2.2 Alempi tieverkosto ja saaristoliikenne

Varsinais-Suomen alempi tieverkosto koostuu julkisista yhdysteistä ja yksityisteistä. Juuri tällä alemmalla tieverkostolla on erittäin tärkeä merkitys maaseutuasumisen ja -yrittämisen ylläpitäjänä. Yksityistiet voidaan jakaa kolmeen osaan; kiinteistöjen omat tiet, sopimustiet ja toimitustiet. Kiinteistöjen omat tiet ovat vain yksityisessä käytössä ja ne eivät kuulu yksityistielain piiriin. Sopimustie syntyy kun tien käyttäjien ja ylläpitäjien välillä tehdään sopimus tienkäyttöoikeudesta. Nämäkin tiet eivät kuulu yksityistielain piiriin.

Toimitusteitä on kahdenlaisia: järjestäytyneitä ja järjestäytymättömiä toimitusteitä. Ne kuuluvat kaikki yksityistielain piiriin. Toimitustiet eli kiinteistönomistajien ja muiden tieosakkaiden ylläpitämät yksityistiet ovat oikeutettuja valtionapuun, jos tien varrella on vähintään kolme taloa, tie on vähintään 1 km:n pituinen tai sillä on vilkas läpikulku liikenne. Toimitustiet voivat saada myös kunnan avustusta. Pelkästään yksityistielain mukaan kunta ei voi avustaa sopimusteitä tai kiinteistöjen omia teitä, mutta halutessaan kunta voi niitä avustaa mikäli avustuserusteet kuntalain mukaan täyttyvät.

Metsätiet ovat kevytrakenteisia teitä, jotka ovat pääosin rakennettu metsätalouden tarpeisiin. Ne nostavat maan ja kiinteistöjen käyttöarvoa sekä parantavat alueiden saavutettavuutta virkistyskäytön (metsästyks, marjastus, sienestys, samoilu) ja metsänhoidollisten toimien kannalta. Myös metsäteiden ylläpitoon on mahdollisuus saada valtion ja kunnan kunnossapitoavustuksia.

Saaristoliikenne on eräs Varsinais-Suomen syrjäisen maaseudun erikoisuuksista. Saariston asukkaiden kulkuyhteyksiä ylläpitävät tiehallinto lautta- ja lossiliikenteen osalta, sekä Merenkulkulaitos, joka hoitaa liikenneyhteyksiä 14:sta (kesällä 18:sta) yhteysalusreitillä tilaamalla sen ostopalveluna Varustamoliikelaitokselta ja yksityisiltä varustamoilta aikarajatuun aluksiin. Lisäksi yksityiset palveluntarjoajat kyyditsevät asiakkaita tilauksesta. Lauttayhteyksiä on saaristossa yhdeksän. Lossiyhteyksiä on myös yhdeksän, joista yhdessä kohteessa rakennetaan kiinteää siltää joka valmistuu syksyllä 2006.

2.3 Tietoliikenneyhteydet

Tietoliikenneyhteydet ovat osa perusinfrastruktuuria. Kiinteät jakeluverkot, laajakais-tayhteys ja valokuitu muodostavat tietoliikenneyhteyksien perustan. Nopea teknologinen kehittyminen ja markkinavetoisuus ovat mahdollistaneet yhteydet suurimpaan osaan Varsinais-Suomea. Langattomat jakeluverkot ja niihin liittyvät teknologiat ovat syrjäisten ja harvaan asuttujen alueiden, Varsinais-Suomessa etenkin saariston, vaihtoehto. Varsinais-Suomen laajakaisstrategia kartoitti alueen palvelutarjonnan ja sen yhteydessä todettiin alueet, jotka jäävät kaupallisen laajakaisatarjonnan ulkopuolelle. Näitä alueita on lähinnä saaristossa ja syrjäisimmillä haja-asutusalueilla.

2.4 Vesihuolto

Vesi elämän perusedellytyksenä ei ole kaikille varsinaissuomalaisille itsestäänselvyys. Muutamina kuivina vuosina vesi on loppunut kaivoista haja-asutusalueilla tai sen laatu on laskenut niin, että vesi on ollut kotitalouskäyttöön kelpaamatonta. Tällä hetkellä Lounais-Suomessa noin 90 % väestöstä on keskitetyn vedenhankinnan piirissä. Keskitetystä vedenhankinnasta huolehtivat pääosin kunnalliset vedenottamot ja yksityisten asukkaiden alueellaan omistamat vesiyhtymät ja -osuuskunnat. Kunnallisia vedenottamoja on Varsinais-Suomessa 118 ja yksityisiä vesiyhtymiä ja -osuuskuntia kymmeniä. Vedenottamoiden vedestä pohjaveden osuus on hieman yli puolet. Yleisen vedenjakelun ulkopuolella on Lounais-Suomessa lähes 70 000 pääasiassa haja-asutusalueen asukasta. Lisäksi noin 60 000 loma-asuntoa on pääosin kiinteistökohtaisen vesihuollon varassa.

Viemäriverkostoa on Lounais-Suomessa rakennettu lähinnä isoihin taajamiin. Verkostoon liittyminen on ollut hidasta ja Lounais-Suomessa ollaankin maan keskiarvon alapuolella, 76 % kiinteistöistä kuuluu viemäriverkostoon. Kuntien välinen viemärintietyhteistyö on vähäisempää kuin vedenhankinnan yhteistyö. Kunnallisia vedenpuhdistamoja on Varsinais-Suomessa 50. Haja-asutusalueille on alettu perustaa vesihuolto-osuuskuntia, joilla huolehditaan sekä puhtaan veden saannista että jätevesien käsittelystä. Tätä kehitystä on vauhdittanut uusittu vesihuoltolainsäädäntö, joka on asettanut uusia vaatimuksia kunnalliselle ja kiinteistökohtaiselle jätevesien käsittelylle.

3. Sosiaali- ja terveystyöpalvelut, koulutus ja muut julkiset palvelut

Keskeinen vastuu tärkeimpien perustilavien järjestämisestä on kunnilla. Suurin osa niistä on järjestetty ja rahoitettu julkisen sektorin kautta. Palvelut on järjestetty alueittain eri tavoin. Maakunnan pienkuntavaltaisuudesta johtuen monet palvelut, varsinkin erityis- ja palvelut, on järjestetty kuntien yhteistyönä. Palvelujen saatavuus on hyvin vaihtelevaa maakunnan eri osissa.

Valtio, kunnat ja kuntayhtymät työllistävät Varsinais-Suomessa lähes 52 000 ihmistä yli 2 400 toimipaikassa. Eniten työpaikkoja on terveydenhuollossa ja sosiaali- ja koulutusaloilla ja julkisessa hallinnossa.

3.1 Sosiaali- ja terveystyöpalvelut

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä huolehtii erikoissairaanhoidon palveluista yliopistollisessa keskussairaalassa ja neljässä aluesairaalassa, jotka sijaitsevat Loimaalla, Salossa, Uudessakaupungissa ja Turussa Turunmaan sairaalassa, joka palvelee pääsääntöisesti Turunmaan kuntien asukkaita. Terveystyöpalveluja tuottavia kuntayhtymiä on Varsinais-Suomessa kaksitoista. Kuntakohtaisia terveystyökeskuksia on yhteensä kolmetoista, joista muutama ostaa palvelut toiselta terveystyökeskukselta. Maaseudulla on laajasti terveydenhuollon toimipaikkoja, sillä lähes kaikissa kunnissa on joko terveystyökeskus tai terveystyöasema. Terveystyökeskusten ja -asemien palvelut vaihtelevat jonkin verran kuntayhtymien välillä, mutta yhteistyön ja ostopalveluiden avulla palvelutarjonta on myös maaseutualueilla varsin kattava.

Varsinais-Suomen erityishuoltoapiirin kuntayhtymä on vammaisten erityisasiantuntijapalveluita tarjoava kuntayhtymä. Kuntayhtymän pääpaikka sijaitsee Paimiossa, josta löytyy myös suurin osa palveluista. Kuitenkin esimerkiksi sosiaaliamiehen palveluja myydään yksittäisille kunnille.

Sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen edistäminen sekä erityisosaamista vaativien erityis- ja asiantuntijapalveluiden turvaaminen alueellisen yhteistyön avulla on sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan tarkoitus. Varsinais-Suomessa osaamiskeskustoimintaa hoitamaan perustettiin osakeyhtiö, jonka osakkaita on yhteensä 44, suurin osa kuntia. Osaamiskeskus toimii linkkinä kuntakentän ja yliopistojen välillä, tarjoten etenkin pienille kunnille apua kehittämistehtävissä. Ruotsinkielisillä alueilla toimii ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus.

Joissakin maakunnan seutukunnissa sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä on suunniteltu yhdessä muiden hyvinvointiin liittyvien alojen kanssa ja laadittu hyvinvointipoliittisia strategioita. Seutukuntien tilanteet hyvinvointipalvelun järjestämisessä kehittyvät varsin eri tahtia ja eri osa-alueilla. Vakka-Suomessa ja Salon seutukunnassa on laadittu vuosiksi 2005–2015 hyvinvointipoliittiset ohjelmat. Turunmaalla hyvinvointiprojekti pyrkii yhteisen hyvinvointipoliittisen ohjelman aikaansaamiseen. Turun seutukunnassa on tehty hyvinvointikatsaus vuosista 1995–2003, perustuen koko maakunnasta tehtyyn hyvinvointikatsaukseen. Loimaan seutukunnassa aloitettiin joidenkin kuntien osalta seudullisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategian laadinta vuoden 2005 aikana.

3.2 Koulutus

Perusopetus on osa koulutuksen perusturvaa ja sen järjestäminen kuuluu kunnille. Kunnat voivat toimia yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai ne voivat käyttää muita kuin kunnallisia kouluja. Varsinais-Suomessa on 207 koulua joissa opetetaan luokilla 1–6 olevia oppilaita ja 41 koulua, joissa opetetaan luokilla 7–9 olevia oppilaita. Näistä keskusten (Salo ja Turku) ulkopuolella sijaitsee 1–6 luokkien opetusta tarjoavia kouluja 159 ja 7–9 luokkien opetusta tarjoavia kouluja 23. Yhtenäiskouluja eli sellaisia joissa opetetaan kaikkia luokkia, on Iniössä, Kemiössä, Korppoossa, Piikkiössä, Mynämäellä, Sauvossa, Tarvasjoella, Turussa (3) ja Velkualla. Peruskouluasteen erityisopetusta järjestetään neljässätoista koulussa. Vuoden 2004 syyskuussa Varsinais-Suomessa oli 20 1–6 luokkien peruskoulua, joiden oppilasmäärä oli 30 tai alle. Näistä ainoastaan yksi koulu oli alle kymmenen oppilaan koulu ja kaksi 10–20 oppilaan kouluja.

Toisen asteen koulutukseen kuuluvat lukiokoulutus ja ammatillinen peruskoulutus. Varsinais-Suomessa on 32 lukiota, joista 18 sijaitsee keskusten (Turku ja Salo) ulkopuolella. Lukiokoulutus rakentuu peruskoulun oppimäärälle. Yleensä lukiokoulutuksen jälkeen hakeudutaan korkeakouluihin. Lukioden kurssitarjonnat ovat erittäin monipuolisia ja monesta lukiosta löytyy syventäviä kursseja mm. kansainvälistymisestä, ilmaisu- ja viestintätaidoista sekä tietoteknisistä aineista. Henkilökohtaisen opintosuunnitelman avulla lukiossa pääsee opintoja painottamaan haluamaansa suuntaan.

Toisen asteen ammatillisia oppilaitoksia on Varsinais-Suomessa 17, joista yksitoista keskusten ulkopuolella. Ammatillinen peruskoulutus koostuu kaikille koulutusaloille ja tutkinnoille yhteisestä osasta ja tutkintokohtaisesta osasta. Varsinais-Suomen ammatillisissa oppilaitoksissa voi opiskella kaikilla koulutusaloilla (humanistinen ja kasvatusala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja

---

liikenteen ala, luonnonvara- ja ympäristöala, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala), tosin humanistinen ja kasvatustieteellinen ja varsinkin kapea. Koulutuksessa voi valita useista kymmenistä eri perustutkintotunnuksista ajoneuvoasentajasta ympäristöhoitajasta. Luonnonvara-aloja voi Varsinais-Suomessa opiskella kolmessa ammatillisessa oppilaitoksessa, Loimaan ammatti-instituutissa, Suomen kalatalous- ja ympäristöinstituutissa ja Varsinais-Suomen maaseutuoppilaitoksessa.

Turun ammattikorkeakoulu on maakunnan ainoa oma ammattikorkeakoulu, sillä muilla kouluilla on Varsinais-Suomessa vain omat yksikkönsä, jotka kaikki sijaitsevat Turussa (Diakonia AMK, Humanistinen AMK (HUMAK), Yrkeshögskolan Sydväst). Turun ammattikorkeakoululla on toimipisteitä kaikissa seutukunnissa. Kaikkia kahdeksaa koulutusala-aloja voi opiskella Varsinais-Suomessa, mutta ruotsiksi opetusta löytyy vain neljältä koulutusalueelta. Turun ammattikorkeakoulun seutukunnalliset toimipisteet löytyvät Loimaalta, Paraisilta, Salosta ja Uudestakaupungista. Seutukunnallisissa amk-toimipisteissä voi opiskella mm. liiketaloutta, muotoilua, kalataloutta ja hoitotyötä. Opintoja voi suorittaa myös vierailu- ja kielillä.

Varsinais-Suomen tiedekorkeakoulut, Turun kauppatieteiden korkeakoulu, Turun yliopisto ja Åbo Akademi sijaitsevat kaikki Turussa. Turun kauppatieteiden korkeakoulussa on viisi laitosta ja kaksi erillislaitosta, Turun yliopistossa on kuusi tiedekuntaa ja Åbo Akademiin seitsemän tiedekuntaa. Perinteisten maaseutu- ja metsätalouden (maa- ja metsätalouden) korkeakouluopetusta ei järjestetä Varsinais-Suomessa. Joitakin maaseudun yleisen kehittämisen korkeakouluopintoja voi suorittaa Turun yliopistossa ja Åbo Akademiin on opintokokonaisuus saariston kehittämisestä (Skärgårdsskunskap).

Tiedekorkeakoulujen opintokokonaisuudet hyödyntävät monin tavoin sekä maakunnan että maaseudun elinvoimaisuutta. Korkeasti koulutettua väkeä tarvitaan myös maaseutualueilla, mutta tarvittavat määrät ja usein myös työn haasteellisuus vaihtelevat suurena määränä. Vaikka kaikkia maaseudun kannalta olennaisia korkeakouluopintoja ei voi suorittaa Varsinais-Suomessa, ovat nykyiset tietotekniset mahdollisuudet ja joustavat opetusmuodot sellaisia, että Varsinais-Suomen opiskelutarjonta on maan huipputasoa. Korkeakoulut seutukunnissa -hankkeella on edistetty yhteistyötä seutukuntien ja korkeakoulujen kesken.

Elinikäinen oppiminen on koulutuspolitiikkaa linjaava perusperiaate. Aikuisille järjestetään tutkintoon valmistavaa tai johtavaa koulutusta sekä perus- ja lukiokoulutusta. Aikuiskoulutus on myös tärkeä osa nykyistä työelämää. Osana elinikäistä oppimista aikuiskoulutus on merkittävässä asemassa, sillä ammattitaitoisten työntekijöiden poistuma työmarkkinoilta on niin suurta, ettei sitä pystytä korvaamaan ilman että kaikenikäiset työntekijät koulutetaan lisää. Merkittävimpiä osia aikuiskoulutuksesta on ammattitaitoa uudistava, laajentava ja syventävä lisä- ja täydennyskoulutus.

Erilaiset opiskelumuodot esim. oppisopimuskoulutus ja työpaikkakoulutus helpottavat opiskelua työn ohessa. Opiskelun joustavuus ja yhteensovittaminen työn kanssa tulee entisestään korostumaan tulevina vuosina, kun väestön ikääntyminen ja nuorten ammattitaitoisten työntekijöiden väheneminen supistavat työmarkkinoilla olevien määrää. Varsinais-Suomessa aikuiskoulutukseen keskittyneitä oppilaitoksia on keskusten ulkopuolella vain kaksi, Paimion ammatillinen aikuiskoulutuskeskus ja Länsi-Suomen aikuiskoulutuskeskus Innova Laitilassa, mutta aikuiskoulutusta tarjotaan niiden lisäksi lähes jokaisessa toisen asteen oppilaitoksessa, ammattikorkeakouluissa ja korkeakouluissa sekä yksityisissä oppilaitoksissa.

3.3 Muut julkiset palvelut

Valtion aluehallinnon tärkeimmät virastot ovat lääninhallitus, TE-keskus, työsuojelu-
piiri, tiepiiri ja ympäristökeskus. Myös maakunnan liitoille on annettu valtion aluehallin-
nontehtäviä, vaikka maakuntaliitot ovat edelleen kunnallisen itsehallinnon periaatteiden
mukaan toimivia kuntayhtymiä. Maaseudun kannalta etenkin TE-keskuksen osastojen ja
ympäristökeskuksen tarjoamat viranomaispalvelut ovat merkittäviä.

Välilliseksi julkishallinnoksi tai välilliseksi valtionhallinnoksi kutsutaan niitä organisaat-
ioita, jotka eivät ole viranomaisia, mutta jotka hoitavat julkisia tehtäviä tai käyttävät
julkista valtaa. Näitä organisaatioita ovat esimerkiksi maaseutukeskukset, maatalous-
yrittäjäin eläkelaitos (MELA), kalastusalueet, metsäkeskukset, metsänhoitoyhdistykset,
raha-automaattiyhdistys, eläketurvakeskus ja liikennevakuutuskeskus.

Valtion paikallishallinto muodostuu kihlakunnanvirastoista, työvoimatoimistoista, vero-
toimistoista ja kihlakuntien erillisistä virastoista. Syyttäjä, poliisi, maistraatti ja ulosotto
toimivat kihlakunnanvirastojen alaisuudessa. Hätäkeskusalue, pelastustoimenalue ja
sairaanhoitopiiri ovat koko Varsinais-Suomen laajuisia. Kansaneläkelaitoksen toimistot
ovat myös merkittävä paikallinen palvelutuottaja, vaikka ne ovatkin hallinnollisesti valtion
budjetin ulkopuolella. Varsinais-Suomessa on kymmenen työvoimatoimistoa, seitsemän
kihlakuntaa, seitsemän KELAn vakuutuspiiriä, kuusi verotoimistoa ja neljä maistraattia.
Valtion paikallishallinnon toimipisteiden sijoittuminen maaseudulla on melko tasaista,
lukuun ottamatta saariston syrjäisempiä alueita. Päätoimistojen lisäksi on useita palvelu-
toimistoja ja -yksiköitä sekä yhteispalvelupisteitä, joista saa palveluita.

4. Ympäristö ja luonnonvarojen käyttö

4.1 Maa-alueet

Varsinais-Suomi on pinnamuodoltaan varsin alavaa aluetta, lähes koko alue on alle
sata metriä merenpinnan yläpuolella. Alueen suotuista ilmasto ja hedelmällinen maaperä
ovat edistäneet voimakasta viljelykulttuuria ja laajalle levinnyttä asutusta. Tästä syystä
alueella on enää varsin vähän täysin koskemattonta luontoa. Luontokohteita pyritään
suojelemaan erilaisten suojeluohjelmien avulla. Niitä ovat esimerkiksi lehtojen, harjujen
ja soiden suojeluohjelmat. Kaikki nämä alueet ovat olleet ihmisen kiinnostuksen koh-
teena luonnonvarojensa vuoksi.

Maaseutualueilla viljelykulttuurin vaikutus on edelleen hallitseva, vaikka perinteinen
kulttuurimaisema uhkaakin hävitä. Elinkeino- ja yhdyskuntaelämässä tapahtuneet
muutokset ovat muuttaneet maankäytön priorisointia huomattavasti. Laajat peltoaukeat
ovat vielä säilyneet, mutta asutus ja muu yhdyskuntarakentaminen tarvitsee jatkuvasti
lisää alaa. Vanhojen kulttuurimaisemien, joita ovat peltomaisemien lisäksi tiiviit kylät,
maiseman muotoja seuraavat tiet, arvokkaat rakennukset ja muut kulttuurillisesti merkit-
tävät kohteet, säilyttäminen on ollut vaikeaa.

Varsinais-Suomessa on laajoja metsä ja suoalueita. Koko maapinta-alasta yli 60 % on
metsätalousmaata ja soista on ojitettu noin 75 %. Metsien yleisin kasvupaikkatyyppi on
mustikkatyyppi ja yleisimmät puulajit ovat mänty ja kuusi. Suot ovat usein keidassoita,
joissa on monia erilaisia kasvillisuustyypppejä. Verrattaessa muuhun maahan Varsinais-
Suomen luonnon erityispiirteisiin lukeutuvat maassamme ainutlaatuiset tammimetsät
ja muut lehtipuuvaltaiset lehdot, vaikka niiden osuudet koko metsäalasta ovat pienet.

Maakuntakasvi tammen lisäksi alueella luonnonvaraisena kasvavia lehtojen puulajeja ovat vaahtera, jalava, lehmus ja saarni sekä pähkinäpensas. Maakunnassa esiintyy muuta Suomea runsaammin harvinaisia lehtoluontotyyppisiä, kuten pähkinäpensas- ja jalopuulehtoja. Jäljellä olevia lehtoja uhkaa paikoin kuusten leviäminen lehtoon. Tämän takia Varsinais-Suomessa on 47 kohdetta lehtojen suojeluohjelmassa. Varsinais-Suomen laajin ja monipuolisin suojeltu suoalue on Kurjenrahkan kansallispuisto. Soiden lisäksi puistoon kuuluvat myös aarniometsäalue sekä osa Savojärvestä. Muita suojeltuja suoalueita on maakunnassa yli 30 kohteessa.

4.2 Vesialueet

Laaja merialue, saaristo ja rannikkovyöhyke antavat Varsinais-Suomen ympäristölle ja luonnolle erityisen leiman. Saaristomeri on Itämeren ainutlaatuisinta aluetta. Alueelle ovat tyypillisiä laajat karut kallioluodot ja metsäiset saaret, joita suuret selkävedet erottavat. Eteläisellä Saaristomerellä sijaitsee yksi Suomen neljästä merellisestä kansallispuistosta. Varsinaista kansallispuistoa ympäröi laajempi yhteistoiminta-alue, jonka sisäpuolella olevat valtion omistamat maa- ja vesialueet muodostavat kansallispuiston. Puisto myös muodostaa ydinosan laajassa Saaristomeren biosfäärialueessa, jonka UNESCO perusti vuonna 1994. Saaristomeren alueella sijaitsee myös lähes 50 000 hehtaarin Natura 2000-alue.

Saaristokin voidaan jakaa useampiin osiin, ulko-, väli- ja sisäsaaristoon. Ulkosaariston merkittävimmät saaret ovat Jurmo, Isokari, Nötö, Vänö ja Utö. Näistä pysyvää asutusta on Isokaria lukuunottamatta kaikissa muissa saarissa. Välisaariston merkittävimmät asutut saaret ovat Houts kari, Hiittinen, Houtsala, Högsåra, Iniö, Korppoo ja Nauvo. Lähinnä mannerta olevat saaret ovat suuria ja niistä merkittävin on Kemiön saari. Muita merkittäviä sisäsaariston saaria ovat Kustavi, Rymättylä, Parainen ja Velkua. Rannikkovyöhykettä rytmittävät merenlahdet ja jokisuut. Merenlahdista tärkeimmät ovat Mynälahti, Paimionlahti ja Halikonlahti. Suurempia jokia virtaa maakunnassa yli 20, joista tärkeimmät ovat Aura-joki, Kiskonjoki, Loimijoki, Mynäjoki, Paimionjoki ja Uskelanjoki.

4.2.1 Vesistöjen hajakuormitus

Varsinais-Suomen vesistöt ja erityisesti Saaristomeri kärsivät hajakuormituksesta. Suurin osa Varsinais-Suomen joista laskee Saaristomereen ja niiden tila on suurimmaksi osaksi joko välttävä tai huono. Saaristomeren keskeiset ympäristöongelmat ovat rehevöityminen, vaaralliset aineet ja ihmisen toiminnasta aiheutuvat elinympäristöjen muutokset. Rehevöityminen ja sen seurausvaikutukset (esim. veden samentuminen, leväkukinnot, talvinen happikato, kalastomuutokset) ovat näkyvin vesistöjen tilaa heikentävä elementti. Rehevöityminen johtuu liiallisesta fosfori- ja typpikuormituksesta, jota tulee maa- ja metsätalouden, haja- ja loma-asutuksen sekä kalankasvatuksen päästöistä. Myös sisäisellä kuormituksella on oma osuutensa. Monia ohjelmia ja toimenpiteitä on käynnissä, mutta ongelmana on perusrahoituksen puute.

Varsinais-Suomen järvet ovat suurimmaksi osaksi pinta-alaltaan pieniä. Savikkoalueilla pienten järvien ja lampien tila on välttävä tai huono. Kiskonjoen vesistöalue on karu ja siellä sijaitsee runsaasti järviä. Niiden kunto vaihtelee erinomaisesta huonoon. Vakka-Suomessa järvet ovat pieniä. Metsäisyys ja suot sekä hajakuormituksen kasvu vaikuttavat niiden kuntoon negatiivisesti. Järvien kunnostuksiin on koko maakunnassa ryhdytty pääosin hankerahoituksen turvin, mutta työ on aikaa ja rahaa vievää.

4.3 Luonnonvarojen käyttö

Varsinais-Suomen luonnonvarat (metsät, pellot, pinta- ja pohjavesivarat, kiviaines, kala- ja riistakannat, turve ym.) ovat pääosin intensiivisessä käytössä. Metsien kasvu on jonkin verran suurempaa kuin poistuma ja metsänhoidollisista tavoitteista on jääty jälkeen. Pellot ovat suurimmaksi osaksi viljanviljelyssä tai erikoiskasvituotannossa. Pohjavesitilanne vaihtelee paikoittain ja joitakin käyttökelpoisuusongelmia esiintyy, mutta tietoisuus pohjavesien tilasta ja käytöstä on kehittynyt positiiviseen suuntaan. So-
raharjujen ja kallioiden hyödyntäminen on ollut voimakasta menneinä vuosina ja jäljet näkyvät edelleen. Näiden kohteiden maisemointi on kuitenkin aloitettu. Luonnonvarojen hallittua ja kestävää käyttöä pyritään edistämään laaja-alaisen suunnittelu- ja kaavoitusyhteistyön avulla.

Maankäytön suunnittelua myös maaseutualueilla ohjaa maakuntakaava. Varsinais-Suomen maakuntakaava tehdään seutukunnittain ja ne korvaavat entiset seutukaavat. Vahvistuneiden seutukaavojen kahdeksan erilaista maa- ja metsätalousalueita koskevaa aluevarausmerkintää on maakuntakaavassa korvattu yhdellä merkinnällä (M), jolla osoitetaan alueen pääasiallinen käyttötarkoitus. Tämän aluevarausmerkinnän päällä on mm. maisema- ja geologisia arvoja sekä pohjavesiä koskevia ominaisuusmerkintöjä. Maa- ja metsätalousalueiden osoittamisella korostetaan laajojen ja yhtenäisten maa- ja metsätalousalueiden merkitystä Varsinais-Suomessa sekä niiden suhdetta muuhun maankäyttöön.

OSA III: Kipupisteet

Maaseudun kipupisteiden määrittely ei ole kovin yksiselitteistä. Monet ongelmat limittyvät toisiinsa, esimerkiksi muutokset väestön määrässä vaikuttavat monien eri sektoreiden toimintaan. Alla olevat yksittäiset ”kipupisteet” ovat vain murto-osa suuremmasta massasta, eivätkä ne kaikki ole kaikille ongelmia tai kehittämiskohteita. Ylipäättään on tehtävä valintoja kehittämiskohteiden suhteen.

syrjäseutujen tyhjentyminen	väestön ikääntyminen
julkisten palvelujen tuottaminen	poliittinen päätöksenteko
maatalouden kannattavuus ja investointivaltaisuus	pienet markkinat ja tuotantovolyymit
maaseudun imago	yrittäjyyden riskit ja imago
byrokratian lisääntyminen	sukupolvenvaihdokset
kateus	rakennetyöttömyys ja työvoiman saatavuus tietyille aloille
ilmastonmuutos	alueellisesti epätasaisesti jakaantunut väestö
lasten ja nuorten pienet ikäluokat	kuntatalouden heikkeneminen
ammattillisen koulutuksen houkuttelemattomuus	väestön muuttuvat tarpeet
joidenkin palveluiden alueellisesti pienet käyttäjämäärät	arvostuskysymykset
kiire	aktiivisten vähäinen määrä
ympäristötukien toimimattomuus	Saaristomeren ja sen valuma-alueen vesistöjen huono tila
nuorten paluumuuton vähäisyys	tuotantopanosten epätasainen jakautuminen
haja-asutus alueen jätevesijärjestelmien keskeneräisyys	pitkät välimatkat saaristossa
työmatkaliikenteen koordinointi	tiestön kunto

OSA IV: Varsinais-Suomen maaseutu tulevaisuudessa

1. Väestöön ja työvoimaan liittyvät tavoitteet

1.1 Väestö

Varsinais-Suomessa maaseudun väestön rakenne on merkittävämpi huolenaihe kuin väestön määrä, vaikka siihenkin tulee kiinnittää huomiota. Tehdyn ”**Harmaantuva Varsinais-Suomi**” -selvityksen mukaan olisi erityisen tärkeää edistää luonnollista väestön kasvua eli syntyvyyttä koko maakunnassa ja erikseen maaseudulla. Nykyiset luonnollista väestön kasvua koskevat ennusteet kertovat karusti maaseutualueiden huoltosuhteen heikentymisestä. Uutta väestöä on saatava joko syntyvyyden lisäämisellä tai aktiivisella maahanmuuttopolitiikalla.

Koko Suomen väestö on vanhenemassa. Suurin osa tulevaisuudessa eläkkeelle jäävistä on hyväkuntoisia ja -tuloisia. Heidän panoksensa muilla elämän aloilla, esimerkiksi kolmannen sektorin toiminnassa, nousee merkittäväksi. Hyväkuntoiset eläkeläiset kuluttavat eri tavalla ja erilaisia palveluja kuin ennen. Tämä lisää palveluyrittäjien työmahdollisuuksia myös maaseudulla.

Pysyvä työpaikka, kattavat peruspalvelut ja hyvät jatkokoulutusmahdollisuudet ovat nuorten toivelistan kärjessä, kun maalla pysymisen ja maallemuuton kriteerejä kysytään. Varsinais-Suomessa ongelmallisimmat alueet nuorison poismuuton suhteen sijaitsevat saaristossa ja joidenkin ydinmaaseudun kuntien syrjillä. Maaseudun nuoret muuttavat pois useimmiten opiskelun tai työn takia. Ongelmana on paluumuuton vähäisyys tai joillakin alueilla sen olemattomuus. Muuttoliikkeen aiheuttamaa juurettomuutta kannattaa torjua jo ennenkuin nuoret muuttavat maalta. On tärkeää luoda positiivinen kotiseututunne sekä tunne siitä, että voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin asuinpaikassaan. Kun nuorella on positiivinen kuva maaseudusta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista, on paluu helpompaa. Maalla asumisen positiivinen viesti voi tällöin tavoittaa myös ensimmäistä kertaa maallemuuttoa halajavat.

Riippumatta asuinpaikasta nuoria koskevat useimmiten samat ongelmat. Varsinkin yläasteelle siirtyminen on suuri muutos lapsen arjessa. Koulutuksen keskeytyminen tapahtuukin usein juuri yläasteella. Esimerkiksi häiriökäyttäytyminen, psyykkiset oireet, levottomuus ja sopeutumattomuus vaikuttavat negatiivisesti koulunkäyntiin. Koulutuksen puute lisää huomattavasti työttömyyden riskiä. Syrjäytyminen ja sen periytyminen ehkäisy onkin koko yhteiskunnan etujen mukaista.

Varsinais-Suomessa naisten osuus maakunnan väestöstä on hieman miehiä suurempi, eikä maaseutukunnissakaan yleisesti ottaen ole suurta eroa sukupuolijakaumassa. Mutta maaseudun naisväestön ikärakenne sen sijaan on ongelma. Nuorten naisten vähäisyys maaseudulla laskee syntyvyyttä ja vähentää alueen uudistumiskykyä. Työmahdollisuuksien turvaaminen sekä positiivisen ilmapiirin luominen ovat tärkeitä toimenpiteitä, jotta nuoret naiset saataisiin pidettyä maaseudulla. Etenkin peruspalveluiden tuottaminen on työllistänyt maaseudun naisia merkittävästi. Naisten pysyminen maaseudulla vaikuttaa näiden työpaikkojen säilyvyyteen, huolimatta siitä ovatko ne julkis- vai yksityissektorilla.

Pohjoismaiset tutkimukset osoittavat, että maaseutu määrittyy hyvin miehiseksi alueeksi, jossa miehiä yhdistää maatalous, metsästyks ja kalastus. Naisille ja varsinkin nuorille naisille ja tytöille, ei ole muodostunut samanlaisia yhteisiä asioita niin voimakkaasti, vaikka sellaisia varmasti löytyy. Tässä suhteessa erilaiset naisverkostot ovat avainasemassa. Toisten samanlaisessa tilanteessa olevien vertaistuki luo turvallisuutta ja parantaa elämänhallintaa. Nuorten naisten pitäminen maaseudulla ei ole tasa-arvokysymys, vaan maaseudun elinehto.

1.2 Työvoiman saatavuus

Maaseudun työmarkkinat ovat muuttuneet entistä vaativimmiksi. Osaavista kausi- ja osa-aikatyöntekijöistä, metalli- ja koneteollisuuden sekä hoitoalan ammattilaisista on maaseudulla pulaa. Töiden yleinen sekä ammatillinen vaatavuustaso on noussut. Siksi osaamisen kehittäminen ja nostaminen, erityiskoulutukset ja joustavat työmarkkinaratkaisut ovat maaseudulla erityisen tärkeitä, sillä ilman monipuolista työmarkkinatarjontaa ja -kysyntää maaseudun elinvoimaisuus ei voi vahvistua. Tulevaisuudessa on tehtävä myös sellaisia työmarkkinauudistuksia, jotka kannustavat entisestään kaikenlaisen työn vastaanoton kannattavuuteen. Mikäli olemassa olevan työvoimareservin koulutukseen, työelämätaitojen ylläpitämiseen ja työkykyyn ei löydetä uusia keinoja, ei työvoimapulaan saada kestäviä ratkaisuja.

Koska työssä jaksamisen kohentaminen nostaa työllisyyttä enemmän kuin muuttovoiton maksimointi, on tärkeää kiinnittää huomiota vanhempiin työssäkäyviin ikäluokkiin. Ikäjohtaminen nousee monilla aloilla tärkeäksi kysymykseksi. Jotta työuria saataisiin pidennettyä, täytyy yritysten ja julkisten organisaatioiden kehittää työelämää sellaiseksi, joka kannustaa työntekoon vanhemmallakin iällä.

Varsinais-Suomessa on aloitettu maahanmuuttopoliittisen strategian teko, jonka tarkoituksena on luoda puitteet niille toimille, joita tarvitaan riittävän ja osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi. Strategiassa käsitellään myös palvelurakenteen ja kotouttamistoiminnan tarkoituksenmukaisuus maahanmuuttajien näkökulmasta. Maaseudun tasapainoisen kehityksen kannalta myös paikallisten ennakointiprojektien ja "Takaisin Varsinais-Suomeen ja maaseudulle" -tyyppisten hankkeiden toteuttaminen on olennaista. Näiden toimenpiteiden toteuttamisella on kiire, koska tulokset tulevat usean vuoden viiveellä.

Kappaleen 1 keskeisimmät tavoitteet:

- luonnollisen väestönkasvun vauhdittaminen perhepoliittisin keinoin
- nuorten ja nuorten naisten positiivinen asenne maaseutua kohtaan
- erilaisille kohderyhmille räätälöidyt palvelut ja palvelualojen työpaikkojen säilyttäminen
- maaseudun työmarkkinakentän monipuolistaminen
- työssäjaksamisen kehittäminen
- osaamistason nosto kaikilla aloilla

---

2. Toimintaympäristöön ja toimijoihin liittyvät tavoitteet

2.1 Kunnat ja seutukunnat

Kuntapalvelujen tuottaminen ja organisointi ovat pääosin olleet valtion määräämien tehtävien täyttämistä yksittäisissä kunnissa tai kuntayhtymissä. Kustannusrakenteiden ja palvelutarpeiden muutokset sekä kuntien verokertymien pienentyminen ovat monin paikoin kriisiyttäneet kuntataloutta.

Myös päätöksentekoprosessit ovat säilyneet pitkään samanlaisina. Mitä ahtaammalle kuntien talous on mennyt, sen nopeammin paine moniin muutoksiin on kasvanut. Tämän paineen hallitseminen tulee olemaan tämän vuosikymmenen tärkeimpiä yhteiskunnallisia asioita. Pysyvämmäksi lääkkeeksi talousahdinkoon on ehdotettu palvelujen tuottamisen uusia keinoja, jotta kustannuksia saataisiin karsittua. Kustannusten muodostuminen ei kuitenkaan ole ollut suoraan verrannollinen kunnan asukasmäärään, vaan erot kuntien välillä ovat muodostuneet pitkälti töiden organisoinnista.

Kuntalaki antaa kunnille mahdollisuuden järjestää julkisia palveluja haluamallaan tavalla, joko oman tuotannon kautta tai muiden kuntien kanssa yhteistyössä. Kunta voi myös hankkia palvelut muilta palvelun tuottajilta. Valtioneuvoston keväällä käynnistämä hanke kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi on saanut paljon liikettä kunta- ja päättäjäkenttään. Hankkeen tavoite, turvata kuntien vastuulla oleville palveluille riittävän vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta, jotta kunnat voivat järjestää palvelut myös tulevaisuudessa, on yleisesti hyväksytty, mutta keinot saavuttaa lopputulos ovat jakaneet mielipiteet.

Varsinais-Suomessa kunta- ja palvelurakenneuudistukseen liittyneet selvitystyöt tehtiin helmikuuhun 2006 mennessä ja maakuntahallitus antoi sen pohjalta lausuntonsa sisäasianministeriölle. Kuntien lausuntojen pohjalta ei voitu muodostaa yhteneväistä mielipidettä kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta. Maakuntahallituksen lausunnon sa todettiin, että uudistuksen läpivieminen on välttämätöntä ja tulevan puitelain tulee olla selkeä. Tavoitteiksi asetettiin, että kunta- ja palvelurakenneuudistus toteutetaan työssäkäyntialueeseen tai muuhun vastaavaan toiminnalliseen kokonaisuuteen perustuvan peruskuntamallin pohjalta.

Kuntien seudullinen yhteistyö on viime vuosikymmenenä kehittynyt ja siitä on muodostunut eräs merkittävä kuntien yhteistyötapa. Taustalla ovat olleet monet kuntien toimintaympäristön muutokset, kuten työssäkäyntialueisiin perustuva seutuistumiskehitys ja kuntien tarve koota voimavaroja tehtäviensä hoitamiseen. Varsinais-Suomen viidessä seutukunnassa on seutukuntaistumista edistetty sekä aluekeskusohjelmien että Seutukuntien tuki -hankkeen avulla. Tällä hetkellä seutukuntien asema on muutoksessa sekä kuntien seutukuntavaihtolukkuuden että kunta- ja palvelurakenneuudistuksen takia. Toivottavaa on, että tilanne selkiytyy puitelain säätämisen jälkeen.

2.2 Kylät

Kylätoiminnan edellytyksiin kuuluu paikallisuus, omaehtoisuus ja asukaslähtöisyys. Jotta kylätoiminnalla saataisiin pysyviä vaikutuksia paikalliseen elinympäristöön, on kylän kehittämisen oltava järjestäytyntä ja suunnitelmallista. Vaikka rekisteröityminen

---

ei ole pakollista kyläyhdistyksille, se on kannattavaa esimerkiksi hanketoiminnan kannalta, jossa hakijan on oltava oikeustoimikelpoinen. Myös kyläsuunnitelmien teko yhdessä kuntien ja muiden viranomaisten kanssa on eräs konkreettinen toimintatavoite. Haasteeksi muodostuu maakunnan kylien erilainen väestökehitys; useimmat kaupunkien läheiset kylät ovat voimakkaasti muuttovoittoisia ja toisaalta osa kylistä kärsii jatkuvasta väestön vähenemisestä.

Kylät ovat tärkeä yksikkö yhteisöllisyyden kannalta, mutta ennen yhteisöllisyyden muodostumista on kuitenkin tapahduttava jotakin. Varsinais-Suomen Kylät ry:n laatimassa **Varsinais-Suomen kylätoimintaohjelmassa 2005–2008** todetaan oivallisesti kylätoiminnasta, että ”yhteisöllisyyden sijaan kylätoiminnan kantavaksi voimaksi on siis nousemasa toiminnallisuus, joka ajan mittaan synnyttää myös yhteisöllisyyttä”. Kylien menestyminen rakentuu sen perusteella miten hyvä henki kylässä on ja miten yhteistyökykyinen toimintakulttuuri kylässä valitsee. Pysyvää tukea kylätoiminta tarvitsee maakunnallisen kyläasiamestoiminnan kautta.

2.3 Toimintaryhmät

Toimintaryhmille on tulevaisuudessa taattava sellaiset toimintaedellytykset ja rahalliset resurssit, että kouluttautuminen, toimintatapojen kehittäminen, hallinnon sujuvuus ja työn mielekkyys säilyvät. Toimintaryhmien kautta rahoitettavissa hankkeissa tulisi soveltaa mahdollisimman pitkälle kevennettyä hankemenettelyä, jossa toteuttajan paperityöt jäävät pieniksi. Tämä takaisi paremmin pienten hankkeiden toteuttamisen. Toimintaryhmien hallinnolliset raamit tulee selkeyttää ja näin keventää TE-keskuksen osuutta hallinnossa. Uudella ohjelmakaudella Leader-tyyppinen toiminta jatkuu yhden ohjelman sisällä. Toimintaryhmien välineet työskentelyyn yksinkertaistuvat ja toimintaryhmien väliset yhteishankkeet helpottuvat. Uuden EU-ohjelman myötä toimintaryhmien hankevalikoimaan on mahdollista saada uudentyyppisiä hankkeita.

Kappaleen 2 keskeisimmät tavoitteet:

- hallittu kunta- ja palvelurakennemuutos
- vakiintunut ja tavoitteellinen aktiivinen kylätoiminta
- toimintaryhmien vahvan aseman turvaaminen paikallistason kehittäjänä ja välittäjäorganisaatioina

3. Maaseudun asuin- ja elinympäristön kehittäminen

3.1 Asuminen

Nykyisin asumiskustannukset vaihtelevat suuresti eri puolilla maata. Varsinais-Suomen maaseudun kilpailuasema tässä suhteessa on vahva, vaikka kustannukset ovat viime aikoina nousseet mm. polttoaineen hinnan ja uusien jätevesimääräysten takia. Maaseutuasumisen kustannusten laskeminen ja niistä kertominen potentiaalisille muuttajille, lisäksi maalla asumisen houkuttelevuutta eri tavalla kauniiden mainoslauseiden sijaan.

Tärkeimpiä maallemuuton kriteerejä ovat maallemuuttajista väitöskirjaa tekevän Aini Pehkosen mukaan maaseudun asuin ympäristön itseisarvona pitäminen, ihanteellisen kasvuympäristön takaaminen lapsille, asumisen väljyys sekä luonnon arvostaminen. Vaikka monet ihmiset haaveilevat tutkimusten mukaan maallemuutosta, on asuminen edelleenkin voimakkaasti työpaikkaan sidottua. Näin ei tarvitse jatkossa olla. Asumisesta, kakkosasumisesta ja kesämökkeilystä on muodostunut eräs tärkeä maaseudun elinkeino. Asumispalveluihin liittyvien palveluyritysten tarve on koko ajan kasvamassa. Tässä suhteessa maaseudulta löytyy paljon potentiaalia kehittää monipuolista asumista maaseudun yhtenä elinkeinona. Se, kuinka houkuttelevana jokin kunta muuttajan silmässä piirtyy, on suorassa suhteessa kuntien tekemien asunto- ja asumispoliittisten päätösten kanssa. Asukkaiden aktiivisella osallistumisella ja osallistamisella on suuri vaikutus asumisviihtyisyyteen ja siihen miten omaan elinympäristöön suhtaudutaan ja miten sen kehittämiseen halutaan vaikuttaa.

Varsinais-Suomen kaikissa seutukunnissa on tehty kartoituksia tyhjästä tai vajaakäyttöisistä asunnoista. Näiden asuntojen suhteen täytyy toimia aktiivisesti ja systemaattisesti, jotta ne saadaan takaisin aktiivikäyttöön. Esimerkiksi verotuksellisin keinoin voitaisiin vauhdittaa kiinteistöjen tuloa markkinoille. Kartoituksia on syytä jatkaa, jotta voitaisiin estää joitakin alueita uhkaava uudisrakentamisen pirstaloituminen. Ylipäätään kunnostamiskelpoisen asuntokannan tehokkaampi käyttö edistää kestävästä kehitystä. Maaseutuasujat vaativat enemmän sekä fyysiseltä että henkiseltä maisemalta, joten niiden laatuun kannattaa kiinnittää huomiota. Esimerkiksi rakennetun ympäristön inventointeja tulee jatkaa, jotta voitaisiin säilyttää perinteinen varsinaissuomalainen asumiskulttuurimaisema. Kaavoituspolitiikalla tulisi enemmän ohjata maaseutualueiden rakentamista, ettei asutus liiaksi pirstoituisi.

Varsinais-Suomen saaristoalueet ovat merkittävimpiä alueita koko valtakunnan mitakaavassa. Asuin ympäristönä saaristo on erityisen herkkä, mutta siellä on mahdollisuuksia kasvattaa sekä vakituisen väestön että mökkiläisten määrää. Myös nykyisen asunto- ja mökkikannan peruskorjaukset ja käyttötarkoituksen muutokset ovat yhä ajankohtaisempia.

3.2 Kaupungin ja maaseudun välinen vuorovaikutus sekä yhteisöllisyys

Jotta kaupungin ja maaseudun välinen vuorovaikutus syvenisi, tulisi eri toimijoiden tuntee toisensa. Kun organisaatio, järjestö tai vastaava yhteisö toimii vain omalla pienellä sektorillaan tai alueellaan, eivät toimet heijastu toiselle puolelle maakuntaa. Esimerkiksi toimintaryhmät ovat maakunnassa saavuttaneet toisensa yhteistoiminnassa kiitettävästi. Sen sijaan kaupungeista toimintaryhmät eivät ole vielä löytäneet ns. vastinparia, vaikka tarvetta sellaisille olisi. Kyläyhdistysten foorumina toimii Varsinais-Suomen Kylät ry., mutta lisää aktiivisia kyläyhdistyksiä tarvitaan. Maaseudulla on perinteisesti ollut monipuolista järjestötoimintaa, esimerkiksi maataloustuottajat, maa- ja kotitalousnaiset, 4H-kerho, Martat, sekä metsästys- ja urheiluseurat.

Vuorovaikutus henkilökohtaisella tasolla on avain myös vuorovaikutukseen organisaatioiden ja toimijaryhmien välillä. Toimijoiden yhteen saattamiseksi tarvitaan kuitenkin ulkopuolista tukea. Näitä toimijoita voisi kutsua verkottajiksi, ja heidän tehtävänään olisi innostaa erilaisia toimijoita tutustumaan toistensa toimintaan ilman sitoutumisvelvollisuutta. Kun saadaan henkilökohtainen kontakti, on jo suurin kynnys yhteistoimin-

---

nassa ylitetty. Toimintaryhmät ovat jo toiminnallaan osaltaan lisänneet verkottuitunutta yhteistyökulttuuria, mutta lisää tämän tyyppistä toimintaa tarvitaan. Esimerkiksi kaupunkien asukastoiminnan ja maaseudun kylätoiminnan yhteensaattaminen, kokemustenvaihto ja vuorovaikutus olisi eräs tällainen toimintatapa.

Luottamus, vastavuoroisuus, verkostot ja niiden toimivuus sekä informaation kulku ja saatavuus ovat tärkeimpiä yhteisöllisyyden muodostumisen edellytyksiä. Toimivan yhteisöllisyyden muodostumiseen tarvitaan alhaalta ylöspäin kehittyvää toimintaa, jossa korostuvat osallistujien omaehtoisuus ja sitoutuneisuus. Toimiva ja vastaanottavainen maaseutuyhteisö edesauttaa ihmisten ja yritystenkin sopeutumista maaseudulle ja parantaa maaseudun elinvoimaisuutta. Kaikkien yhteisön jäsenten intressit eivät ole samanlaisia, mutta niiden yhteensovittaminen yhteisön parhaaksi on mahdollista, jos siihen löytyy tarvittavat työkalut ja resurssit. Yhteiset kokoontumispaikat ja mahdollisuudet vapaaehtoiseen toimintaan yhteisön hyväksi luovat yhteisöllisyyttä.

3.3 Kulttuuri

Kulttuuripalvelut ovat yksi merkittävä maaseudun viihtyisyyttä lisäävä elementti. Maaseudun kulttuuripalveluiden turvaaminen on nähty tärkeäksi sekä kansallisella että EU:n tasolla. Kulttuuripalvelut nähdään yhä enemmän peruspalvelujen kaltaisina, samoin niiden tuottaminen on samantyyppistä, kokonaisvastuu on kunnilla, mutta tuotantotavoilla ei ole merkitystä. Kulttuuripalvelut ovat yhä enemmän normaalin yritystoiminnan alaista toimintaa.

Kaikki aikaansaannokset eivät ole välttämättä säilyttämisen arvoisia ja jonkinlaista ”henkisen maiseman kunnostusta” saatetaan tarvita. Monet perinteet ovat säilyneet, mutta useita on myös kadonnut aikojen saatossa. Uusia perinteitä, tapoja ja muita kulttuuri-ilmentymiä muodostuu jatkuvasti. Tärkeää on luoda sellainen ympäristö, joka spontaanisti tuottaa uutta kulttuuria ja vahvistaa paikallisidentiteettiä. Nuorison asenne ja toiminta uuden luoja ja vanhan säilyttäjänä ja kehittäjänä on tärkeimmässä asemassa.

Varsinais-Suomen taidetoimikunta ja Turun kauppakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskus toteuttivat yhdessä 21 varsinaissuomalaisen kunnan kanssa Kulttuuri maaseudun voimavarana (KULMA) -hankkeen. Hankkeen tuloksena syntyi 15 kulttuuristrategiaa, jotka on julkaistu teoksessa **”Kulttuurin kulmakivet – Varsinaissuomalaisia kulttuuristrategioita”**. Varsinais-Suomen kulttuuristrategia valmistui Varsinais-Suomen taidetoimikunnan vetämänä syksyllä 2005. Se pitää sisällään useita tavoitteita ja toimenpide-ehtotuksia, joista monet koskevat myös maaseutualueita. Yhdessä KULMA -hankkeen tulosten kanssa ne muodostavat perustan maakunnan kulttuuristrategialle.

Kappaleen 3 keskeisimmät tavoitteet:

- maaseutuasumisen huomioon ottaminen sekä elämäntapana että elinkeinona
- perinteisen maaseutuasumiskulttuurin vahvistaminen ja pirstoutuvan rakentamisen ehkäiseminen
- aktiiviset toimet maallemuuton sekä kakkos- ja loma-asumisen kehittämisessä
- maaseudun vuokra-asuntojen määrän lisääminen

-
- uusien vuorovaikutustapojen kehittäminen ja käyttöönotto kaupungin ja maaseudun välillä
  - yhteisöllisyyden mahdollistavat puitteet ja toimintatavat
  - kulttuurin hyödyntäminen sekä yhteisöllisyyden että elinkeinojen kehittäjänä

4. Elinkeinojen kehittäminen

Yritysten näkökulmasta alueen työvoiman ja ostovoiman on oltava riittävän suuruinen, jotta yritys voi ylipäättään aloittaa tai siirtää toimintansa maaseudulle. Sijoittumiseen vaikuttavat myös maankäyttö, infrastruktuuri ja logistiikkaratkaisut sekä yritykselle myönteinen ilmapiiri ja yhteistyöhalukkuus.

Aluekehitystä muokkaavista tekijöistä maaseudun kannalta keskittymistä hillitsevien voimien tarkastelu on olennaista. Tuotannontekijöiden liikkumattomuus on nykyään hyvin rajallista; ainoastaan peltomaa ja muu luonto ei liiku ollenkaan, kaikki muut tuotannontekijät ovat enemmän tai vähemmän liikkuvia. Tässä mielessä kaavoitus ja maankäytön suunnittelu ovat erittäin keskeisessä asemassa mietittäessä maaseudun elinvoimaisuuden säilymistä.

Maaseudulla tuotannontekijöitä on epätasaisesti. Pitkällä aikavälillä työikäisen väestön maaseudulla pitäminen ja uusien ihmisten maalle houkuttelemisen on tärkeintä. Tämän työn on oltava jatkuvaa ja pitkäjänteistä. Ilman ihmisten työpanosta ei mitakaan tuotannontekijöitä voida hyödyntää maksimaalisesti. Lyhyellä tähtäimellä olennaista positiivisen kehityksen kannalta on olemassa olevien tuotannontekijöiden optimaalinen käyttö ja tukitoimien oikein kohdentaminen.

4.1 Maaseudun yritys rakenne

Maaseudulla on suhteessa enemmän mikroyrityksiä (alle kymmenen työntekijää) kuin kaupungeissa. Suurin osa näistä yrityksistä työllistää alle viisi työntekijää. Monet yrityksistä ovat vain yhden henkilön työllistäviä. Suomen Yrittäjät teettivät huhtikuussa 2005 kyselyn ("Kysely ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen liittyvästä tuesta"), jossa tiedusteltiin yksinyrittäjien halukkuutta palkata ensimmäinen työntekijä, jos saisivat tilapäistä tukea sosiaalivakuutusmaksuihin. Kysely osoitti, että tuki kannustaisi noin puolta yksinyrittäjiä palkkaamaan ensimmäisen työntekijän. Ongelmana on kuitenkin, että kaikki eivät pystyisi antamaan työtä tuen vaatimaa 25 tuntia viikossa. Selvityksessä tuen työllistymisvaikutukset arvioitiin olevan noin 3 000–6 000 uutta työpaikkaa. Mutta kyselyyn positiivisesti vastaaminen ei tarkoita konkreettisia toimenpiteitä eikä automaattisesti muuta työmarkkinatilannetta.

4.2 Jatkajat

Varsinais-Suomessa haetaan seuraavan 5–10 vuoden aikana jatkajaa noin 8 000 yritykselle. Tämä on yli 30 % nykyisistä yrityksistä. Jatkajia haettaessa yritysten täytyy ensiksi etsiä henkilö tai henkilöt, joilla on halua, kykyä ja resursseja jatkaa yritystoimintaa. Vaihtoehtoja on sukupolvenvaihdos, jatkajan löytyminen yrityksen työntekijöistä tai yritystoiminnan myyminen ulkopuoliselle. Ammattitaitoisen yritysvalittajan käyttäminen helpottaa jatkajan löytämisessä.

Ohjeita jatkajille tarjoavat mm. paikalliset yrittäjäjärjestöt, seudulliset yrityspalvelupisteet, yrityskauppoihin erikoistuneet toimijat ja TE-keskukset. TE-keskukselta löytyy useita palveluita yrittäjille. Jatkajille niistä on suunnattu ViestinVaihto-palvelu. YritysSuomi-verkkopalvelu on kauppa- ja teollisuusministeriön koordinoima yrityksille, yrittäjille ja yrittäjiksi aikoville suunnattu palvelu, josta löytyvät keskitetysti kaikki yritystoimintaan liittyvät palvelut ja tiedot. Tältä sivustolta löytyy mm. ”Yrittäjä, kuka jatkaa työtäsi?” -opas. Myös Yrityskummit ry. tukee yrittäjiksi ryhtyviä omilla palveluillaan. Varsinais-Suomessa yrityskummeja löytyy yli 30 kunnan alueelta.

Yritystoiminnan jatkajan valinta ja siihen olennaisena osana kuuluva valmentaminen on pitkä prosessi, joka tarvitsee erikoistuneita tukitoimia. Siirtoon tulee varautua useita vuosia etukäteen ja mahdolliset ”heikot lenkit” tulee tiedostaa varhaisessa vaiheessa, jotta yritystoiminta voisi jatkua sujuvasti omistajanvaihdoksesta huolimatta. Seudullisten yrityspalvelupisteiden koordinoiva ja ohjaava toiminta ovat tärkeässä asemassa, jotta jatkajien alkutaival sujuisi mahdollisimman helposti ja yritystoiminnan jatkuvuus voitaisiin varmasti turvata.

4.3 Yrittäjyyskasvatus ja -koulutus

Suomen Yrittäjät ovat olleet mukana kehittämässä uusia valtakunnallisia opetussuunnitelmien perusteita. Ne on otettu käyttöön kaikissa kunnissa. Jotta yrittäjyyskasvatusta saadaan menestyksellä mukaan opetukseen, tarvitaan opetusyhteistyötä perusopetuksen ja ammatillisen/korkeakouluopetuksen välillä. Lisäksi paikallisten yrittäjäjärjestöjen täytyy ottaa aktiivisempi rooli suhteessa kuntien ja seutukuntien sivistys- ja nuorisotyöhön. Yrittäjyyskasvatuksen ohjelmasuunnitelmat, joita on tehty ympäri maakuntaa ”**Varsinais-Suomi Yrittäjyyden ykkönen**” -verkostohankkeen yhteydessä, toimivat eräänä ”kasvatusalustana” tulevaisuudessa. Yrittäjyysinnostus huipentuu nuorissa 25 ikävuoden kohdalla. Tämän perusteella yrittäjyyskasvatusta tulisi kohdistaa tätä ikää nuorempiin. Nuoret samanikäiset miehet ovat yrittäjyydestä kiinnostuneempia kuin naiset. Yrittäjyysinnostusta nostaa myös vanhempien tai muun lähipiirin yrittäjyys. Yrittäjyysinnostusta laskee korkea koulutus, pienten lasten äitiys ja stereotyyppiset käsitykset yrittäjyydestä.

”Yrittäjyyden edistäminen: Yrittäjyyden uusi kuva 2020” -loppuraportissa listattiin monia yrittäjyyden edistämisen lähtökohtia, mutta monet ehdotuksista kiertyvät tavalla tai toisella yksilöön ja vuorovaikutukseen ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Myös muiden yrittäjien antama esimerkki, ”vertaistuki” ja sparrausapu määriteltiin edistämiskonssteihin. Konkreettisissa ideoissa korostuvat yksilön asenteet ja tietopohja, mutta myös nyky-yhteiskunnan antaman yrittäjyyskuvan vääristyminen. Yrittäjyyden edistämiseksi toivotaankin huomattavaa imagomuutosta ja neuvontapalveluiden aktiivista asennetta yrittäjiä kohtaan.

Jokainen yritys on erilainen ja siksi yrittäjyyskoulutus perustuukin pitkälti oman yritys-idean kehittelyyn tai omien kehityshankkeitten läpivientiin. Uudistetut yrittäjätutkinnot ovat saaneet erittäin myönteisen vastaanoton. Ne on suunniteltu lähinnä vähän aikaa yrittäjinä toimineille ja yrittäjiksi aikoville. Tutkinnon ammattitaitovaatimukset on määriteltävä tasolle, jota edellytetään yritystoiminnan käynnistämistä suunnittelevilta tai jo muutaman vuoden toimineilta yrittäjiltä. Yrittäjän ammattitutkinto on hyvä työkalu oman yritystoiminnan laadulliseen kehittämiseen.

4.4 Yritystuet

Maaseudun yritykset saavat tällä hetkellä yritystukia kahden ministeriön kautta riippuen siitä, onko yritys maatilakäytännöllinen vai ei. Maatilakäytännöllisille yrityksille ja ns. ketjuyrityksille löytyy kehittämisrahoitusta ja yritystukia, mutta väliinpuotoajina ovat olleet pienet yritykset, jotka eivät ole täyttäneet KTM:n yritystuen vaatimuksia. Nämä ei-maatilakäytännölliset pienyritykset muodostavat tulevaisuudessa merkittävän työllistäjän maaseudulla. Maa- ja metsätalousministeriö esittää työryhmämuistiossa ”Kattavat palvelut maaseudun mikroyrityksille” joukon uudistuksia, jotka yhdenmukaistavat maaseudun yritysten rahoitustukia ja erilaisten palveluiden saatavuutta. Ehdotukset pyrkivät siihen, että kaikki maaseudun yrittäjät ovat samassa asemassa riippumatta toimialasta.

Nyt esitetyissä ehdotuksissa tukikelpoinen tuensaaja määritellään käsitteellä ”maaseudun mikroyritys”. Samassa yhteydessä ehdotetaan yritystukilain mahdollistaman investointi- ja käynnistystuen myöntämismahdollisuuden aktivoimista, jotta alueiden elinkeinorakenteet saataisiin monipuolisemmiksi. Kaikki muistiossa esiintyvät ehdotukset pyrkivät siihen, että yrityksen perustaminen tulisi yhä houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi maaseudulla. Näiden ehdotusten tukeminen sekä strategisella tasolla että ohjelmatasolla on erittäin tärkeää maaseutuolosuhteissa. Olennainen merkitys on myös kuntien toimenpiteillä, seudullisilla yrityspalvelupisteillä ja tehokkaalla neuvontaverkostolla.

4.5 Seutukuntien elinkeinopoliittiset ohjelmat

Loimaan seutukunnassa elinkeinoelämän linjauksia tehdään yhdessä muiden kehittämisalojen kanssa. **Loimaan seutukunnan visio 2005–2008** linjaa maatalouden, teollisuuden ja palvelut sekä matkailun elinkeinoelämän pääkehittämiskohteiksi. Erityisesti alojen sisällä tapahtuviin muutoksiin pyritään vastaamaan vakinaistamalla yritysneuvontaa, erityisasiantuntija- ja tukipalveluita, kehittämällä koulutustarjontaa sekä palveluyritysten toimintaympäristöä. Seutukunnassa tehdään myös ennakoivaa työtä Tulevaisuusklubin puitteissa. Verstastyöskentelyn avulla pyritään luomaan visiota seutukunnan tulevaisuudesta myös elinkeinopoliittisesta näkökulmasta.

Salon seutukunnan elinkeinopoliittinen ohjelma pyrkii kokonaisvaltaisilla kehittämistoimenpiteillä vaikuttamaan erityisesti siihen, että seudun elinkeinoelämä monipuolistuisi ohjelmistoliiketoiminnan, teollisuuden ICT-osaamisen ja matkailun kautta. Näiden lisäksi kannustetaan hoiva-alan ja muiden palvelualojen yrittäjyyteen, ympäristöliiketoimintaan sekä maatalouden liitännäiselinkeinojen ja maataloustuotteiden jatkojalostamiseen. Jotta toimenpiteiden kohdistaminen onnistuisi, on Salon seutukunnassa otettu käyttöön seudullinen ennakoinnin toimintamalli. Ennakointitoiminnan tarkoitus on ketjuttaa työelämäpalveluja ja kohdentaa kehittämisvaroja entistä paremmin.

Turun seudun elinkeino- ja seutustrategiassa vuosille 2006–2009 korostuu luonnollisesti Turun asema. Strategiassa mainitaan maaseutuelinkeinojen toimintaedellytysten turvaaminen. Toimenpideohjelmasta löytyvät toimenpiteinä strategisten kumppanien etsiminen ja maatalouden sivuelinkeinojen kehittäminen. Useimmat tavoitteet ja toimenpiteet ovat kaupunkivetoisia, mutta monilla strategisilla linjauksilla on vaikutuksensa myös maaseutualueiden kehittämiseen.

Turunmaan suurimpana ongelmana on väestöpohjan pienuus, jonka vaikutukset heijastuvat myös elinkeinopoliittisiin toimiin. Kehittämisen pääpaino **kehittämisohjelmassa**

2000–2006 on pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytysten kehittämisessä ja turvaamisessa sekä jo toimivien yritysten tukemisessa. Mikroyritysten kohdalla pyritään lisäämään markkinointiyhteistyötä ja luomaan tuoteketjuja, jotta yritysten olisi helpompi päästä laajemmille markkinoille. Lisäksi Turunmaalle pyritään jatkuvasti houkuttelemaan uusia yrityksiä erilaisin markkinointitoimenpitein. Toimialoista **matkailu** on merkittävässä asemassa. Toimialalle on laadittu oma **strategia**, jossa tavoitteena on saariston profiloiminen sekä kansallisesti että valtakunnallisesti.

Suurimmaksi osaksi syrjäistä maaseutua oleva saaristo tarvitsee säilyäkseen lain-säädännöllisiä uudistuksia ja selkeästi kansallisesti hyväksytyjä tukitoimenpiteitä. Toimien tulee olla sellaisia, jotka tasapainoisesti kehittävät ja säilyttävät saaristoym-
päristöä, unohtamatta ihmisten hyvinvointia ja elinkeinojen vapautta. Tukitoimenpiteet ovat välttämättömiä, jotta globaalistikin ainutlaatuinen saaristo saadaan säilytettyä tuleville sukupolville. Laki saariston kehittämisestä sanoo: ”Valtion ja kuntien toimin on pyrittävä turvaamaan saariston kiinteä asutus luomalla väestölle riittävät mahdollisuudet toimeentuloon, liikkumiseen ja peruspalvelujen saantiin sekä suojaamaan saariston maisemakuvaa ja luontoa ympäristöhaitoilta.” Pyrkä ja riittävä ovat molemmat sanoja, joissa määritelmän antaminen on vaikeaa. Laki ei määrää eikä sen rikkomisesta tai täyttämättä jättämisestä koidu mitään seuraamuksia. Mutta laeissa ylipäätään kirjain ei ole määrittävä tekijä vaan henki. Tämän lain hengen noudattamisessa varsinkaan valtio ei ole viime aikoina kunnostautunut, vaan on päinvastoin toiminut monilta osin lain hengen vastaisesti. Voimassaoleva valtioneuvoston periaatepäätös alueellistamisesta velvoittaa valtion hajauttamaan toimintojaan tarkoituksenmukaisesti ympäri maata. Saariston suhteen toimet ovat olleet täysin päinvastaisia.

Vakka-Suomen seutukunta on yksi aluekeskushjelma-alueesta ja sen elinkeinopoliittiset linjaukset on pääosin tehty **aluekeskushjelmassa**. Kehittämispainopisteet ovat monipuolinen metalliala, elintarvikealalla etenkin puutarhatuotanto sekä yrityspalveluyritykset. Alkuvuodesta 2004 Vakka-Suomi määriteltiin valtioneuvoston päätöksellä äkillisen rakennemuutoksen alueeksi. Tämä antoi mahdollisuuden lisätoimiin positiivisen työpaikkakehityksen saavuttamiseksi. Samana vuonna valtion lisätalousarvion kautta saatiinkin kahden miljoonan euron lisäpanostus KTM:n kansallisiin yritystukiin. Toukokuussa 2005 valtioneuvosto päätti nostaa seutukunnan kansallisen kehitysalue-
luokituksen kolmostukialueesta kakkostukialueeksi. Tämä tarkoitti yritysten suoran investointituen tason nostoa.

4.6 Seudullinen yrityspalvelupiste ja muita seudullisia toimenpiteitä

Varsinais-Suomen jokaisessa seutukunnassa on seudullinen yrityspalvelupiste (seutu-
ypp). ESR- osarahoitteisena käyntiin lähtenyt Seudulliset yrityspalvelut -hanke on edennyt Varsinais-Suomen seutukunnissa ripeästi, joissakin jopa ilman hanketta. Tähän on vaikuttanut kehittämiskeskusten vakiintunut rooli seutukunnissa. Yrityspalvelupisteet ovat kuitenkin vielä kehittymisvaiheessa, eikä niiden lopullinen muoto ole vielä selvillä. Yksityisten yrityspalveluyritysten voimakas mukanaolo seutu-ypp:ssä on vasta hahmotumassa.

Maaseutualueiden kannalta on erityisen tärkeää saada jokaiseen seutu-ypp:seen vakituinen maaseutuyrittäjäneuvoja, jonka toimenkuva olisi yhtenäinen seutukunnasta riippumatta. Turun seudun yrityspalvelukeskus Potkurissa on vakituinen maaseutuyrit-

---

täijyyteen perehtynyt neuvoja ja Turunmaan seutu ry:ssä on myös maaseutuneuvoja vakituisesti. Muissa seutukunnissa maaseutuyrittäjyysneuvonta on järjestetty projektien kautta. Perusmaatalouden menettäessä yhä enemmän merkitystä maaseudun työllistäjänä, kasvaa muiden yrittäjyysalojen neuvontatarve. On tärkeää turvata laadukkaat ja kohtuuhintaiset neuvontapalvelut kaikille maaseudun toimijoille, jotta tietotaito säilyy. Erityisaloihin tai -palveluihin liittyviä neuvontapalveluita on rahoitettu osittain hankerahoituksilla ja ne ovat olleet suosittuja. Näiden palvelujen tuottaminen on saatava osaksi perustoimintaa tai se on järjestettävä esimerkiksi palvelusopimuksin.

Turun seudulla on toteutettu ns. SIVE-palveluiden pilottia. SIVE eli Sijainti- ja verkostoitumispalvelut on kuuden kumppanin verkosto, joka tuottaa tietoa Turun seudusta liike-elämän näkökulmasta. Näitä asioita ovat mm. tiedot toimitiloista, tonteista, hyödynnettävistä palveluista, yhteistyökumppaneista, oppilaitoksista sekä työvoimasta. Muissa seutukunnissa osia näistä palveluista löytyy kiitettävästi, mutta konseptina se ei vielä ole levinnyt koko maakuntaan.

4.7 Perinteiset elinkeinotalat

4.7.1 Alkutuotantoalat

Varsinais-Suomi on kokonaan lauhkean mannerilmaston aluetta poiketen näin suurimmasta osasta muuta maata. Uudenmaan maakunnan ohella Varsinais-Suomessa olosuhteet maanviljelykselle ovat parhaimmat mahdolliset mitä koko maasta löytyy. Täällä jos missä maataloustuotannon täytyy jatkua, eikä siitä saa missään olosuhteissa luopua. Pienemmillä maatiloilla osa-aikaviljely tulee lisääntymään, suurempien maatilojen koko kasvaa entisestään ja yleisesti tilojen lukumäärä vähenee. Erikoistuminen jatkuu ja ulkoisten palvelujen, esim. urakoinnin käyttö ja tuottaminen tulevat lisääntymään. Investoivat kotieläintilat keskittyvät entistä voimakkaammin lihan, maidon tai kananmunien tuotantoon. Myös varhaisvihannes- ja marjantuotannossa erikoistuminen jatkuu. Entistä suuremmat marjatilat, erityisesti mansikkatilat, tuottavat huomattavan osan tuoremarjoista. Vaikka Varsinais-Suomessa on tällä hetkellä maan vanhimmat viljelijät, tutkimukset osoittavat, että tuotannon jatkaminen on täällä keskimäärin yleisempää kuin muualla maassa. Tuottavuus, taloudellisuus ja kilpailu muokkaavat pitkälti maatilojen tuotantosuunnan ja -tavat.

Kesällä 2003 EU:n maatalousministerit sopivat yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) uudistuksesta. Uudistuksen päälinjana on tukien irrottaminen tuotannosta. Suomessa siirrytään uuteen tilatukijärjestelmään ja sitä sovelletaan siten, että tasatukiosan lisäksi tulee tilakohtainen lisäosa. Varsinais-Suomessa säilyvät entiset tukialueet. Jotta tuet voisi saada täysimääräisenä, tulee tuotannon täyttää tiettyjä ns. täydentäviä ehtoja mm. ympäristöhoidon osalta. Täydentävät ehdot muodostuvat lainsäädännöllisistä hoitovaatimuksista sekä hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksesta. Lakisääteiset hoitovaatimukset, jotka sisältävät mm. mitattavia raja-arvoja, tulevat voimaan portaittain vuosina 2005–2007.

Vesien suojeleminen on Varsinais-Suomen maatalouteen kiinteästi liittyvä asia. Saaristomeren valuma-alue koostuu suurelta osin juuri Varsinais-Suomen vesistöistä. Lähes kaikki varsinaissuomalaiset viljelijät ovat sitoutuneet vapaaehtoiseen ympäristötukeen, joka otettiin käyttöön 1995. Lisäksi on toteutettu tiettyjä lisätoimenpiteitä kuten perustettu suojavajöhykkeitä ja laskeutusaltaita. Ympäristönsuojelutoimenpiteiden positiiviset

---

vaikutukset tulevat näkymään vesistöissä vasta pitkän ajan kuluttua, sillä menneiden vuosikymmenten negatiiviset vaikutukset vaikuttavat edelleenkin vesistöjen tilaan. Tämä on tullut esiin varsinkin Pro Saaristomeri työssä.

”Luonnonmukaisen elintarviketuotannon yhteistyöryhmän loppuraportti” ilmestyi vuoden 2005 alussa ja se on kattava selvitys luomutuotannon nykytilasta, tukipolitiikasta ja tulevaisuudessa tehtävästä työstä luonnonmukaisen elintarviketuotannon kehittämiseksi. Loppuraportti nosti esille kolme tärkeää osa-aluetta; luonnonmukaisen tuotannon tukijärjestelmät, tutkimuksen ja neuvonnan sekä markkinoiden kehittämisen ja menekinedistämisen. Jotta luonnonmukaista tuotantoa voitaisiin lisätä, tulee tukijärjestelmien olla siihen kannustavia. Jo käytössä oleva pinta-alaperusteinen ympäristötuki ja suunniteltu luonnonmukainen kotieläintuotannon tuki ovat työryhmän mielestä olennaisia tukimuotoja luomutuotannon edistämiseksi. Myös määrällisesti tuotannon kasvu on tavoiteltavaa, koska pienien määrien jatkojalostus ei ole taloudellisesti kannattavaa.

Neuvonnan osuus luomutuotannon edistämässä on merkittävä, mutta sen ongelmana on vähäisten luomutuottajien levittäytyminen laajalti. Luontaisia luomutuotantokeskittymiä ei ole syntynyt. Jotta uusia luomutuottajia saadaan, on tärkeää säilyttää neuvonnan korkeampi valtionapu ja vahvistaa luomutuotantoneuvojen yhteistyötä. Luonnonmukaista tuotantoa säätelevät erityiset vaatimukset, mutta sen sijaan lopputuotteen laadulle ei ole asetettu erityisiä vaatimuksia. Hinta ja laatu eivät ole aina kohdanneetkaan markkinoitavissa tuotteissa. Tuottajat ovat kokeneet hinnanmuodostuksen luomutuotteiden osalta epäoikeudenmukaiseksi. Samoin yhteistyö tuotantoketjun eri osien välillä on koettu liian vähäiseksi. Kaikilla luomuruuan portilla onkin parantamisen varaa, jotta luonnonmukaisesti tuotetusta ruuasta tulisi todellinen vaihtoehto.

Varsinais-Suomessa monialaisten maatalojen määrän kasvu on näyttänyt melko pieneltä viime vuosina. Mutta mikäli perusmaatalouden kannattavuus edelleenkin heikkenee, hankkivat yhä useammat maatilat toimeentuloa esimerkiksi koneurakoinnilla, metalliteollisuuden alihankkijoina ja erikoisviljelyllä. Jo nyt tilan ulkopuolella pää- tai sivu-ansiota hankkii yli 47 % viljelijöistä.

Metsäasetus määrää metsätalouden alueellisen tavoiteohjelman teosta. Metsäkeskukset edistävät ja valvovat lakien ja asetusten toteuttamista Varsinais-Suomen alueella toteuttamalla **Lounais-Suomen metsäohjelmaa**. Uusin ohjelma kattaa **vuodet 2006–2010**. Metsälain mukaan ohjelman toimenpiteiden tulee edistää metsien taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää käyttöä ja hoitoa.

Tutkimukset osoittavat, että metsänomistajien ikääntyminen vähentää puunmyyntiä ja kun suurin osa metsänomistajista asuu muualla kuin metsänsä välittömässä läheisyydessä, omatoiminen työskentely metsässä vähenee. Hakkuut ovat käytännössä koneellistetut, mutta metsurien tarve korostuu esimerkiksi herkkien metsäluontokohteiden hoidossa ja muissa metsäpalveluiden tuottamisessa. Nämä Varsinais-Suomessakin yhä vahvistuvat kehityssuunnat asettavat haasteita neuvontajärjestöille (metsänhoitoyhdistykset, Metsätalouden tutkimuskeskus Tapio) tavoittaa metsänomistajat tehokkaasti. Puun saatavuuden takaaminen, metsänhoidolliset tavoitteet, metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja metsien käyttö retkeilyyn, matkailuun ja muuhun virkistytymiseen edellyttää yhä enemmän neuvontaa ja tiedon jakamista, jotta metsät säilyisivät edelleenkin ”vihreänä kultanamme”.

Puutarhataloudessa tuotteiden ympärivuotinen saatavuus, markkinahäiriöiden minimoiminen ja tuotteiden jäljitettävyyden suuri haaste puutarhataloudessa. Toimenpiteitä ja sitoutumista tarvitaan koko tuotantoketjussa. Tuloksia saavutetaan yhteistyöllä, johon valjastetaan mukaan myös jalostuksen, myynnin ja markkinoinnin ammattilaiset. Valistusta ja kampanjointia kotimaisten tuotteiden suhteen on paljon, mutta hintakilpailu jyrää useimmiten kotimaiset tuotteet. Kokonaisuudessaan puutarhaelinkeinojen menestymisen takeena on tutkimustiedon siirtyminen tiloille varsin ripeässä tahdissa, mutta hidasteena on uuteen tekniikkaan liittyvät investoinnit. Myös tuotannon volyymin taseisena pitämisessä ja tuotteiden markkinoinnissa on puutteita, jotka eivät ilman teollisuuden, tukkukaupan ja kuluttajan toimenpiteitä korjaannu.

Lokalahden ja Särkisalon välisen alueen pienimuotoista rannikkokalastusta (= EU:n määritelmän mukaan <12 m alukset) koskevan **”Ammattikalastuksen tila Saaristomerellä”** - selvityksen strategiset linjaukset korostavat kalataloutta elintarvikenäkökulmasta. Näistä keskeisimmät edistävät mm. valtakunnallisen laatustrategian luomista, talvikalastuksen kehittämistä, hyljeongelman uusia ratkaisukeinoja, markkinointiponnistuksia, yhteistyötä, uusien yrittäjien alalle tuloa ja pyyntitekniikoita. Lokalahdelta pohjoiseen olevat alueet ovat Selkämeren kalastusalueita ja näille alueille on tehty oma selvityksensä, **”Rannikkokalastuksen nykytila Selkämerellä”**. Siinä korostetaan samoja asioita kuin Saaristomerelläkin, mutta melko rajuihin muutoksiin tulee varautua.

Valtakunnallisesti kalatalouden kehittymistä on tarkasteltu **”Kalatalouden tulevaisuus”** -tutkimushankkeessa, joka kartoitti Suomen kalatalouden tulevaisuutta 20 vuoden tähtäimellä neljän eri skenaarion avulla. Kaksi tulevaisuuskuva edistää kalatalouden merkitystä elintarvikenäkökulmasta ja toiset kaksi kalataloutta virkistys- ja vapaa-ajan näkökulmasta. Varsinais-Suomessa tuskin tullaan saavuttamaan yhtä yksittäistä kalatalouden tulevaisuudenkuvaa, vaan kaikkien skenaarioiden hyviä puolia tulee edistää. Elintarvikelinja tulee säilyttää vahvana ja sen kilpailukykyä tulee edistää. Kalastusmatkailu ja virkistyskalastuksen yleinen edistäminen tukevat matkailukauden pidentämistä ja lisäävät etenkin saaristoalueilla elinkeinojen monipuolisuutta.

4.7.2 Teollisuus

Monipuolinen metalli- ja teknologiateollisuus ovat merkittäviä työllistäjiä ja aluetalouden moottoreita useassa Varsinais-Suomen seutukunnassa. Näiden yritysten toimintaedellytysten turvaaminen onkin suurin tulevaisuuden tehtävä. Hallittu kansainvälistyminen ja sen tukeminen mahdollistaa laajemman pohjan yritystoiminnan kannattavuudelle. Kaikkien pk-yritysten, mutta varsinkin näiden kansainvälisesti suuntautuneiden alojen yhteiskuntavastuullisuutta omalle alueelleen tulee yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa kehittää.

Puutuoteteollisuuden toimijoita on Varsinais-Suomessa runsaasti ja niiden suhdannenäkymät ovat varsin hyvät metsäteollisuuden vaikeuksista huolimatta. Koska puuston kasvu ylittää tällä hetkellä poistuman, on kaikkien edun mukaista lisätä hakkuita ja sitä kautta saada enemmän työtä puutuoteteollisuudelle. Puuala on myös ”valtiovallan suojeluksessa”, sillä hallitus on ottanut ohjelmaansa kaksi alan kehittämiseen tähtäävää hallitusohjelmaa: **Puutuoteteollisuuden elinkeinopoliittinen ohjelma 2004–2010** ja **Puurakentamisen edistämishjelma 2004–2010**. Näiden ohjelmien toteuttaminen myös Varsinais-Suomessa on tärkeää.

Varsinais-Suomen elintarvikestrategia valmistui 2003. Strategia listasi sekä laadulliset että määrälliset tavoitteet vuoteen 2020 asti ja kirjasi tulevaisuuden visioksi seuraavan: "Varsinais-Suomi, ja erityisesti Turku ympäristöineen, on maailman johtava kuluttajan eri elämänvaiheisiin liittyvän terveellisen, nautinnollisen ruoan uudistaja ja kehittäjä". Tämän vision osana maaseudun elintarvikealan pk-yrittäjien haasteeksi muodostuu lähiruoka-ajattelun läpivieminen, jotta esim. kuntien ruokapalveluista päättävät huomaisivat lähiruuan edut. Pk-yritysten kilpailuedut eivät tule hinnan kautta, vaan ne täytyy rakentaa laadun, eettisyyden, työllisyysvaikutusten, imagon ja paikallisuuden kautta. Myös keskustelua ruuan arvonlisäveron alentamisesta kannattaa pitää yllä.

Maakunnallinen elintarvikejalostuksen kehittämisen toimialahanke LounaFood palvelee neuvoja kouluttaen toimintaansa kehittäviä ja laajentavia elintarvikejalostajia. Sen kautta apua, neuvoja, tiloja ja laitteita tarvitseva yrittäjä saa käyttöönsä varsinais-suomalaisen elintarvikeosaamisen ja tuoreen tutkimustiedon sekä mahdollisuuden osallistua ajankohtaiseen alan koulutukseen. LounaFood on tehnyt jo vuosia työtä edistääkseen myös lähiruoan menekkiä. Yrittäjien kanssa yhdessä tehdyt tempaukset, mm. lähiruokapäivät marketeissa ja suurkeittiöissä, lähiruokabussi, varsinais-suomalaisten tuotteiden myymälä ja messupäivät, ovat nostaneet lähialueen pienten yritysten elintarvikejalosteita kuluttajien tietoon ja edistäneet matkaa ruokapöytään. Lähiruoka-ajattelu on olennaista LounaFoodin kehittämistyössä. Se toimii myös yhteistyössä maakunnan oppilaitosten ja seutukuntien kanssa. Pitkäjänteinen elintarvikeyrittäjyyden kehittäminen vaatii tuekseen pysyväluontoista LounaFoodin tuottamaa kehittämistoimintaa.

Monet säädökset, muiden maiden yksityiset tuotantoehdot, yksityiset standardit ja niihin liittyvät tavaramerkit hajottavat luomutuotannon kenttää ja hankaloittavat markkinointia. Luonnonmukaista tuotantoa säätelevät erityiset vaatimukset, mutta sen sijaan lopputuotteen laadulle ei ole asetettu erityisiä vaatimuksia. Hinta ja laatu eivät ole aina kohdanneetkaan markkinoitavissa tuotteissa. Tuottajat ovat kokeneet hinnanmuodostuksen luomutuotteiden osalta epäoikeudenmukaiseksi. Samoin yhteistyö tuotantoketjun eri osien välillä on koettu liian vähäiseksi. Kaikilla luomuruuan portailla onkin parantamisen varaa, jotta luonnonmukaisesti tuotetusta ruuasta tulisi todellinen vaihtoehto.

Finfood Luomun viimeisimmässä markkinaosuusseurannassa, jossa on mukana yhdeksän tärkeintä tuoteryhmää, kolmen tuoteryhmän osalta on tapahtunut laskua, kolme on säilyttänyt asemansa ja kolme tuoteryhmää on kasvattanut markkinaosuuksiaan. Yleisesti ottaen luomumyynti näyttää polkevan paikallaan. Päivittäistavarakauppojen välinen kilpailu on niin kireää, että vaikka laadusta ja palvelusta puhutaan, on hintakilpailu se ase, jolla taistelua markkinaosuuksista käydään. Tällöin kalliimpi luomutuote ei voi olla ns. sisäänvetotuote. Pienikin elintarvikkeiden arvonlisäveron pudotus lisäisi luomutuotteiden kilpailukykyä.

4.7.3 Matkailu- ja palveluyrittäjyys

Varsinais-Suomessa maaseutumatkailu on vakiinnuttanut, etenkin saaristossa olemassaolonsa elinkeinona jo siinä määrin, että yritysten määrän kasvattaminen ei ole enää realistista. Tulevina vuosina jatkajien löytäminen olemassa olevalle yritystoiminnalle on tärkeimpiä ratkaistavia asioita. Tulevaisuudessa laatukoulutus, tuotteistaminen ja yhteismarkkinointi nousevat yhä tärkeämmiksi edistettäviksi asioiksi. Palveluketjut ovat pienten yrittäjien mahdollisuus saada suurempaa hyötyä pienemmillä panoksilla. Olennaista on se, että ketjut ovat katkeamattomia ja tasalaatuisia. Alueellinen asiakaspalauttejärjestelmä olisi laadun kehittämisessä oiva apuväline.

Varsinais-Suomessa erityisesti jatkuvuuden turvaaminen eli sukupolvenvaihdokset ja yrityskaupat tulevat lähivuosina korostumaan ja näissä kysymyksissä verkostoilla on ratkaiseva asema. Matkalla maalle -koordinaatiohanke on maakunnallisessa hankeosiossaan edistänyt maaseutumatkailuyritysten yhteistyötä ja verkostoitumista sekä lisännyt elinkeinon julkisuutta ja tunnettavuutta. Laadun ja ammattitaidon sekä markkinoinnin tukeminen ovat olleet myös hankkeen tehtäviä. Hanke on saavuttanut arvostusta yrittäjien kesken ja sen toimintojen jatkaminen koetaan olennaiseksi.

Erikoistuminen monella tasolla on nyt ajankohtaisinta. Sekä maaseutumatkailutuotteet että ne ryhmät, joille palveluja tarjotaan, eriytyvät voimakkaasti. Esimerkkinä mainittakoon kylämatkailu tai jonkin teeman ympärille koottu matkailutuote. ”Matkailun kehittämisen alueellinen työnjako ja vastuut” -tutkimus selvitti, että sellaiset yritykset, jotka ovat mahdollisimman paljon eri toimijoiden kanssa yhteistyössä, pärjäävät parhaiten liikevaihdolla mitaten. Varsinais-Suomessa korostuivat sellaiset yrittäjät, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä seutukuntatasolla paikallisten toimijoiden kanssa (”seudullisesti aktiiviset”), mutteivät maakunnan tai valtakunnan tasolla. **Varsinais-Suomen matkailuelinkeinon kehittäminen Strategiset valinnat 2005–2011** korostaa myös erilaistumisen ja työnjaon merkitystä matkailun strategisina valintoina. Lisäksi yleinen saavutettavuus on tärkeä kilpailukykyä nostava tekijä.

Yleisesti ottaen palvelut ovat suurin ja nopeimmin kasvava yrittäjyyssektori. Palvelualoilla painopiste on siirtynyt kiinteistö- ja liike-elämän palveluihin sekä terveys- ja sosiaalipalveluihin. Näillä aloilla tulee olemaan myös maaseudulla uusia yrittäjyysmahdollisuuksia palvelutarpeiden monipuolistuessa ja julkisen sektorin palvelutarjonnan vähentyessä. Palvelualojen uusyrittäjyys ei kuitenkaan ole vastaus työttömyyteen, sillä uudet palveluyritykset aikovat palkata keskimäärin vähemmän ulkopuolista työvoimaa kuin muut yrittäjät. Positiivista maaseudun kannalta on sen sijaan se, että uudet palveluyrittäjät ovat keskimääräistä useammin naisia.

4.8 Tulevaisuuden toimialat

Bioenergian käytön laajentaminen ja bioenergiayrittäjyys edistävät monilla tavoin maaseudun hyvinvointia ja kilpailukykyä. Ilmastonmuutoksen torjunta ja uusiutuvien energialähteiden käyttö edistävät kestävä kehitystä, vähentävät kaatopaikkojen kuormitusta ja jätehuollon kuluja. Päästökaupasta aiheutuvat kustannukset saadaan alemmaksi ja esim. luonnon monimuotoisuutta voidaan paremmin vaalia, kun biopolttoaineita kannattaa korjata talteen. ”Valoa pimeässä – kohti energiaomavaraisuutta maaseudulla” -tutkimuksen mukaan maaseudulta löytyy paljon hyödyntämätöntä energiaomavaraisuutta. Fossiilisten polttoaineiden hinnan ollessa korkealla tulee kilpailukykyä hakea omista energiavaroista.

Puun energiakäyttö on lisääntynyt viime aikoina, kun hakkuutähteitä on alettu yhä tehokkaammin hyödyntää. Puuta käyttäviä aluelämpölaitoksia on ainakin Loimaalla, Liedossa, Paimiossa, Salossa, Somerolla ja Turussa. Lisäksi Alastarolla, Paraisilla, Perniössä ja Yläneellä lämpöyrittäjät hoitavat aluelämpölaitoksen lämmöntuotannon. Myös muiden bioenergiamuotojen, etenkin biokaasun käyttöä tulee vauhdittaa. Vehmaalla onkin jo otettu käyttöön Suomen suurin biokaasulaitos. Laitos vastaanottaa ja käsittelee anaerobisesti mädättämällä lähinnä maatalouden liete- ja kuivalantaa, mutta myös muita orgaanisia jätteitä. Laitos on merkittävä paikallisten maatilojen kannalta, jotka saavat vähemmällä vaivalla ja ympäristön kannalta kestävästi lietelantansa te-

---

hokkaampaan hyötykäyttöön. Myös yhdyskuntien biohajoava jäte voidaan hyödyntää laitoksessa. Tunnustuksena tästä edelläkävijätyöstä Biovakka Oy palkittiin heinäkuussa 2005 valtakunnallisella Pro Maaseutu-palkinnolla.

”Kattavat palvelut maaseudun mikroyrityksille” -työryhmämuistiossa korostetaan bioenergian tuotannon laajentamisen edellytysten kehittämistä. Bioenergiayksiöt luovat työpaikkoja sekä välittömästi että välillisesti. Suomessa on jo nyt vahvaa teknologista osaamista ja tietotaitoa biopolttoaineiden hyödyntämisestä ja kasvava käyttö edistää myös teknistä osaamista. Bioenergiaan liittyvää vientiä on odotettavissa, kunhan alun rahoituskysymykset saadaan ratkaistua.

Hoiva- ja hyvinvointipalvelut ja siihen liittyvä yrittäjyys ovat voimakkaassa kasvussa, sillä näillä palveluilla ennustetaan olevan yhä suurempi kysyntä väestön ikääntyessä. Samalla oletetaan, että yksilöllisemmästä palvelusta ja viihtyisämmästä ympäristöstä ollaan valmiita maksamaan enemmän, kuin perinteisestä laitoshoidosta. Maaseudulta oletetaan löytyvän näille palveluiden tuottajille sopivat puitteet.

Kunnan asenne yksityistä palveluntuottajaa kohtaan ja palvelun räätälöiminen asiakkaiden vaatimuksia vastaaviksi ovat ratkaisevia kysymyksiä hoiva-alan yrittäjälle. Lainsäädäntö asettaa tietyt ehtoja palvelujen tuottamiselle, mutta se kehittyy jatkuvasti laajentaen mahdollisuuksia harjoittaa yksityistä hyvinvointipalvelutoimintaa. ”Hyvinvointipalvelujen hyvät käytännöt maaseudulla” -oppaasta löytyvät uusimmat lainsäädännölliset asiat. Oppaassa on myös varsinaissuomalaisia esimerkkejä yksityisistä hyvinvointipalveluntuottajista.

Kotitalousvähennyksen käyttäjämäärä, vähennysten yhteismäärä ja vähennyksellä osittujen palveluiden määrä ovat kasvaneet rajusti vähennyksen käyttöönotosta lähtien. Työllisyys kotitalousvähennyksen piiriin kuuluvilla aloilla koheni vuonna 2004 noin 2000 henkilövuodella. Nämä työpaikat syntyivät markkinaehtoisesti pysyviksi, eivätkä ne vaatineet tukitoimia. Mutta alan ongelma on liian alhainen kannattavuus ja ammattitaitoisen työvoiman saanti. Nämä ns. matalan tuottavuuden työpaikat eivät ole matalan osaamisen työpaikkoja.

”Kysyntälähtöinen työllistäminen ja kotitalousvähennys” -tutkimus kartoitti laajasti kotitalousvähennyksen piiriin kuuluvien palvelualojen työllistämismahdollisuuksia ja liiketoimintakäytäntöjä. Kotitalousvähennysoikeutta tulisi entisestään laajentaa, jotta sillä olisi radikaali vaikutus työllisyyteen. Ajatus siitä, että suuri joukko ihmisiä perustaisi yhden hengen yrityksen alalle, ei ole kestävä ratkaisu, sillä pysyvien työpaikkojen saamiseksi vaaditaan pitkälle erikoistuneita, kasvuhakuisia, keskisuuria yrityksiä, jotka voivat tarjota tasokkaampia, tehokkaampia ja kustannustehokkaita palveluja. Tämä lisää tarvetta monipuoliseen yrittäjä- ja ammattikoulutukseen alalla.

Hevosyrittäjyys on yksi kasvavista yrittäjyyden muodoista maaseudulla; rahavirtojen näkökulmasta ala on selkeä kasvuala. Vuonna 2005 Varsinais-Suomen alueella olevien hevosyrittäjien liikevaihto oli keskimäärin yritystä kohden lähes 113 000 euroa. Näistä ammattimaisesti suuntautuneista hevosyrittäjistä yli 60 % suunnittelee lisäinvestointeja lähivuosina. Lisäksi noin kolmasosa hevosharrastajista harkitsee yritystoiminnan aloittamista seuraavan viiden vuoden aikana. Kasvava kiinnostus hevosiin ja hevosyrittäjyyteen lisää tarvetta kehittää hevosten hoitoon ja jalostukseen, rakentamiseen, yritys- ja talousasioihin sekä ympäristöasioihin liittyvää asiantuntijuutta, neuvontaa ja osaamista. Hevosharrastuksen ja -yrittäjyyden ympärille on lisäksi muodostunut monipuolista hanketoimintaa, joka on edesauttanut alan kasvua.

Monipuolinen luontoyrittäjyys on myös nousemassa maaseudun työllistäjäksi. Luontoyrittäjyys määritellään luonnon antimiin ja elämyksiin perustuvaksi vastuulliseksi yrittäjyydeksi. Esimerkiksi luonnonantimien hyödyntämisessä on vielä paljon parantamisen varaa. Pääsääntöisesti luontoyrittäjyys on sivuelinkeino, mutta potentiaalia pääelinkeinoksi löytyy. Luontoyrittäjyyden edistämässä tukipalveluiden järjestäminen on tärkeää, jotta ideat saadaan jalostettua ilman pitkäjänteisiä prosesseja taloudellisesti kannattaviksi. Varsinais-Suomesta löytyy satoja maasto- ja ulkoliikuntapaikkoja, jotka ovat silti vain murto-osa niistä mahdollisuuksista, joita luontoyrittäjät voivat hyödyntää. Luonnon eettinen tuotteistaminen kuluttajalle on tulossa perinteisen ulkoilun haastajaksi. Runoilijaa siteeraen: "...vapaa on vain umpihanki".

Saastuneiden maa-alueiden puhdistus, viherrakentaminen, pohjavesialueiden suojaus, rakentamisen ympäristöteknologia sekä arvokkaiden luonto- ja maisemakohteiden säilyttäminen, ennallistaminen ja suojelu ovat vain osa sellaisista edistettävistä asioista, jotka tulevaisuudessa tarvitsevat yhä enemmän huomiota myös maaseudulla, jotta luonto ja ympäristö säilyvät elinkelpoisina. Kehittyvä ympäristöteknologia mahdollistaa erikoistuneen yritystoiminnan muodostumista myös tälle sektorille. Ympäristönsuojelun työllistävä vaikutus tulee korostumaan uudella EU-ohjelmakaudella esimerkiksi maatalouden ympäristötukien kautta.

Kulttuuriyrittäjyyden ja luovan talouden merkitys on viime vuosina kasvanut rajusti. Vahvaan ammattitaitoon ja osaamiseen perustuvan kulttuuriyrittäjyyden tulee olla liiketaloudellisesti kannattavaa. Siksi myös kulttuurialan toimijoille on tarjottava yritys- ja kehittämispalveluja. Yrityshautomot, synergiahyödyt ja yritystuet on saatava myös kulttuuriyrittäjien tueksi. Kulttuuriyrittäjät tarvitsevat tuekseen myös kulttuuriyhteisöjä ja -verkostoja, joten julkisen ja yksityisen sektorin on löydettävä toisensa (vrt. KULMA-hanke). Verkostoitumisen tukena voisi toimia esimerkiksi Arsnet Galleryn palveluiden laajentaminen kattamaan paremmin kulttuuriyrittäjyyden eri muotoja.

Naisyrittäjyyden merkitys on tulevina vuosina korostumassa, mikäli nykyiset kehityskulut entisestään vahvistuvat. Kun väestön huoltosuhde heikkenee ja kunnat ulkoistavat erilaisia palveluja yhä enemmän, kasvaa kiinnostus sosiaalisiin innovaatioihin ja erityisesti hoiva-alan yrittäjyyteen. Myös muiden palveluyrittäjyysalojen tarve on kasvamassa ja tämä näkyy naisyrittäjyyden kasvuna. Tukea naisyrittäjät saavat valtakunnallisten toimijoiden mm. Yrittäjänäisten keskusliiton, Maa- ja kotitalousnaisten keskuksen ja Marttaliiton kautta sekä yrittäjyyden politiikkaohjelman osana toteutettavan kansallisen naisyrittäjyyden edistämishankkeen kautta.

Globaali markkinatalous ja yhä koveneva kilpailu muuttaa yhä pienempien yritysten toimintaympäristöä. Erilaisten toimintojen ulkoistaminen ei ole enää pelkästään suurten yritysten arkipäivää, vaan pientenkin yritysten kannattaa kilpailuttaa tarvitsemansa erikoispalvelut. Yrityspalveluyritysten perustaminen onkin kasvussa ja osa näistä yrityksistä syntyy myös maaseudulle. Myös asiantuntijuuteen perustuvat yritykset tulevat lisääntymään, sillä mm. monimutkaiset ja aikaa vievät kilpailutukset vaativat erikoisosaamista. Esimerkiksi maatilatalouteen ja muuhunkin maaseutuyrittämiseen erikoistuneilla lakimiespalveluilla voitaisiin ennaltaehkäistä monia vaikeita tilanteita, joita kilpailutukset sekä työ- ja urakkasopimukset saattavat aiheuttaa. Työvoimavuokraustoiminta on yleistynyt kautta maan ja maaseudullakin alkaa olla toimialoja, jotka tarvitsevat pitkälle koulutettua vuokratyövoimaa. Julkisen palvelurakenteen tuomat muutokset tulevat vielä osaltaan lisäämään painetta, vaikka yleisesti ottaen uusien yritysten perustaminen on hidasta.

Tulevaisuuden tarpeet ja kehittämiskohteet ovat joskus vaikeasti ennustettavissa. Uudet innovaatiot, kokeelliset toimintatavat ja keksinnöt syntyvät usein arjen tarpeista. Maaseudun jatkuva kehittäminen vaatii ennakkoluulottomuutta ja rohkeutta, mutta myös selkeää sitoutumista siihen, että vaikeatkin ongelmat halutaan ratkaista.

Kappaleen 4 keskeisimmät tavoitteet:

- yritysten toimintaedellytysten turvaaminen
- yritystukien kattava saatavuus
- kattavat ja monipuoliset yritys- ja tukipalvelut seutukunnissa
- sukupolven vaihdosten tukeminen
- yrittäjyysmyönteisyys jokaisella elämänalueella
- kuntien ja seutukuntien yhteiset tavoitteet elinkeinopolitiikassa
- järkevä ja tehokas maankäyttö
- vanhojen elinkeinoalojen muutosvalmiuksien kehittäminen
- liiketoimintakulttuurin kehittäminen ja vahvistaminen
- uusien tuotteiden ja tuoteperheiden kehittäminen ja markkinointi
- aloittavien yritysten, erityisesti palvelualan yritysten tukeminen
- tieto- ja viestintäteknologisten sovellusten monipuolisempi käyttö uudessa yrittäjyydessä
- elintarvikeketjun toimivuuden edistäminen

5. Infrastruktuurin kehittäminen

5.1 Pääliikenneväylät ja joukkoliikenne

Toimivat kulkuyhteydet vaikuttavat sekä asukkaiden että yritysten sijoittumiseen. Pendelöinti on Varsinais-Suomessa vilkasta ja edelleen kasvamassa, mm. uuden moottoritien valmistumisen myötä. Hyvät liikenneyhteydet edistävät myös kaupungin ja maaseudun välistä vuorovaikusta, kun työssäkäyntialueet laajenevat. Tieverkko Varsinais-Suomessa on varsin kattava, mutta sen perusparannukseen ja hoitoon tarvitaan lisää rahaa.

Linja-autojen seutuliput ovat käytössä laajalti, mutta uusiakin lipputuotteita tarvitaan. Seudulliset matkakeskukset lisääisivät joukkoliikenteen sujuvuutta ja kustannustehokkuutta. Lääninhallituksen peruspalveluselityksessä ostoliikenteen rahoituskehityksen nosto on otettu esiin useana vuonna. Maaseudun joukkoliikenteen peruspalvelutason säilyttäminen on ensisijaisesti rahoituksellinen ongelma, vaikka siihen vaikuttaa myös se, ettei palvelutason määrityksiä ole tehty kattavasti.

Taksiliikenne korvaa bussiliikennettä maaseudulla. Vaikka valtakunnallisesti Varsinais-Suomen tilanne on joukkoliikenteen osalta hyvä, tarvitaan takseja täydentämään etenkin ilta-, viikonloppu- ja kesäajan liikennetarpeita maaseudulla. Olennaista on se, miten erilaisia palveluja kootaan toimiviksi ja tehokkaiksi kokonaisuuksiksi, koska tarpeet vaihtelevat maakunnan sisällä paljon.

Yleisesti ottaen maaseutualueiden liikennejärjestelmien kehittäminen määritellään varsin kattavasti **liikennejärjestelmäsuunnitelmissa (LJS)**. Liikenneinfrastruktuuri ja sitä käyttävä henkilö- ja tavaraliikenne muodostavat yhdessä liikennejärjestelmän. Liikennejärjestelmäsuunnitelma yhdistää kaikkien liikennemuotojen toiminnan ja toimintaympäristön yhteiseksi kehittämissuunnitelmaksi. Suunnitelman laativat ja toteuttavat alueen liikennejärjestelmästä ja maankäytöstä vastaavat tahot yhteistyössä.

Varsinais-Suomen alueella on neljä voimassa olevaa liikennejärjestelmäsuunnitelmaa ja kaksi suunnitelmaa on viimeistelyvaiheessa. Seutukuntiin tukeutuvat LJS:t ovat saaneet alueen kuntien hyväksynnän ja niiden aktiivinen toteuttaminen on olennaista monesta näkökulmasta: palvelu-, turvallisuus-, kilpailukyky-, vetovoimaisuus- ja edunvalvontanäkökulmasta. Seutukunnat ovat jo sitoutuneet suunnitelmiin, joten yhteinen tahto on olemassa. Koko maakunnan kattava liikennejärjestelmäsuunnitelma on tarkoitus laatia vuoden 2006 aikana.

5.2 Alempi tieverkosto ja saaristoliikenne

Maaseudun yksityisteiden käyttäjät ja käyttötarpeet ovat muuttumassa. Vaikka maa- ja metsätalouden kuljetustarpeet ovat edelleenkin merkittävän osa yksityisteiden käyttöä, on muun yritystoiminnan, työpaikkaliikenteen ja vapaa-ajan käytön osuus lisääntynyt. Merkittävää tienpidon kannalta on kuljetusmäärien ja -painojen kasvu. Kun kuljetusyksiköt suurenevät tehokkuutta tavoiteltaessa, kasvavat teihin kohdistuvat kunnossapito- ja parannustarpeet. Liikennemäärien kasvaessa myös vaaratilanteiden määrä nousee, mikäli teiden kunnossapito tai peruskorjaus ei kasva samassa suhteessa. Tähän kehitykseen on vastattava valtionavustusjärjestelmän merkittävällä kehittämisellä ja resursoinnilla sekä kunnan avustusten turvaamisella. Varsinais-Suomessa on kolmelle alueella tehty yksityistieverkon kehittämissuunnitelma osana liikennejärjestelmäsuunnitelmia. Näissä suunnitelmissa on pohdittu yksityisteiden kunnostuksen ja perusparannusten rahoituskysymyksiä ja töiden organisointia.

Eräänä toimenpiteenä yksityisteiden hoidon parantamiseksi on kehitetty tieisännöintikoulutus (TIKO). Tieisännöitsijä hoitaa hallinnolliset tehtävät, tilaa ja valvoo työt sekä seuraa teiden kuntoa. Ennen talkootyöhön perustuneesta toiminnasta pyritään luomaan koulutuksen avulla uusi ammatti tai sivuelinkeino.

Tietja varsinkin niiden vierustat sekä kevyenliikenteen väylät toimivat myös ”käyntikortteina”, joita kannattaa hoitaa sekä hyödyntää taajamien ja kylien markkinoinnissa. Kevyenliikenteenväylien rakentamista tulee suunnitella tarkemmin ja hyödyntää jo olemassa olevia rakenteita.

Turun tiepiirin alueella on useita losseja, joista kaksi korvautuu lähiaikoina sillalla. Jäljelle jäävistä kolmestatoista lossista kuuden kohteen arvioidaan olevan taloudellisessa mielessä korvattavissa sillalla. Uusista silloista ei kuitenkaan ole päätöksiä. Lossien lisäksi tiepiirin alueella on kolme lautta-alusväliä, joiden osalta tilanne on se, ettei niiden korvaamista kiinteällä yhteydellä suunnitella. Merenkululaitos kilpailuttaa saariston yhtyalusliikennepalveluiden ostot. Kilpailutuksella ei ole saatu tavoiteltuja kustannussäästöjä, sillä ympärivuotiseen liikenteeseen soveltuva aluskalustoa on vähän. Toisaalta lyhyet sopimuskaudet rajoittavat liikenteenharjoittajien investointimahdollisuuksia. Palvelutasoa on jouduttu tarkastelemaan määrärahoja vastaavaksi, mutta muutokset ovat verrattain pieniä, eikä niillä ole suurempaa merkitystä saaristossa vakituisesti asuville.

5.3 Tietoliikenneyhteydet

Varsinais-Suomessa laadittiin **laajakaistastrategia** vuonna 2004. Se osoitti, että Varsinais-Suomessa on alueita, jotka jäävät kaupallisen laajakaistatarjonnan ulkopuolelle. Strategiaassa todettiin, että näille alueille laajakaistayhteydet täytyy toteuttaa julkisella,

---

kilpailuneutraalilla tuella. Varsinais-Suomen laajakaistastrategian toteuttaminen suunnitelmien mukaan edistäisi asumista hieman syrjäisimmilläänkin alueilla ja mahdollistaisi laajemman etätyöskentelyn. Laajakaistayhteydet ovat saaristossa jo jonkin verran edistyneet markkinavetoisesti (vrt. Varsinais-Suomen saaristo-ohjelma 2006–2008). Valtioneuvosto myönsi kesäkuussa 2005 Digita Oy:lle 450 MHz-taajuusalueen digitaalisen matkaviestinverkon toimiluvan. Syyskuussa 2005 SkyWeb Oy sai koko maan kattavan toimiluvan UMTS-datasiirtoverkkoa varten. Molempien yhtiöiden tarkoitus on tarjota langattomia laajakaistayhteyksiä kuluttajille ja yrityksille. Nämä langattomat ratkaisut edistävät myös syrjäisempien alueiden saamista laajakaistayhteyksien piiriin. Jonkinlainen ongelma tietoliikenneyhteyksien rakentamisessa on nopea teknologinen kehitys eli siirtoverkkojen kapasiteetti vaatimukset saattavat nopeasti kasvaa.

5.4 Vesihuolto

Lounais-Suomen ympäristökeskuksen laatimassa **Lounais-Suomen vesihuollon kehittämissstrategiassa** visiona vuoteen 2020 mennessä on, että "asukkaat ja elinkeinoharjoittajat ovat tyytyväisiä vesihuoltopalveluihin Lounais-Suomessa". Keskeiset kehittämistavoitteet ja strategiat ovat vesivarojen turvaaminen, pohjaveteen perustuva vedenhankinta, jätevedenpuhdistuksen tehostaminen, vesihuollon toimivuuden kehittäminen, vesihuoltolaitosten toimintaedellytysten parantaminen sekä maaseudun ja haja-asutusalueiden vesihuollon kehittäminen. Maaseudun kannalta painopiste on viimeisen kohteen osalla, mutta myös muiden osioiden alla on merkittäviä maaseutua ja maataloutta koskevia kehittämistarpeita ja -kohteita.

Vuoden 2004 alusta astui voimaan ympäristönsuojelulain asetus talousjätevesien käsittelystä vesihuoltolaitosten viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla. Tässä asetuksessa annettiin aikarajat, joiden puitteissa tuli antaa selvitys jätevesijärjestelmästä. Suurimmalle osalle haja-asutusalueiden kiinteistöistä tämä aikaraja tarkoitti vuoden 2005 loppua. Selvityksen perusteella arvioidaan jätevesistä aiheutuva kuormitus ympäristölle. Asetuksen puhdistusvaatimusten tulee täytyä viimeistään 1.1.2014 sellaisissa kiinteistöissä, joissa on vesikäymälä. Poikkeustapauksissa vaatimukset tulee täyttää 1.1.2018 mennessä.

Asetuksen voimaantulo aiheutti sen, että haja-asutusalueilla alettiin liian hätäisesti toteuttaa uusia ratkaisuja, vaikka aikaa suunnitteluun ja erilaisten vaihtoehtojen kartoittamiseen olikin varattu. Hämmennystä on varmasti aiheuttanut myös se, että asetuksen liitteissä ei mainita lainkaan parhainta vaihtoehtoa jätevesihuollon järjestämiseksi eli liittymistä kunnalliseen viemäriverkoston. Lounais-Suomen ympäristökeskus julkaisi keväällä 2006 kuntakohtaisia karttoja ja selvityksen niistä alueista, jotka ovat potentiaalisia liitettäväksi viemäriverkoston. Näiden tietojen jälkeen saadaan parempi käsitys tulevista toimenpiteistä. Lisäksi Varsinais-Suomen Agenda 21 -toimisto on avannut jätevesien käsittelyn neuvontapisteen.

Haja-asutusalueilla tarvitaan aktiivista vesihuoltosuunnittelua, jossa pyritään mahdollisimman kattavaan kunnalliseen vesi- ja viemärintiverkoston. Kunnallisen verkoston ulkopuolisille alueille tarvitaan investointitukia sekä yhteisten vedenottamoiden että keskitettyjen puhdistamoiden rakentamiseen. Myös vesihuolto-osuuskuntien perustamista tulee tukea.

Kappaleen 5 keskeisimmät tavoitteet:

- perustienpidon määrärahojen korottaminen
- yksityisteiden hoidon uusien toimintatapojen vakiinnuttaminen
- kattavien liikejärjestelmäsuunnitelmien päivitys ja järjestelmällinen toteutus
- vanhentuneen yhteysalus- ja maantielauttakannan uusiminen
- joukkoliikenteen palvelutason yhtenäiset määritykset maaseutualueille
- eri palvelumuotojen kokoaminen toimiviksi kokonaisuuksiksi
- tietoliikenneyhteydet osaksi peruspalveluita
- raaka- ja jätevesihuollon järjestelmällinen suunnittelu ja toteutus haja-asutusalueilla

6. Julkisten palvelujen järjestäminen

6.1 Palvelurakenne ja yhteistyö

Maaseudulla on samoja ongelmia kuin kaupungeissakin, mutta pienen ja hajallaan olevan väestön takia palveluiden saatavuus on rajoitettua. Siksi erityispalveluja on järjestettävä sekä isommilla alueilla julkisesti että yksityisten ammatinharjoittajien toimesta. Koska yksityinen palvelusektori kasvaa sosiaali- ja terveystalouden tuottajana yhä enemmän, tulisi alan yrittäjien tuloa maaseudullekin kannustaa. Pienet kodinomaiset hoitoyksiköt, yksityiset lääkärint vastaanotot sekä terveys- ja sosiaalialan kiertävät erityistyöntekijät ovat omiaan lisäämään maaseudun vetovoimaisuutta. Kehityksen tulee olla suunniteltua ja sitä tulee tehdä yhteistyössä niin kylä-, kunta-, seutukunta- kuin maakuntatasoillakin.

Toimivat julkiset palvelut ovat maaseudun vetovoimaisuuden eräs tärkeimpiä asioita. Peruspalvelujen järjestäminen ja tuottaminen kokonaistaloudellisesti kannattavimmalla tavalla on tullut tarkasteltavaksi kunta- ja palvelurakenneselvityksen myötä. Peruspalvelujen järjestämistä joudutaan tarkastelemaan uudelta kannalta, kun väestö ikääntyy, alalta poistuu paljon työvoimaa ja kuntien resursseista on pulaa. Palvelujen suhteen on koko ajan paineita tiivistää ja tehostaa yhteistyötä kuntien ja seutukuntien välillä, mutta liiallinen taloudelliseen tehokkuuteen tuijottaminen ei saisi olla ainoa kriteeri palvelujen järjestämisessä.

Julkisten palveluiden monipuoliset toteuttamisvaihtoehdot ovat varsin olennainen asia pienkuntavaltaisessa maakunnassamme. Kuntaliitoksia on Varsinais-Suomessa viime aikoina toteutunut joitakin ja vireillä on erilaisia selvityksiä uusista liitoksista. Kuntakenttämme on kuitenkin säilynyt pienkuntavaltaisena ja taloudelliset realiteetit pakottavat kuntia läheiseen yhteistyöhön. Yhteistyömuotoja on useita ja ne tulisi valita siten, että tuotettujen palveluiden kokonaisjärjestämisvastuu säilyy kunnilla, riippumatta palvelujentuotantomalleista. Ongelmia ja kehittämistarpeita löytyy jokaisesta uudesta tavasta järjestää palveluita, mutta kunnissa pitää olla rohkeutta tarttua asioihin ja etsiä ratkaisuja, olivatpa ne sitten omia kokeiluja tai toisten toimiviksi toteamia.

Hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen täydentäjäksi tarvitaan erityisesti maaseudulla yrittäjiä ja kolmannen sektorin toimijoita. Koska peruspalvelut ovat kuitenkin kunnan perustehtäviin kuuluvia, ei näitä vastuita voida kokonaan siirtää pois kunnilta, vaan kunnan täytyy suunnitelmallisesti järjestää peruspalvelut yhdessä yrittäjien ja kolmannen sektorin kanssa. Maakunnan maaseutualueiden heterogeeninen rakenne edellyttää

---

monipuolista palvelurakennetta, joka syntyy erilaisista osa-alueista. Myös palveluntarjoajien tulee edustaa erityyppisiä toimijoita, kuitenkin niin, ettei palveluiden laadusta tingitä.

Julkisen sektorin palveluiden karsiminen on aiheuttanut palvelutyhjiöitä maaseudulle, kun kustannukset ovat nousseet liian korkeiksi. Lisäksi maaseudulla on paljon sellaista tekemätöntä työtä, jonka suorittaminen nostaisi asumisviihtyvyyttä ja imagoa, vaikka sen ympärille ei vielä voisi yritystä perustaakaan. Näitä töitä on paljon esimerkiksi ympäristöhoidossa ja kulttuuripalveluissa. Maaseudun palvelusopimuksen avulla voitaisiin yhdistää olemassa olevat hajanaiset tarpeet sellaisiksi kokonaisuuksiksi, jotka voivat toimia julkisen ja yksityisen palvelutuotannon rajapinnassa.

Koska seutukunnallisuus ja kuntayhteistyö ovat pitkälle kehittyneitä Varsinais-Suomessa, olisi seuraava askel otettava niiden palvelujen järjestämiseen, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä, mutta joiden järjestäminen pelkästään joko julkisilla tai yksityisillä varoilla ei onnistu. Jotta sopimuksellisuudesta voisi tulla merkittävä varsinaisuusomalaista elämää tukeva toiminto, tulee siihen laajalti sitoutua sekä julkisissa että yksityisissä organisaatioissa. Työnjaon selkeys on ensiarvoisen tärkeää. Kaikkia toimia ei ole tarkoituksenmukaista alistaa sopimuksellisuuden piiriin, sillä peruskunnilla on vielä asemansa sekä maaseutupolitiikassa että yhteiskunnassa.

6.2 Uudet koulutusratkaisut

6.2.1 Koulu yhteistyö ja seutukoulu

Perusopetuksen järjestäminen on tällä hetkellä erittäin suuressa myllerryksessä. Kun lapsien lukumäärä maaseudulla laskee jatkuvasti, joudutaan kouluverkkoa supistamaan. Uudet perusopetuksen opetussuunnitelmat on otettava käyttöön kaikilla vuosiluokilla (1–9) vuoden 2006 elokuussa. Uudistuksella pyritään siihen, että peruskoulutus pystyy yhä paremmin vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan vaatimuksiin. Uudistuksella on kaksi puolta. Toisaalta koulutus vastaa yhä enemmän yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja, mutta toisaalta yhä koveneva vaatimustaso kysyy yhä enemmän resursseja. Tahtoa opettaa lapsia pienissä kouluissa on kosolti, mutta vähenevä lapsiluku, kuntien rajalliset resurssit sekä pula pätevistä opettajista, luovat paineita lakkauttaa pienempiä kouluja.

Peruskoulun osalta maaseudun kapeneva ja vanheneva väestöpohja luo paineita lakkauttaa kouluja kaikkialla maassa. Vaikka vanhemmilla on mahdollisuus valita lapsensa koulu kuntarajasta riippumatta, valtionosuusjärjestelmä ei tällaista tapaa suosi.

Uusi esitys kuntien rahoitus- ja valtionosuusperusteiden tarkistamisesta poistaisi pienten koulujen yksikköhinnan korotuksen, joka tarkoittaisi sitä, että loputkin pienet kyläkoulut lakkautettaisiin suuresta osasta maata. Ainoastaan saaristokuntien asemaa esitys ei muuttaisi. Esityksessä ei huomioida muita kuin taloudellisia mittareita koulujen elinkelpoisuutta arvioitaessa. Nykyisestä esityksestä poikkeava valtionosuusjärjestelmän muuttaminen ja muiden ohjausjärjestelmien käyttöönotto saattaisi pelastaa joitakin pieniä kouluja lakkauttamiselta, jos kuntien väliseen koulu yhteistyöhön kiinnitettäisiin huomiota. Esimerkiksi opetushallituksessa kaavaillaan ns. seutukouluja, joissa voi suorittaa kursseja miltä tahansa tasolta perusopetuksesta aikuiskoulutukseen ja miltä tahansa alalta ammattiopinnoista lukiokursseihin. Opetuksen organisoiminen jää pienempien

---

alueiden omaan harkintaan. Tällainen malli yhdistäisi opetusvirkoja, integroisi opetusta ja lisäksi seutukunnallista yhteistyötä. Mutta varmistaisiko se syrjäseutujen koulutus-tarpeet tarpeeksi tehokkaasti ja olisivatko kaikki opiskelijat tasa-arvoisia keskenään. Ongelmana on, että seutukoulu-idea ei näy koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008.

Kyläkoulujen lakkautuksia perustellaan usein taloudellisilla ja opetuksen tasoon liittyvillä argumenteilla. Mutta koska opetusta täytyy joka tapauksessa järjestää, koulukyydytykset hoitaa, opettajat palkata ja koulurauha säilyttää, kustannuksia syntyy. Esimerkiksi pidentyvä koulumatka, vaikka olisikin taloudellisesti halvempi vaihtoehto, voi olla lapselle liian rasittava ja hänen oppimiskykynsä heikkenee.

Kyläkoulut eivät useimmiten voikaan kilpailla hinnalla, vaan niiden täytyy keskittyä laadun tarjoamiseen ja siihen, että koulusta muodostuu kylälle todellinen monialainen moottori, jonka vaikutus tuntuu kouluvuoden ulkopuolellakin. Erilaisten muiden palveluiden sekä julkisten että yksityisten kokoaminen saman katon alle, parantaa koulun asemaa, mikäli joinakin vuosina oppilasmäärät heittelevät rajusti. Kun koulun ympärille saadaan muodostettua tiivis yhteisö, joka hyödyntää paikallisia resursseja ja luo laajemman oppimis- ja kasvatusympäristön, kuin mitä pelkkä koululuokka on, tulee kyläkoulusta houkutteleva vaihtoehto ja sen puolustaminen on helpompaa. Kyläkoulujen sponsorointia on harjoitettu jonkin verran, mutta sitä voisi hyödyntää enenevässä määrin. Muutoinkin yritysten ja koulujen yhteisiä päämääriä tulisi etsiä hedelmällisen yhteistyön merkeissä.

6.2.2 Ammatillisen koulutuksen houkuttelevuus

Varsinais-Suomen toisen asteen oppilaitoksista erityishuomio keskittyy tulevaisuudessa kone- ja metallialaan sekä rakennusalaan ja käden taitojen suosion kasvattamiseen. Lukiodien osalta kansainvälisyys ja virtuaaliopetus sekä matemaattisten aineiden korostaminen ovat keskeisellä sijalla. Vaikka peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeudutaan Varsinais-Suomessa kiitettävästi, on olemassa ryhmiä, joiden syrjäytymisvaara on todellinen. Kun ikäluokat pienenevät, on yhä vähemmän varaa menettää ihmisiä työvoiman ulkopuolelle. Vaikka toisen asteen oppilaitoksia tullaan tulevaisuudessa lakkauttamaan samalla tavalla ja samoista syistä kuin peruskoulujakin, on niiden merkitys kuitenkin korvaamaton. Avainkysymys on, miten toiseen asteen opetus järjestään kullakin alueella. Jotta toisen asteen oppilaitosten houkuttelevuus säilyy korkeana, on niille turvattava sellaiset edellytykset, että niiden kyky reagoida muutokseen on nopea ja joustava. Yhteistyö tutkimuslaitosten, yhteiskunnallisten vaikuttajien sekä yritysten kanssa on oltava sellainen, että opetus koetaan mielekkääksi ja sellaiseksi, jota voidaan työelämässä todella hyödyntää (työssääppiminen, työelämälähtöisyys). Etenkin ammattioppilaitosten tulee saada viimeisin tutkimus- ja työelämä-tietous käyttöönsä.

Yhä monipuolistuva maaseutuyrittäminen tarvitsee jatkuvasti uusia, pitkälle erikoistuneita työntekijöitä. Esimerkiksi maatilat, alihankkijat ja erikoistuotteita valmistavat yritykset käyttävät pitkälle kehittyneitä tietokoneohjelmia ja tuotantoprosesseja, joiden hallitseminen on tuottavuuden ja kannattavuuden kulmakiviä. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat aikuisille kehitettyjä, korkeampaa ammattitaitoa edellyttäviä tutkintoja. Niiden merkitys myös maaseudun työvoiman saatavuuden kannalta on olennaista. Eräs mielenkiintoisimpia erikoisammattitutkintoja maaseudun näkökulmasta on maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinto, jonka sisällä voi tehdä mm. monialaiseen yritystoimintaan suuntautuneen tutkinnon. Aikaa vievät tutkinnot eivät kuitenkaan helpota

---

akuuttia työvoimapulaa, vaan koulutusvajetta on paikattava täsmäkoulutuksin. Koska Varsinais-Suomi on maan kehittyneimpiä maakuntia tietoyhteiskunnan saralla, tulee näitä vahvuuksia entisestään hyödyntää kokonaiskoulutustason nostamisessa.

Työ- ja palvelumarkkinat vaativat jatkuvaa tietojen ja taitojen uudistamista. Lyhyet, usein toistuvat pienkurssit olisivat paras vaihtoehto kiireiselle yrittäjälle tai palkansaajalle. Tällöin koulutuksen sisällön on oltava niin laadukasta ja lisäarvoa antavaa, että siihen osallistuminen tuo mukanaan taloudellista hyötyä yritystoimintaan tai nostaa palkansaajan ansiota ja siitä ollaan valmiita maksamaan.

6.2.3 Korkeakoulutus

Maakunnan seitsemän korkeakoulua ovat laatineet yhteisen **alueellisen kehittämisen strategian**, jossa toimintalinjoja ovat yhteiskunnallinen vastuu, kansainvälisyys, yrittäjyys ja korkeakoulu yhteistyö. Maaseutualueiden osalta maakuntakorkeakoulu yhteistyö on merkittävin strategian toiminto, joka toteutuu ”Korkeakoulut seutukunnissa” -hankkeessa. Korkeakoulut pyrkivät tällä yhteistyöllä vahvistamaan niiden alueellista vaikuttavuutta ja edistämään aluekehitystoimintaa, vahvistamaan seutukuntien omia innovaatioympäristöjä sekä kehittämään opetustarjontaa ja joustavia opetusmalleja. Seutukunnissa toimivat korkeakouluasiamiehet, jotka koordinoivat seutukuntien tarpeita vastaavaa koulutus-, tutkimus- ja kehittämissyhteistyötä. Viime vuosina korkeakoulutuksen alueellistamiseksi tehtyä työtä tulee jatkaa ja vahvistaa.

6.2.4 Aikuiskoulutus

Nykyisin on mahdollista suorittaa ammattitutkinto oppisopimuksella, tehdä näyttötutkinto tai muutoin täydentää opintoja esim. työn ohessa. Yhä pienemmille ryhmille tarjotaan yhä yksilöidynnä opetusta ja koulutusta työelämän muuttuviin tarpeisiin. Olennaista on turvata täydentävät jatkokoulutusmahdollisuudet jokaisessa Varsinais-Suomen seutukunnassa, jotta maaseudun yritykset saisivat osaavaa työvoimaa tarpeeseensa. Maalta kaupunkiin opiskelemaan muuttavat nuoret kun jäävät liian usein palaamatta kotiseudulle ja näin tietotaito keskittyy liiaksi keskuksiin. Aikuiskoulutuksen merkitys tulee korostumaan tulevina vuosina, kun uudet työelämään tulevat ikäluokat ovat niin pienet, etteivät ne pysty kokonaan korvaamaan poistuvaa työvoimaa. Tulevaisuudessa uhkaava työvoimapula nostaa myös maahanmuuttajat ja heidän koulutuksensa merkittävän asemaan, koska heidän panostaan työelämään ja muuhun yhteiskunnan toimintaan ei saa eikä ole varaa jättää käyttämättä. Lisäksi ammattitaitoa uudistavan, laajentavan ja syventävän lisä- ja täydennyskoulutuksen tarve kasvaa. Elinikäisestä oppimisesta on tullut koulutuspolitiikkaa linjaava peruserä.

6.3 Muiden julkisten palveluiden kehittämistarpeet

Valtion alue- ja paikallishallintoa säätelevät lait sekä kuntalaki määrittelevät pitkälti julkisten palveluiden tarjoamisesta. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle, mutta muita tehtäviä voidaan tarkoituksenmukaisuuden perusteella antaa muillekin kuin viranomaisille (välillinen valtionhallinto). Julkisten palveluiden kehittämistarpeita löytyy jokaiselta hallintotasolta, mutta uudistusten painopiste on nyt kuntatasolla. Mutta mikäli suuria muutoksia kunta- tai seutukuntatasolla tapahtuu ja varsinkin jos tiettyjä aluejakoja radikaalisti muutetaan, vaikutukset heijastuvat myös ylemmän tason julkisten palveluiden tuottamiseen.

Julkisten palveluiden saatavuudesta määrätään perustuslaissa siten, että sekä suomen että ruotsin kielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään on turvattu samanlaisten perusteiden mukaan. Tämä asettaa suuria haasteita kunta- ja palvelurakennemuutokselle.

Valtio on viime vuosikymmeninä kokonaan luopunut joistakin julkisista tehtävistään tai yhtiöittänyt palvelutuotannon. Tämä linja tulee jatkumaan ja palveluja siirtynee välillisen valtionhallinnon tasolle. Palvelurakennemuutoksen harkittu ja hallittu toteuttaminen tulee olemaan merkittävä muutos, johon tulee varautua sekä suunnittelu- että operatiivisella tasolla. Maakuntien asema suunnittelussa on jatkossa vahvistumassa ja kehityksessä ja siihen muutosprosessiin on saatava mukaan kaikki viranomaiset ja muut asianomaiset organisaatiot.

Kappaleen 6 keskeisimmät tavoitteet:

- julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö peruspalveluiden hoidossa
- kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö
- palvelusopimukset
- korkea-, täydennys- ja aikuiskoulutuksen alueellinen kattavuus
- joustavien koulutusmahdollisuuksien tarjoaminen
- maatalouden edellyttämän koulutuksen varmistaminen
- seutukoulukokeiluja ilman kuntarajarasitteita
- kyläkoulujen merkitys muussakin kuin opetuksellisessa mielessä
- maaseudun asiantuntijakoulutusta maaseudulla ja maaseudun asukkaille

7. Ympäristön ja luonnonvarojen kestävään käyttöön liittyvät tavoitteet

7.1 Alueellinen ympäristöstrategia ja -ohjelma

Lounais-Suomen alueellinen ympäristöstrategia valmistui vuoden 2006 alkupuolella. Se sisältää keskeiset tavoitteet ja toiminnalliset painopistealueet vuoteen 2020. Strategiaassa on kymmenen tavoitetta ja niiden alla on useampia painopisteitä. Maaseudun kannalta merkittävimmät painopisteet ovat vesistöjen hajakuormituksen vähentäminen, biopolttoaineiden käytön lisääminen sekä luonnonvarojen kestävä ja hallittu käyttö. Maaseudun kannalta olennaista on, että maaseudun elinympäristö huomioidaan monipuolisena kokonaisuutena, jonka suhteen tarvitaan monia toimenpiteitä. Edellä mainittujen painopisteiden lisäksi tärkeitä toimenpiteitä liittyy luonnonmaiseman, luonnon monimuotoisuuden ja kulttuuriympäristön turvaamiseen, maaseudun omaleimaisen elinympäristön säilyttämiseen ja kansalaisten omaehtoiseen toimintaan.

Lounais-Suomen ympäristöohjelma, joka koskee Satakunnan ja Varsinais-Suomen alueita, laaditaan vuosille **2007–2012**. Ohjelmatyötä tekemään on koottu seitsemän työryhmää, joissa on yli 100 eri alojen asiantuntijaa. Työryhmät koostuvat alueen keskeisistä asiantuntija- ja intressitahoista. Ympäristöohjelmassa määritellään ne konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet, joita ympäristöstrategisten tavoitteiden saavuttamiseksi pidetään tarpeellisina, tarkoituksenmukaisina ja mahdollisina. Lisäksi määritellään vastuu- ja toteuttajatahot, aikataulut, kustannusarviot, rahoitusuunnitelmat sekä seurantaindikaattorit ja tulomittarit. Ympäristöohjelman osa-alueet ovat: yhdyskunnat, elinkeinotoiminta, luonto, ympäristökasvatus ja -tietoisuus sekä ympäristötutkimus. Ympäristöohjelma valmistuu syksyllä 2006.

7.2 Vesistöjen hajakuormitus

Hajakuormituksen ehkäisytöitä on toteutettu monilla eri ohjelmilla ja hankkeilla. Niistä merkittävin on **Pro Saaristomeri-yhteistyöohjelma**. Sen päätavoitteena on hidastaa ja pysäyttää Saaristomeren rehevöityminen. Lisäksi pyritään edistämään ihmisten ympäristötietoisuutta ja lisäämään kansalaisten mahdollisuuksia osallistua käytännön vesiensuojelutyöhön. Yhteistyö eri tahojen välillä on järjestetty kolmen teemaryhmän, sekä neljän vesistöalueittaisen työryhmän kautta. Myös tärkeimmät maaseudun organisaatiot ovat tässä työssä mukana. Ohjelman rahoitus on ollut projektirahoitusta, mutta pitkän ajan kuluessa syntyneet ongelmat tarvitsevat myös pysyvää rahoitusta.

Pro Saaristomeri-yhteistyöohjelman puitteissa toteutetaan myös rannikkoalueiden yhtenäisen käytön ja hoidon (ICZM) periaatteita, jotka ovat Euroopan komission asettamia. Varsinais-Suomen osalta on tehty oma **Varsinais-Suomen rannikkoalueen käyttö- ja hoitostrategia**, jonka avulla pyritään vähentämään elinkeinoelämän ja luonnonsuojelun välisiä konflikteja.

Maatalouden aiheuttamaa kuormitusta Saaristomerelle on pitkään pidetty suurimpana yksittäisenä ongelmana. Näiden haittojen ehkäisemiseksi on kuitenkin tehty monipuolista työtä jo pitkään. Maatalouden ympäristötukijärjestelmällä on keskeinen merkitys maatalouden haitallisten ympäristövaikutusten vähentämisessä. Ympäristötukijärjestelmän avulla pyritään vähentämään maataloudesta aiheutuvaa ympäristökuormitusta ja huolehtimaan luonnon monimuotoisuuden suojelusta ja maisemanhoidosta. Ympäristötuen pakolliset perustoimenpiteet koskevat viljelyn ympäristösuunnittelua ja -seuranta, peruslannoituksen käyttämistä, kasvinsuojeluruiskun testausta ja käyttökoulutusta, pientareiden ja suojakaistojen perustamista sekä luonnon monimuotoisuuden ylläpitoa ja maisemanhoitoa. Lisäksi lannan asianmukainen varastointi ja levitys on pakollinen perustoimenpide kotieläintilalla.

Lounais-Suomen ympäristökeskuksen johdolla toteutettiin myös Maaseutuelinkeino, ympäristö ja Saaristomeri -hanke. Sen avulla pyrittiin lisäämään maataloustuottajien tietoisuutta Saaristomeren tilaan vaikuttavista toimista. Hankkeen lopuksi ilmestyi ”Maatalous ja Saaristomeri” -julkaisu, jossa kerrottiin käytettävissä olevista ympäristönsuojelutoimista ja etenkin niistä, jotka vaikuttavat Saaristomeren tilaan. Tällaisen tiedon ylläpitäminen yhdessä ympäristötukien ja muiden taloudellisten kannustimien käytön kanssa, tulee sisällyttää jatkossa tuleviin ympäristönsuojelu- ja ympäristöhoitotoimenpiteisiin.

7.3 Biopolttoaineet

Uusiutuvien energiamuotojen käytön lisääminen on Varsinais-Suomen energiasuunnitelman pääkohtia. Alueellisessa ympäristöstrategiassa erityisesti biopolttoaineiden käytön lisääminen on eräs strategian painopisteitä. Näiden energiamuotojen sopivuutta ja käyttökelpoisuutta Varsinais-Suomessa selvitetään parhaillaan. Esimerkiksi maakunnan tuulivoimaselvitys on loppusuoralla. Puuperäiset polttoaineet ovat tärkein uusiutuva bioenergian lähde. Viime vuosina energiapuun korjuu metsistä on tehostunut uusien korjuumenetelmien ansiosta. Lounais-Suomen metsäkeskus on arvioinut alueensa energiapuun korjuumäärän nousevan 1,1 miljoonaan kuutiometriin vuodessa vuoteen 2010 mennessä. Myös peltobiomassa, biopolttonesteet ja biokaasu ovat tulleet yhä ajankohtaisemmiksi energian hinnan nousun myötä. Maataloudessa jo nyt viljeltävät

---

kasvit, kuten kaura ja ohra, sopivat käytettäväksi energiakasvina nykyisellä tekniikalla ja hinnalla. Uusina viljelylajeina tulevat esim. ruokohelpi, jota voidaan viljellä viljalle huonosti sopivilla alueilla.

Varsinais-Suomessa on joitakin kaukolämpölaitoksia, jotka käyttävät pääasiallisesti puupolttoainetta. Lisäksi löytyy useita kohteita, joissa öljy voidaan korvata puupolttoainella. Öljykasveille syntyy uutta kysyntää biodiesellaitteistojen yleistyttyä maatalouden liitännäiselinkeinona. Biodiesel on tällä hetkellä kilpailukykyinen traktorin polttoaineena sekä mineraaliöljyn korvaajana lämmityskäytössä.

Ensisijaisesti kotimaisia bioenergiavaroja kannattaa käyttää sähkön- ja lämmöntuotantoon. Energian hinnan nousu on tehnyt esim. tilakohtaisten biokaasulaitosten investoinnit kannattaviksi investointituella, mikäli syntyvä lämpö sekä sähkö voidaan käyttää kokonaisuudessaan hyväksi. Laitosten kannattavuutta voidaan lisätä kasviperäisillä jätteillä, joiden käsittelystä saadaan lisäenergian lisäksi myös käsittelymaksu. Varsinais-Suomessa sekä peltoalan että sikatilojen tiheyden takia edellä kuvattu kehitys on todennäköistä. Siksi tarvitaan nopealla aikataululla maakunnallinen bioenergiastrategia tai -ohjelma, jotta kehitystä voidaan ennakoita ja ohjata sekä mahdolliset negatiiviset vaikutukset minimoida.

7.4 Luonnonvarojen hallittu ja kestävä käyttö

Lainsäädännön välineet ohjata luonnonvarojen käyttöä ovat moninaiset. Maankäyttöön ja rakentamiseen liittyvä lainsäädäntö määrää esimerkiksi rantarakentamisesta, luonnonsuojelulaki luonnon monimuotoisuudesta ja metsälaki metsien hoidosta ja käytöstä. Lisäksi erilaiset kansalliset ja alueelliset strategiat ja ohjelmat täydentävät lainsäädäntöä. Varsinais-Suomen kannalta merkittävimmät strategiat ja ohjelmat liittyvät metsiin, kestävään kehitykseen, vesistöjen, vesivarojen ja rannikoiden hoitoon ja käyttöön, luonnon monimuotoisuuteen sekä perinnemaisemiin. Kaikissa näissä asiakirjoissa käsitellään joko suoraan tai välillisesti luonnonvarojen käyttöä.

Lounais-Suomen ympäristöstrategian lisäksi luonnonvarojen käyttöön liittyviä tärkeimpiä asiakirjoja ovat Maa- ja metsätalousministeriön **luonnonvarastrategia, Vesivarastrategia, Kansallinen metsäohjelma 2010**, Lounais-Suomen metsäohjelma 2006–2010, **Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma METSO, Varsinais-Suomen Agenda 21 -toiminta-ohjelma**, Pro Saaristomeri-yhteistyöohjelma sekä **LUMOMAA-ohjelmäsopimus**. Lisäksi maakunnassa valmistellaan uudistetun lainsäädännön alaista maakuntakaavaa, jossa huomioidaan myös luonnonvarojen käyttö.

Lainsäädännön ja toimivan viranomaisyhteistyön lisäksi luonnonvarojen hallitun ja kestävä käytön edistämiseksi tarvitaan kansalaisten toimia. Jotta kansalaiset osaisivat ottaa toiminnassaan huomioon kestävä kehityksen arvoja, tarvitaan muun muassa laajaa ympäristökasvatusta. Kansallisella tasolla ympäristökasvatusta edistetään esimerkiksi hallituksen kestävä kehityksen toimikunnan koulutusjaoston toimien avulla. Varsinais-Suomessa on monta ympäristökasvatuksen antajaa, joista merkittävimmät ovat Varsinais-Suomen Agendatoimisto, luontokoulut, luonto- ja ympäristökerhot sekä oppilaitosten tarjoama koulutus. Varsinais-Suomen Agendatoimisto koordinoi maakunnallista kestävä kehityksen ohjelmaa, jossa on mukana 29 varsinaissuomalaista kuntaa. Yhtenä merkittävänä toimintamuotona on nimenomaan ympäristökasvatus. Tulevaisuudessa eri toimijoiden ja toimien entistä tiiviimpi suhde kaikkiin kansalaisiin on maakunnan ympäristön kannalta edistettävimpien asioiden joukossa.

Kappaleen 7 keskeisimmät tavoitteet:

- laaja yhteisymmärrys ja rahoitus Saaristomeren ja sen valuma-alueen vesiensuojeluun
- biopolttoainneiden käytölle selkeät tavoitteet ja alkuvaiheen tukitoimet
- muiden uusiutuvien energialähteiden käytön edistäminen
- tasapaino luonnonvarojen käytön ja luonnonsuojelun välillä
- koko Varsinais-Suomessa toteutettava kestävä kehityksen periaate
- kansalaisten omaehtoisen toiminnan aktivointi

OSA V: Lähivuosien toimet

Valtioneuvoston asettama maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä (YTR) sovittaa yhteen maaseudun kehittämistoimia ja edistää maaseudulle kohdistettavien voimavarojen tehokasta käyttöä. Yhteistyöryhmässä ovat edustettuina useimmat ministeriöt sekä laaja joukko eri maaseudun kehittämisessä mukana olevia organisaatioita ja järjestöjä.

Yhteistyöryhmän johdolla valmistui syksyllä 2004 neljäs maaseutupoliittinen kokonaisohjelma. Tämä asiakirja on eräänlainen kokoomateos kaikista niistä toimista, joilla maaseutua tulisi kehittää. Erikseen on olemassa alueiden kehittämislain alainen erityisohjelma, joka on määräaikainen ja joka yhteensovitetaan maakuntaohjelmien kanssa. Muita samanlaisia erityisohjelmia ovat aluekeskusohjelma ja saaristo-ohjelma. Varsinais-Suomessa on voimassa olevia aluekeskusohjelmia Salon, Turun ja Vakka-Suomen seutukunnissa. Uusi Varsinais-Suomen saaristo-ohjelma hyväksyttiin vuoden 2006 alussa. Varsinaista voimassa olevaa maaseutuohjelmaa ei ole.

Varsinais-Suomen maakuntaohjelma kattaa vuodet 2005–2008. Edellisen ohjelman arviointiin liittyen maaseudun kehittäminen huomioitiin laajemmin ohjelmassa. Tähän saakka maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma on sisältänyt ehdotuksen niistä maakuntaohjelman ja erityisohjelmien toteuttamisen kannalta keskeisiksi katsotuista hankkeista sekä arvioinut niiden rahoittamista. Alueiden kehittämislain muutos nostaa maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman uudelle tasolle, kun sen luonne muuttuu lähemmäksi ”maakuntabudjettia”. Maakuntien merkitys määrärahojen suuntaamisessa ja käytössä kasvaa. Samalla maakunnan yhteistyöryhmän eri jaostojen merkitys maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman teossa voisi kasvaa. Tällöin olisi myös tärkeää, että esimerkiksi maaseutujaostoissa olisivat mukana kaikki maaseudun kehittämisen kannalta olennaiset piiriviranomaiset.

Merkittävin rahoitusinstrumentti maaseudun kannalta uudella EU-ohjelmakaudella 2007–2013 tulee olemaan maaseutuohjelma. Sen valmistelu on loppusuoralla ja se hyväksyttäneen loppusyksystä 2006. Varsinais-Suomessa tämä ohjelma pitää sisällään suurimman osan niistä toimenpiteistä, jotka ovat olennaisia maaseudun kehittämisen kannalta. Yhteensovittamista muiden EU-ohjelmien, kansallisten, maakunnallisten ja paikallisten ohjelmien kanssa on tehty mm. siten, että maaseutuohjelmaa valmisteltiin maakuntatasolla laajassa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Varsinais-Suomen maaseutuohjelmassa 2007–2013 yhdistyvät vanhalta ohjelmakaudelta alueellinen maaseudun kehittämisohjelma (ALMA) toimintaryhmineen, horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma ja Leader+ -yhteisöaloite sekä maatalouden rakennetuet.

Maaseudun kehittämisen kannalta Varsinais-Suomen maaseutuohjelman pääpaino on maaseutuelinkeinojen kehittämisessä ja vahvistamisessa. Etenkin ei-maa-

---

tilakytkeäisten pienyritysten tukimahdollisuudet kasvavat uuden ohjelman myötä, mikäli KTM:n ja MMM:n esitykset yritystukien yhdenmukaistamisesta toteutuvat suunnitelmien mukaan. Tämä edesauttaa elinkeinorakenteen monipuolistumista, sillä palveluiden merkitys maaseudulla on jatkuvasti kasvamassa. Rahoituksellinen painopiste ohjelmassa on kuitenkin toimintalinjassa 2 (ympäristö ja maaseudun tilan parantaminen), joka sisältää mm. maatalouden ympäristötuet, luonnonhaittakorvaukset ja muut maa- ja metsätalouden tuet. Muut EU-osarahoitteiset ohjelmat tulevalla ohjelmakaudella ovat Etelä-Suomen kilpailukyky- ja työllisyysohjelma (EAKR) ja Etelä-Suomen ESR-ohjelma sekä Central Baltic tavoite 3 -ohjelma. Näistä etenkin kaksi ensin mainittua ohjelmaa ovat tärkeitä myös maaseutualueilla.

Kaikkia kehittämistavoitteita ei voida rahoittaa maaseutuohjelman kautta. Näitä ovat esimerkiksi suuret investoinnit infrastruktuuriin maaseutualueilla. Uusien jätevesisäädösten aiheuttamat investoinnit, nopeiden tietoliikenneyhteyksien rakentaminen, mittavat teiden, rautateiden ja laivaväylien peruseräparannus- ja uudisrakentamistarpeet ovat niin suuria investointeja, että niiden rahoitus on hoidettava joko budjettivaroin tai muilla järjestelyillä, esim. elinkaarimallia hyväksikäyttäen. Varsinais-Suomessa on myös olennaista se, miten alueellinen maakuntakorkeakoulujärjestelmä saadaan turvattu, miten vakinaistetaan Pro Saaristomeri-toiminta sekä miten maatalouden rakennekehitystä etenkin sukupolvenvaihdosten suhteen saadaan edistettyä. Maakuntaohjelma 2005–2008 ja erityisesti sen toteuttamissuunnitelma listaavat ne toimenpiteet, joita maakunnassa halutaan toteuttaa.

Euroopan unioniin liittyminen toi mukaan uusia maaseudun kehittämisvaroja, jotka ovat merkittävästi vaikuttaneet maaseudun monipuoliseen kehittämiseen. Nämä varat ovat kuitenkin tulevaisuudessa jatkuvasti vähenemässä, vaikka rahoitustarpeet säilyvät. Jotta hankalia väliaikoja rahoitusratkaisussa ei syntyisi, on varauduttava uuden maakunnallisen maaseudun kehittämiseen keskittyvän ohjelman tekoon. Uusi ohjelma yhdistäisi maaseutu- ja saaristo-ohjelman. Luontevinta olisi ajoittaa uuden ohjelman teko EU-ohjelmakauden puoliväliin niin, että uusi maakunnallinen ohjelma tulisi voimaan 2010 ja olisi nelivuotinen. Tällöin voitaisiin ennakoida EU-rahojen vähenemistä ja etsiä uusia rahoitusmahdollisuuksia. Ohjelman valmistelu toteutettaisiin poikkihallinnollisesti niin, että kokonaisvastuu olisi maaseudun kehittämisestä vastaavalla piiriviranomaisella.

LIITTEET

Liite 1 Väestötaulukko, kunnat ikäryhmittäin

*Liite 2 Työpaikkojen määrät toimialoittain ja arvio eläkkeelle jäävistä
Varsinais-Suomen seutukunnissa*

Liite 3 Koulutus

*Liite 4 Maaseudun pienyritysten ja maatilojen rakenne v. 2005 Varsi-
nais-Suomessa*

Liite 1 Väestötaulukko, kunnat ikäryhmittäin

Alue	2004										2015 (Tilastokeskuksen trendiennuste)						2025 (Tilastokeskuksen trendiennuste)							
	Muutto- voitto		Synty- neiden enemmitys		Alle 15 v.		Yli 64 v.		Eläke- ikäisten huolto- suhde*		Alle 15 v.		Yli 64 v.		Eläke- ikäisten huolto- suhde*		Alle 15 v.		Yli 64 v.		Eläke- ikäisten huolto- suhde*			
			Väkiluku	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Väkiluku	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Väkiluku	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Alle 15 v.	Yli 64 v.	Väkiluku	Alle 15 v.	Yli 64 v.
Varsinais-Suomi	824	459	453 745	75 741	76 743	16,7	16,9	3,6	16,7	16,9	474 424	73 175	101 468	15,4	21,4	2,7	487 852	74 083	122 848	15,2	25,2	487 852	74 083	122 848
Haikko	61	56	9 491	1 853	1 369	19,5	14,4	4,2	19,5	14,4	10 459	1 928	1 888	18,4	18,1	3,2	11 077	1 969	2 379	17,8	21,5	11 077	1 969	2 379
Kittilä	2	-5	1 872	314	415	16,8	22,2	2,5	16,8	22,2	2 105	311	593	14,8	28,2	1,8	2 252	322	770	14,3	34,2	2 252	322	770
Kisko	-30	-13	1 869	285	477	15,2	25,5	2,1	15,2	25,5	2 049	286	599	14,0	29,2	1,8	2 150	291	712	13,5	33,1	2 150	291	712
Kuusjoki	-17	-2	1 781	308	354	17,3	19,9	2,9	17,3	19,9	1 710	268	430	15,7	25,1	2,1	1 677	268	497	16,0	29,6	1 677	268	497
Muurila	20	-8	1 455	267	248	18,4	17,0	3,4	18,4	17,0	1 700	312	336	18,4	19,8	2,9	1 842	332	429	18,0	23,3	1 842	332	429
Perniö	12	-12	6 026	940	1 272	15,6	21,1	2,7	15,6	21,1	5 950	884	1 551	14,9	26,1	2,1	6 008	888	1 756	14,8	29,2	6 008	888	1 756
Portteli	41	19	3 833	809	560	21,1	14,6	4,0	21,1	14,6	4 175	858	735	20,6	17,6	3,2	4 386	868	931	19,8	21,2	4 386	868	931
Salo	40	40	24 878	4 099	4 380	16,5	17,6	3,4	16,5	17,6	27 031	3 925	6 006	14,5	22,2	2,6	28 339	3 967	7 711	14,0	27,2	28 339	3 967	7 711
Somero	21	-17	9 684	1 541	2 267	15,9	23,4	2,3	15,9	23,4	9 830	1 415	2 812	14,4	28,6	1,8	9 978	1 371	3 335	13,7	33,4	9 978	1 371	3 335
Suomusjärvi	23	-14	1 321	210	297	15,9	22,5	2,5	15,9	22,5	1 472	196	368	13,3	25,0	2,3	1 591	200	479	12,6	30,1	1 591	200	479
Särkisalo	-4	-10	710	93	210	13,1	29,6	1,8	13,1	29,6	642	85	185	13,2	28,8	1,8	614	85	179	13,8	29,2	614	85	179
Salon seutu	169	34	62 920	10 719	11 849	17,0	18,8	3,1	17,0	18,8	67 123	10 468	15 503	16,6	24,6	2,4	69 914	10 561	19 178	16,8	30,5	69 914	10 561	19 178
Askainen	6	1	938	146	184	15,6	19,6	3,0	15,6	19,6	931	132	201	14,2	21,6	2,7	947	127	264	13,4	27,9	947	127	264
Kaarina	228	182	21 568	4 442	2 727	20,6	12,6	4,8	20,6	12,6	24 152	4 480	4 406	18,5	18,2	3,1	25 724	4 595	5 654	17,9	22,0	25 724	4 595	5 654
Lemu	38	17	1 603	385	175	24,0	10,9	5,5	24,0	10,9	1 858	378	292	20,3	15,7	3,6	2 003	389	391	19,4	19,5	2 003	389	391
Lieto	142	82	15 002	3 414	1 895	22,8	12,6	4,6	22,8	12,6	16 867	3 563	2 771	21,1	16,4	3,4	17 962	3 674	3 398	20,5	18,9	17 962	3 674	3 398
Masku	46	34	5 869	1 325	666	22,6	11,3	5,3	22,6	11,3	6 846	1 436	1 126	21,0	16,4	3,4	7 395	1 483	1 445	20,1	19,5	7 395	1 483	1 445
Merimasku	0	5	1 513	343	171	22,7	11,3	5,3	22,7	11,3	1 934	346	303	17,9	15,7	3,9	2 162	357	471	16,5	21,8	2 162	357	471
Mynämäki	64	-17	6 334	1 213	1 154	19,2	18,2	3,1	19,2	18,2	6 666	1 184	1 471	17,8	22,1	2,5	6 921	1 201	1 773	17,4	25,6	6 921	1 201	1 773
Naantali	70	38	13 818	2 590	1 962	18,7	14,2	4,3	18,7	14,2	15 537	2 634	3 174	17,0	20,4	2,8	16 576	2 676	4 239	16,1	25,6	16 576	2 676	4 239
Nousiainen	68	24	4 425	986	606	22,3	13,7	4,2	22,3	13,7	4 773	994	795	20,8	16,7	3,4	5 019	1 009	1 033	20,1	20,6	5 019	1 009	1 033
Paimio	20	-3	9 808	1 847	1 430	18,8	14,6	4,1	18,8	14,6	9 832	1 751	2 057	17,8	20,9	2,6	9 995	1 735	2 573	17,4	25,7	9 995	1 735	2 573
Piikkiö	98	43	6 836	1 412	984	20,7	14,4	4,0	20,7	14,4	7 173	1 298	1 383	18,1	19,3	2,9	7 493	1 315	1 753	17,5	23,4	7 493	1 315	1 753
Raisio	117	51	23 594	4 455	3 442	18,9	14,6	4,1	18,9	14,6	24 682	4 229	4 896	17,1	19,8	2,9	25 341	4 281	6 090	16,9	24,0	25 341	4 281	6 090
Rusko	61	33	3 722	922	414	24,8	11,1	5,2	24,8	11,1	4 575	1 054	660	23,0	14,4	3,9	5 076	1 117	913	22,0	18,0	5 076	1 117	913
Rymättylä	16	-2	1 999	372	352	18,6	17,6	3,4	18,6	17,6	2 095	276	489	13,2	23,3	2,4	2 171	281	641	12,9	29,5	2 171	281	641
Sauvo	8	-1	2 896	532	525	18,4	18,1	3,1	18,4	18,1	3 034	449	753	14,8	24,8	2,2	3 189	459	977	14,4	30,6	3 189	459	977
Turku	-309	71	174 824	24 181	29 326	13,8	16,8	3,8	13,8	16,8	182 096	23 634	37 594	13,0	20,6	3,0	185 665	24 157	44 029	13,0	23,7	185 665	24 157	44 029
Vahto	-1	18	1 876	444	219	23,7	11,7	5,0	23,7	11,7	2 027	445	320	22,0	15,8	3,5	2 117	442	418	20,9	19,7	2 117	442	418
Velkua	1	-1	233	32	45	13,7	19,3	3,1	13,7	19,3	261	29	61	11,1	23,4	2,6	285	30	96	10,5	33,7	285	30	96
Turun seutu	673	575	296 858	49 041	46 277	16,5	15,6	4,0	16,5	15,6	315 339	48 312	62 752	16,3	21,1	3,0	326 041	49 328	76 158	16,6	25,7	326 041	49 328	76 158

* Eläkekäisten huoltosuhde tarkoittaa tässä, kuinka monta 20-64-vuotiaasta eli parhaassa työiässä olevaa on yhtä yli 64-vuotiasta eli eläkekäistä kohti.

Lähde: Tilastokeskus

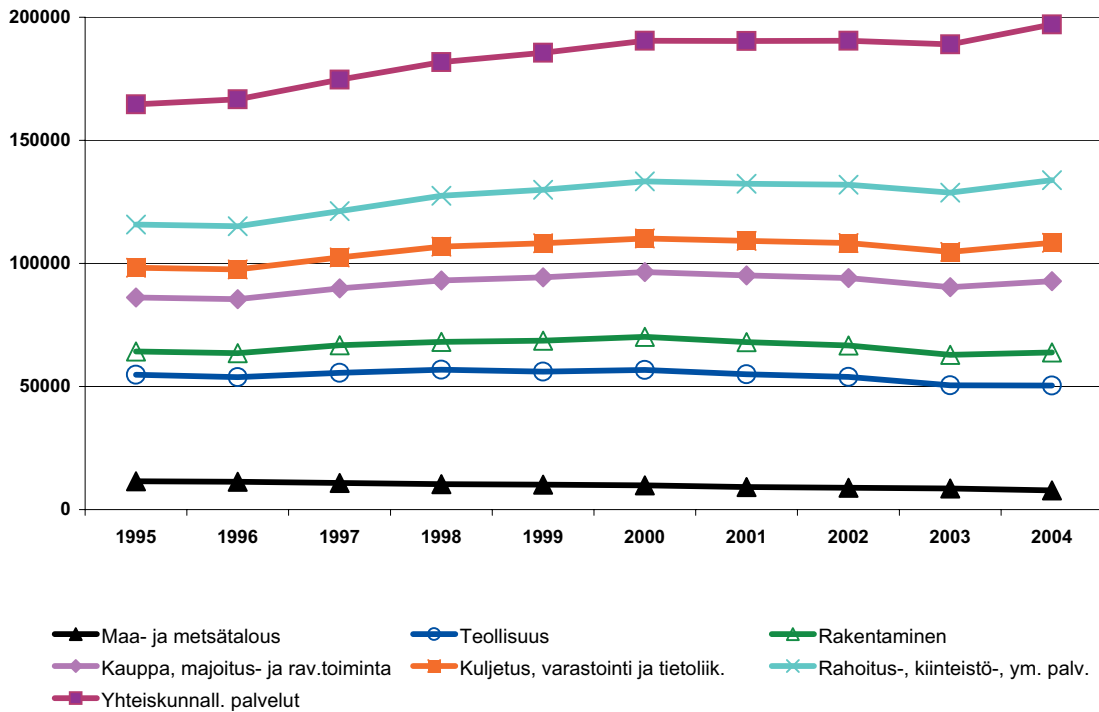
Alue	2004				2015 (Tilastokeskuksen trendiennuste)				2025 (Tilastokeskuksen trendiennuste)												
	Muutto- voitto	Synty- neiden enemmisyys	Väkiluku	Alle 15 v. Yli 64 v. osuus	Alle 15 v. Yli 64 v. osuus	Yli 64 v. osuus	Eläke- huolto- suhde*	Väkiluku	Alle 15 v. Yli 64 v. osuus	Alle 15 v. Yli 64 v. osuus	Yli 64 v. osuus	Eläke- huolto- suhde*									
Turunmaa	Dragsfjärd	-10	3 378	478	897	14,2	26,6	2,1	3 149	347	1 093	11,0	34,7	1,4	3 058	331	1 202	10,8	39,3	1,2	
	Houtskari	20	674	97	165	14,4	24,5	2,3	567	100	172	17,6	30,3	1,6	533	88	178	16,5	33,4	1,4	
	Iniö	4	253	24	61	9,5	24,1	2,5	259	45	78	17,4	30,1	1,6	269	47	92	17,5	34,2	1,3	
	Kemiö	24	3 301	539	768	16,3	23,3	2,3	3 335	493	906	14,8	27,2	1,9	3 439	510	1 062	14,8	30,9	1,6	
	Korppoo	-25	889	125	205	14,1	23,1	2,5	847	105	270	12,4	31,9	1,6	838	104	333	12,4	39,7	1,1	
	Nauvo	5	1 443	216	286	15,0	19,8	3,0	1 551	208	400	13,4	25,8	2,1	1 631	214	524	13,1	32,1	1,6	
	Parainen	58	12 024	2 211	2 144	18,4	17,8	3,2	11 938	2 043	2 744	17,1	23,0	2,3	11 955	1 993	3 150	16,7	26,3	2,0	
	Västanfjärd	2	812	130	198	16,0	24,4	2,2	792	127	221	16,0	27,9	1,8	804	128	261	15,9	32,5	1,4	
	Turunmaa	78	-112	22 774	3 820	4 724	16,8	20,7	2,7	22 438	3 468	5 884	15,2	25,8	2,0	22 527	3 415	6 802	15,0	29,9	1,6
	Kustavi	-6	941	117	240	12,4	25,5	2,3	883	85	283	9,6	32,0	1,7	877	84	331	9,6	37,7	1,3	
Vakka-Suomi	Laitila	8	8 569	1 429	1 602	16,7	18,7	3,1	7 908	1 224	1 970	15,5	24,9	2,2	7 581	1 146	2 261	15,1	29,8	1,7	
	Mietoinen	-14	1 712	338	287	19,7	16,8	3,4	1 759	310	336	17,6	19,1	3,0	1 793	314	428	17,5	23,9	2,2	
	Pyhäranta	-27	2 251	415	393	18,4	17,5	3,3	2 250	386	546	17,2	24,3	2,2	2 224	372	636	16,7	28,6	1,7	
	Taivassalo	1	1 762	261	452	14,8	25,7	2,1	1 634	183	517	11,2	31,6	1,7	1 639	187	613	11,4	37,4	1,3	
	Uusikaupunki	-165	16 260	2 639	2 748	16,2	16,9	3,6	14 996	1 888	4 007	12,6	26,7	2,1	14 324	1 735	4 858	12,1	33,9	1,5	
	Vehmaa	-4	2 448	410	521	16,7	21,3	2,6	2 469	392	604	15,9	24,5	2,2	2 502	394	739	15,7	29,5	1,7	
	Vakka-Suomi	-207	33 943	5 609	6 243	16,5	18,4	3,2	31 899	4 468	8 263	13,2	24,3	2,1	30 940	4 232	9 866	12,5	29,1	1,6	
	Alastaro	20	3 024	473	721	15,6	23,8	2,3	2 899	500	758	17,2	26,1	2,0	2 901	519	865	17,9	29,8	1,6	
	Aura	76	3 620	785	485	21,7	13,4	4,4	4 107	807	717	19,6	17,5	3,2	4 453	827	1 013	18,6	22,7	2,3	
	Koski Tl	0	2 545	401	609	15,8	23,9	2,3	2 592	417	718	16,1	27,7	1,8	2 649	423	806	16,0	30,4	1,6	
Loimaan seutu	Loimaa	0	13 087	2 103	2 805	16,1	21,4	2,6	12 865	1 943	3 428	15,1	26,6	2,0	12 954	1 949	4 081	15,0	31,5	1,5	
	Marttila	26	2 097	318	449	15,2	21,4	2,7	1 985	297	495	15,0	24,9	2,2	1 973	302	556	15,3	28,2	1,8	
	Mellilä	7	1 254	226	273	18,0	21,8	2,5	1 344	246	305	18,3	22,7	2,3	1 398	252	366	18,0	26,2	1,9	
	Oripää	-2	1 343	244	293	18,2	21,8	2,5	1 451	281	318	19,4	21,9	2,4	1 514	294	389	19,4	25,7	1,9	
	Pöytyä	29	6 220	1 253	1 149	20,1	18,5	3,0	6 245	1 214	1 362	19,4	21,8	2,4	6 361	1 215	1 622	19,1	25,5	1,9	
	Tarvasjoki	-17	1 941	423	345	21,8	17,8	3,1	2 025	416	402	20,5	19,9	2,6	2 086	433	484	20,8	23,2	2,1	
	Yläne	-28	2 119	326	521	15,4	24,6	2,2	2 112	338	563	16,0	26,7	2,0	2 141	333	662	15,6	30,9	1,6	
	Loimaan seutu	111	-9	37 250	6 552	7 650	17,6	20,5	2,7	37 625	6 459	9 066	17,3	24,3	2,2	38 430	6 547	10 844	17,6	29,1	1,7

* Eläkeläisten huoltosuhte tarkoitaa tässä, kuinka monta 20-64-vuotiaasta eli parhaassa työiässä olevaa on yhtiä yli 64-vuotiaasta eli eläkeikäistä kohti.

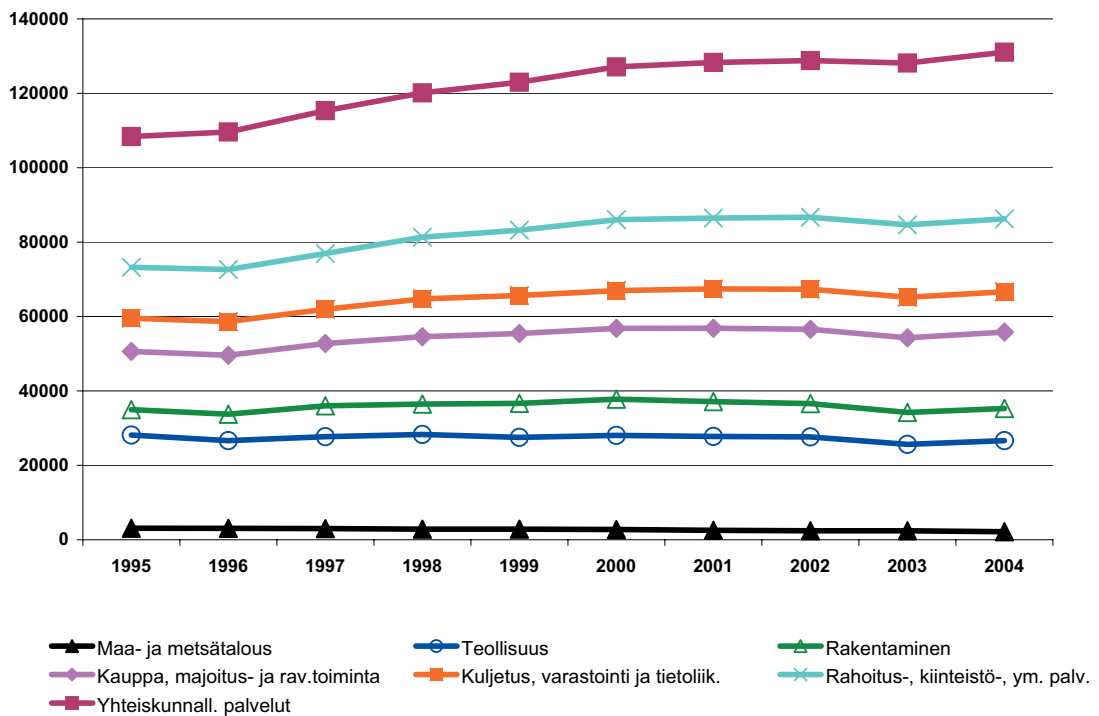
Lähde: Tilastokeskus

**Liite 2 Työpaikkojen määrät toimialoittain ja arvio eläkkeelle jäävistä
Varsinais-Suomen seutukunnissa**

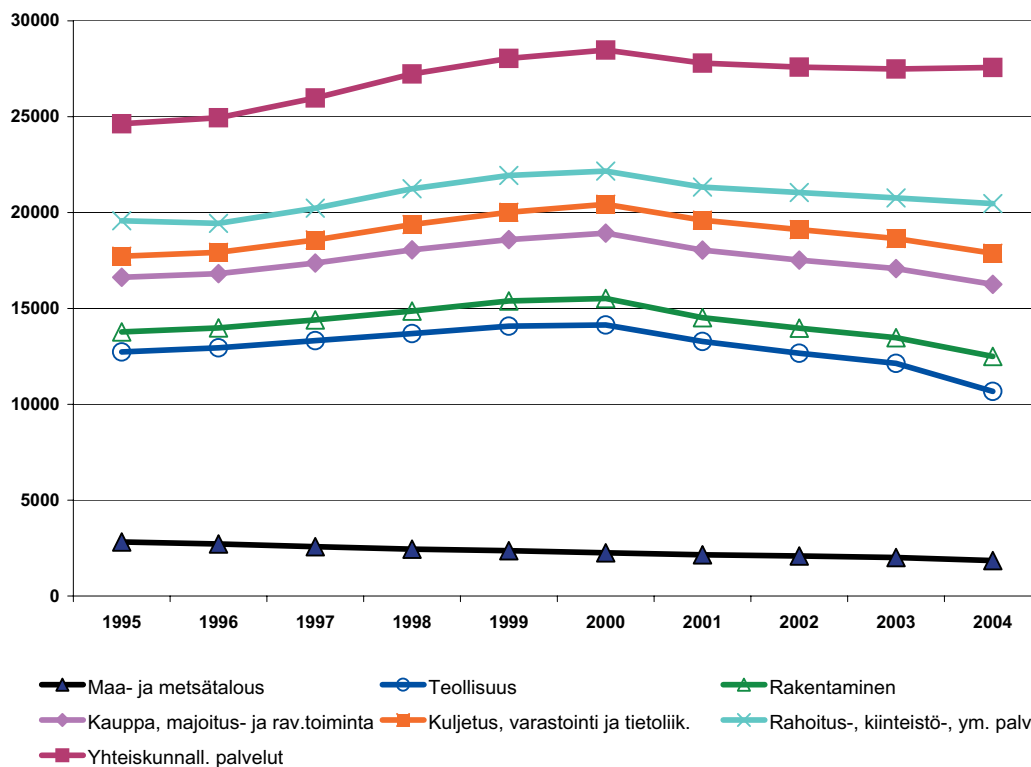
Työpaikkojen määrät toimialoittain, Varsinais-Suomi 1995-2004

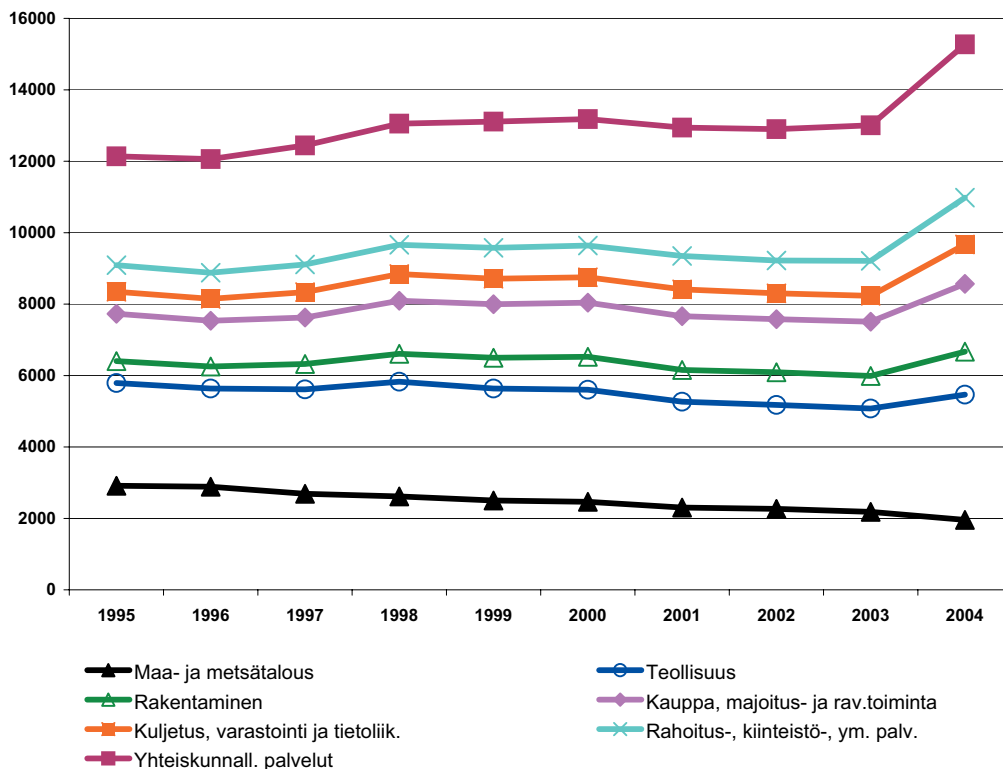
Työpaikkojen määrät toimialoittain, Turun seutu 1995-2004

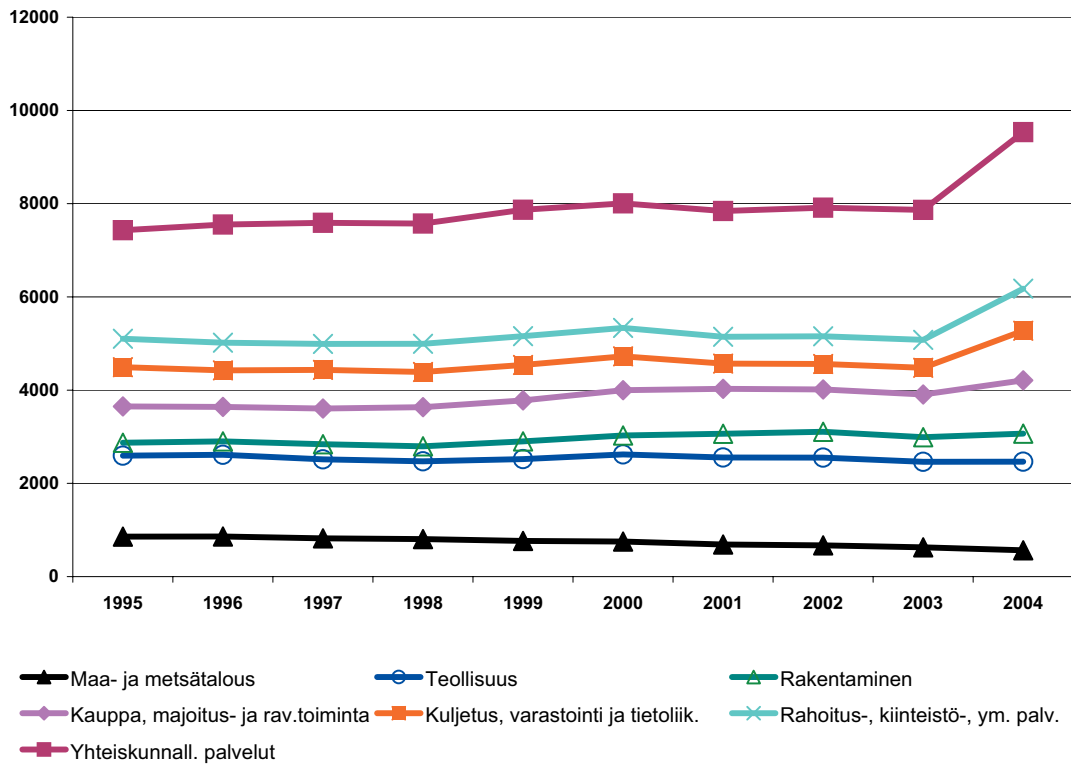
Työpaikkojen määrät toimialoittain, Salon seutukunta 1995-2004

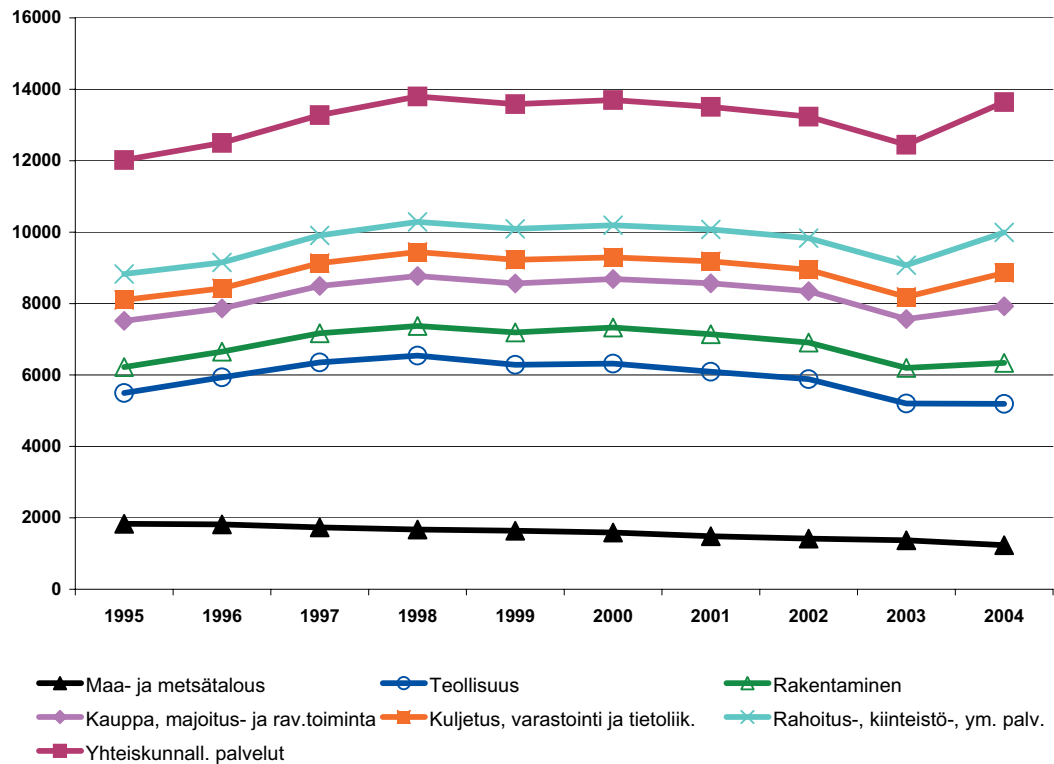
Työpaikkojen määrät toimialoittain, Loimaan seutukunta 1995-2004

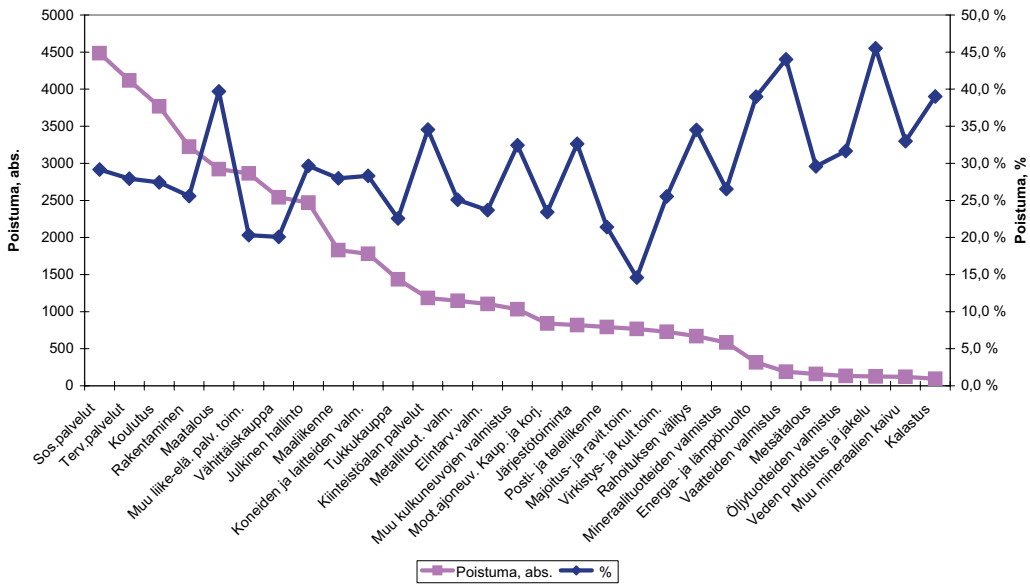
Työpaikkojen määrät toimialoittain, Turunmaa 1995-2004

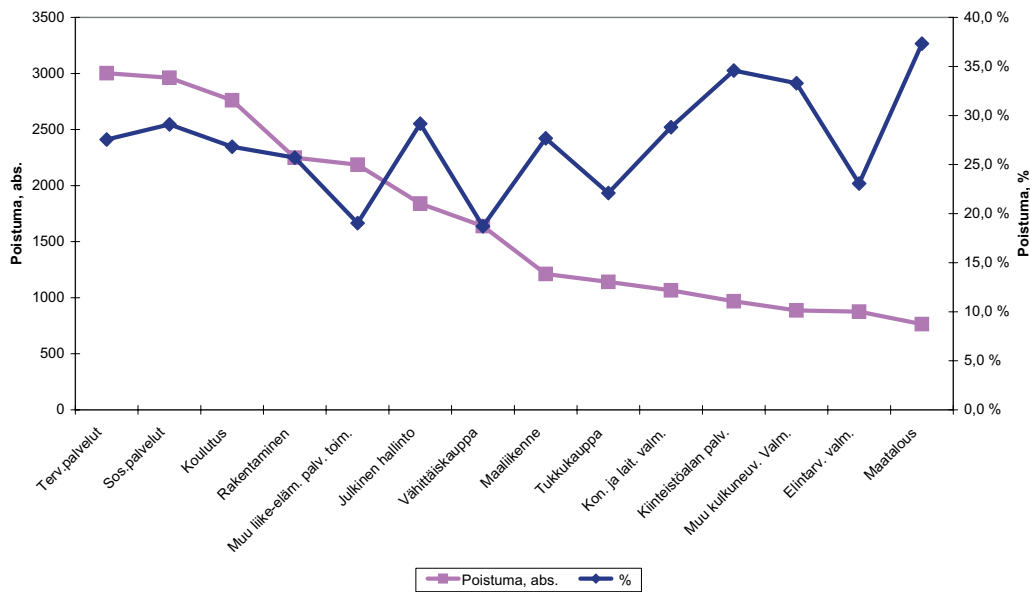
Työpaikkojen määrät toimialoittain, Vakka-Suomi 1995-2004

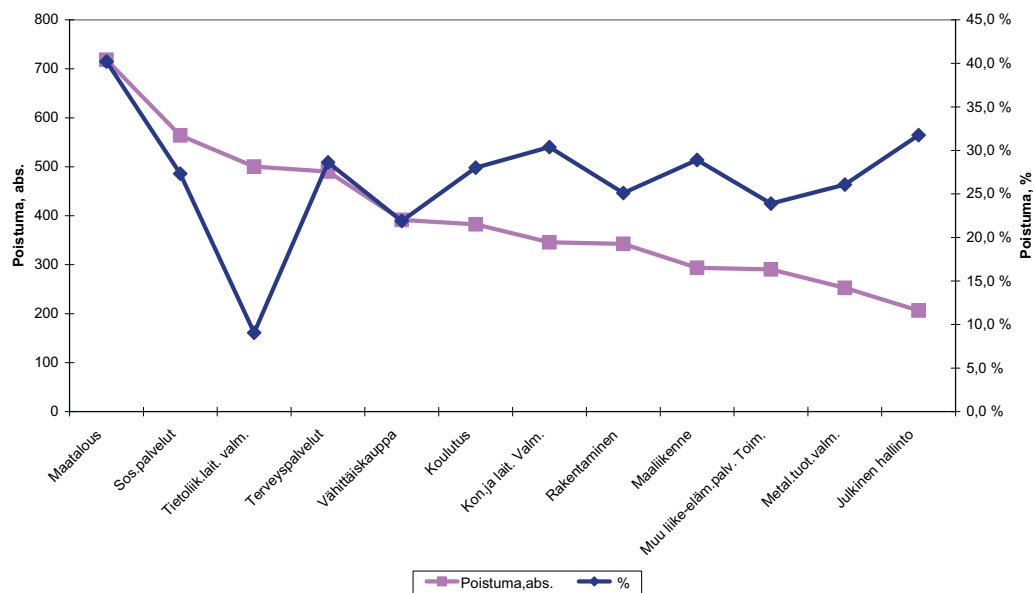
Arvio eläkkeelle siirtävistä Varsinais-Suomessa vuoteen 2013 asti

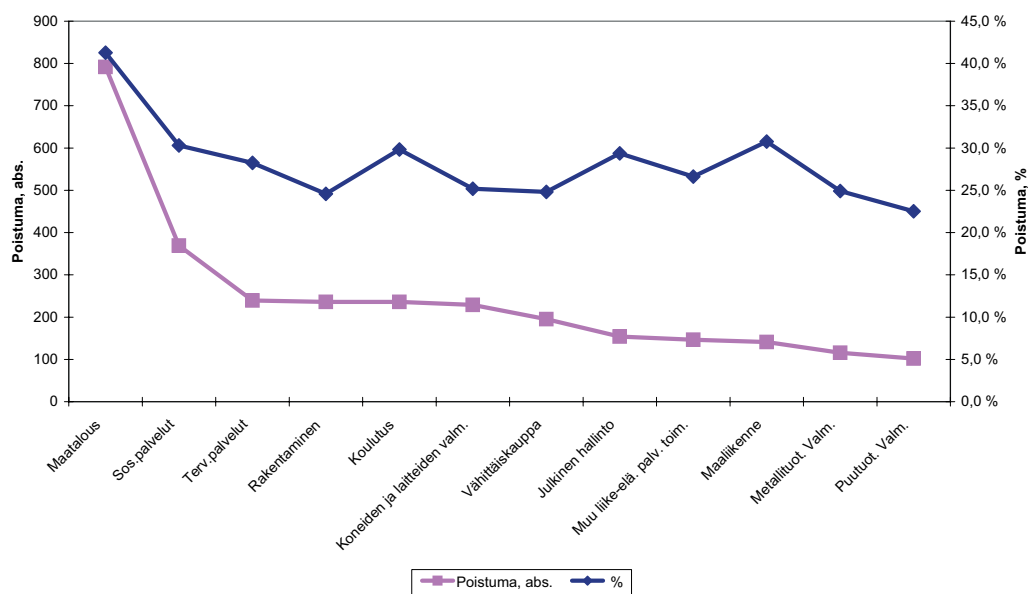
Arvio eläkkeelle siirtävistä Turun seudulla vuoteen 2013 asti

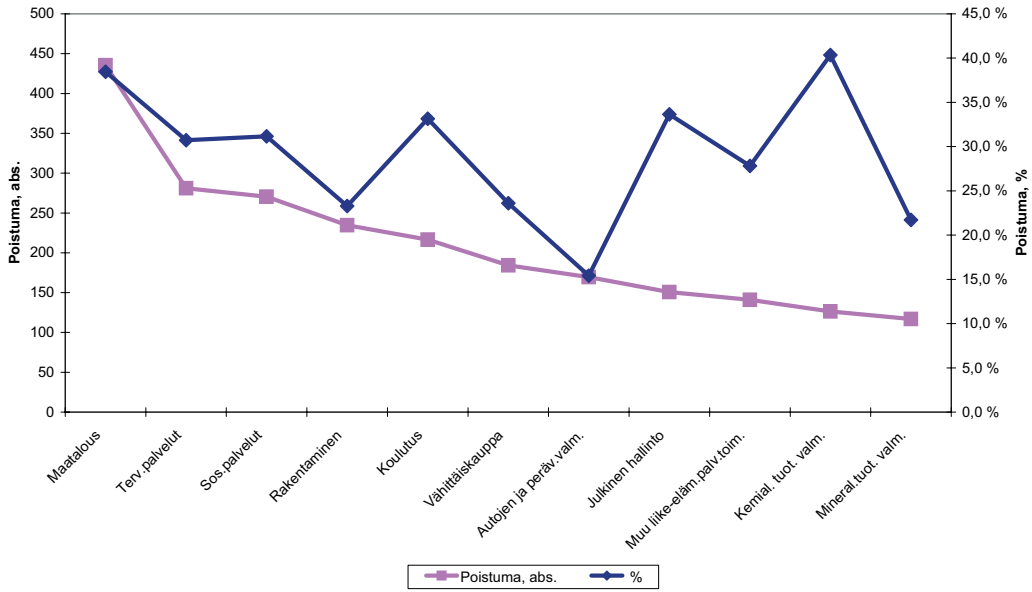
Arvio eläkkeelle siirtävistä Salon seudulla vuoteen 2013 asti

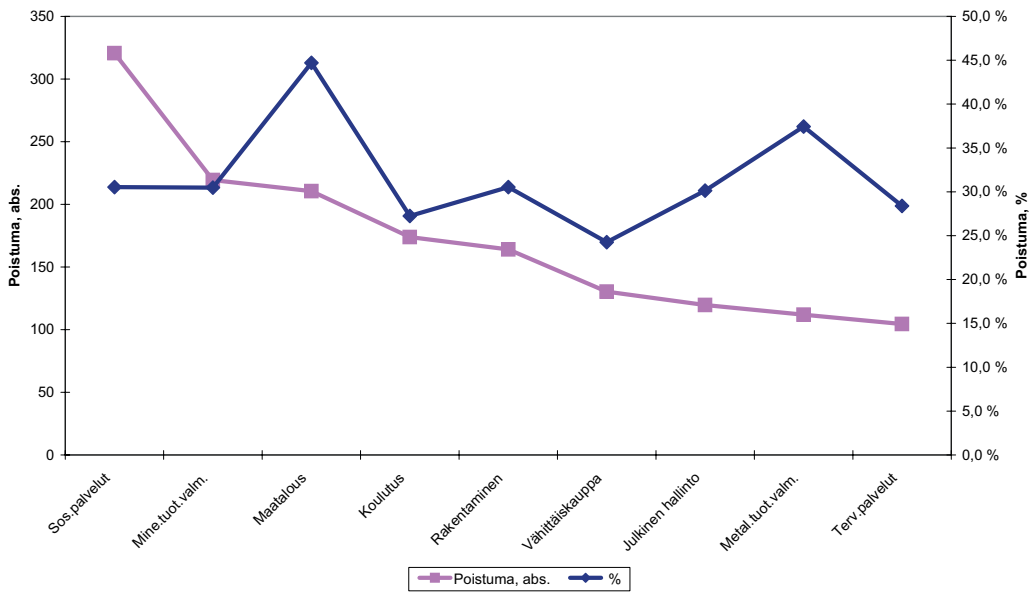
Arvio eläkkeelle siirtävistä Loimaan seudulla vuoteen 2013 asti

Arvio eläkkeelle siirtävistä Vakka-Suomessa vuoteen 2013 asti

Arvio eläkkeelle siirtävistä Turunmaalla vuoteen 2013 asti

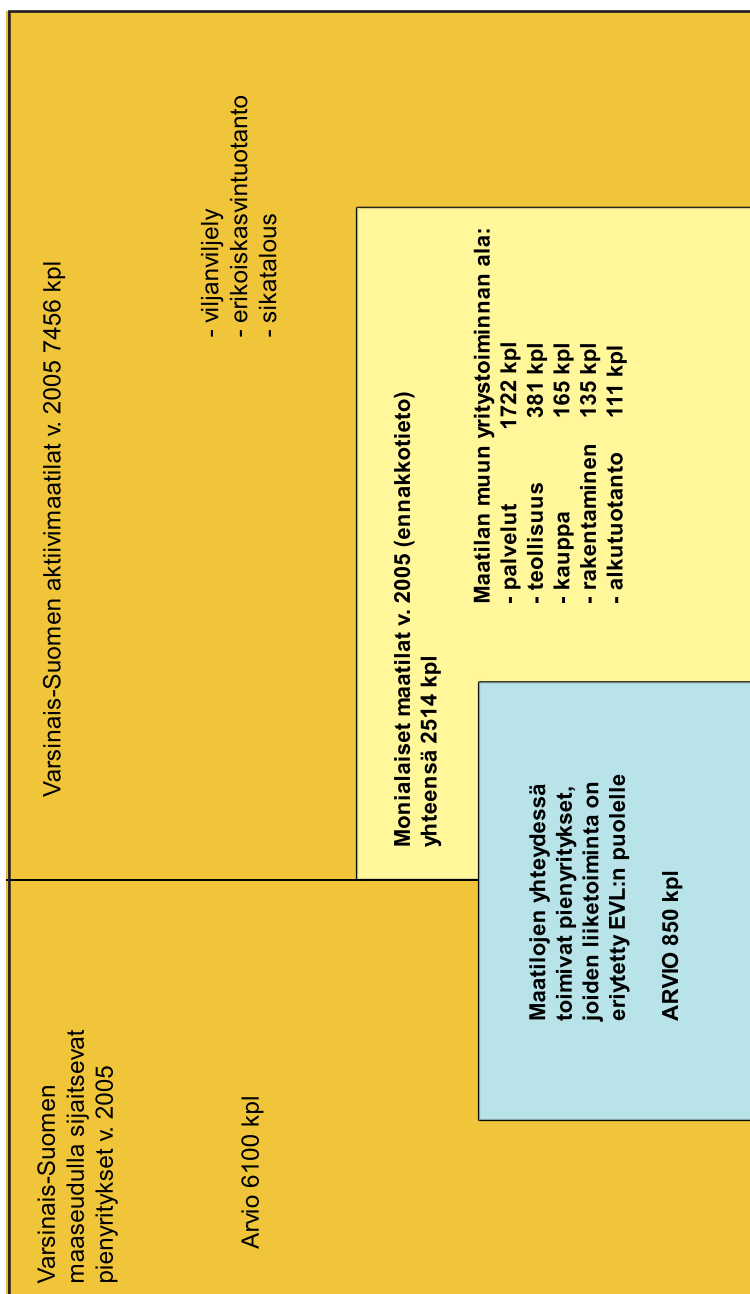

Liite 3 Koulutus

Tutkinnon suorittaneet Varsinais-Suomessa seutukunnittain v. 1998, 2000 ja 2004

Alueet	Vuodet	15-v. täyttäneet henkilöä	Tutkinnon suorittaneet		Korkeasteen tutk. suorittaneet	
			Yhteensä	Osuus 15-v. täyttäneistä %	Yhteensä	Osuus 15-v. täyttäneistä %
Turunmaa	1998	19 101	9 951	52,1	3 973	20,8
	2000	18 980	10 203	53,8	4 062	21,4
	2004	18 954	10 928	57,7	4 471	23,6
Salon seutu	1998	50 977	26 162	51,3	9 395	18,4
	2000	51 668	27 465	53,2	9 962	19,3
	2004	52 201	29 519	56,5	10 797	20,7
Turun seutu	1998	235 830	141 895	60,2	57 987	24,6
	2000	240 023	148 354	61,8	60 732	25,3
	2004	247 817	161 412	65,1	67 032	27,0
Vakka-Suomi	1998	29 488	15 934	54,0	4 919	16,7
	2000	29 106	16 122	55,4	4 961	17,0
	2004	28 334	16 487	58,2	5 103	18,0
Loimaan seutu	1998	30 624	15 388	50,2	4 816	15,7
	2000	30 470	15 828	51,9	4 990	16,4
	2004	30 698	16 987	55,3	5 423	17,7
Varsinais-Suomi	1998	366 020	209 330	57,2	81 090	22,2
	2000	370 247	217 972	58,9	84 707	22,9
	2004	378 004	235 333	62,3	92 826	24,6
Manner-Suomi	1998	4 187 654	2 418 177	55,8	942 162	20,0
	2000	4 223 797	2 509 025	57,8	985 156	20,7
	2004	4 300 230	2 697 181	62,7	1 077 137	25,0

**Liite 4 Maaseudun pienyritysten ja maatilojen rakenne v. 2005
Varsinais-Suomessa**

VISIO: Varsinais-Suomen maaseutualueilla väestön määrä ja ikärakenne kehittyvät tasapainoiseen suuntaan. Maaseutualueilla asuu ympäristöstään, kulttuuristaan, perinteistään ja ihmisistään huolehtiva, yhteistyökykyinen ja -haluinen väestö. Maaseutualueiden työllisyystilanne säilyy vakaana ja pystyy vastaamaan elinkeinorakennemuutoksiin. Varsinais-Suomen maaseutu tuottaa kilpailukykyisiä ja huippulaatuisia tuotteita ja palveluita kaikilla sektoreilla ja elämänaloilla.

Kannen kuvat: Raimo Korhonen, Juho Savo, Tapio Tuhkanen ja Kati Törmä
Paino: Dark Oy, Vantaa

ISBN 952-5599-13-2 Varsinais-Suomen liitto
ISBN 952-5555-07-0 Varsinais-Suomen TE-keskus